HET LAND VAN AALST

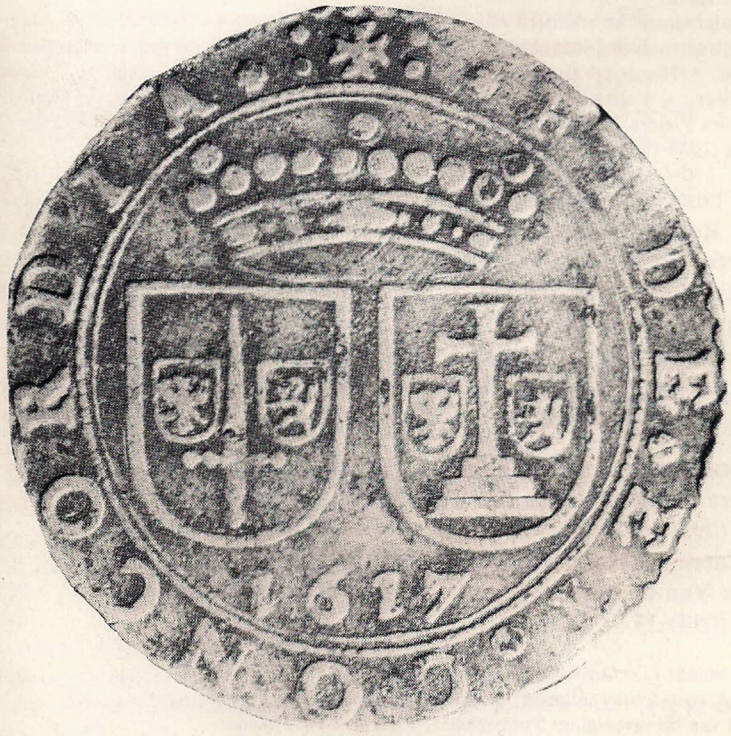

Tijdschrift van de Geschiedkundige Vereniging Het Land van Aalst

Het Land van Aalst

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT

Uitgegeven door de geschiedkundige vereniging ,,Het Land van Aalst'', met de steun van de Vlaamse Gemeenschap, het Provinciebestuur van Oost-Vlaanderen en de Stad Aalst.

Prijs voor een jaarabonnement:
Leden: 500 fr. - Steunende leden: 800 fr. - Ereleden: 1200 fr.
Te storten op rek. 000-0586911-61 van Het Land van Aalst,
Bevegemstraat 14, 9620 Zottegem.

De vereniging werd opgericht in 1949 en heeft als werkgebied de gemeenten van de vroegere bestuurlijke eenheid ,,Het Land van Aalst'' in haar grootste uitgestrektheid, alsmede van enkele aangrenzende Oostvlaamse gemeenten (grosso modo de streek tussen Schelde en Dender).
Initiatiefnemers en stichters waren Albert Van Lil (beheerder 1949-66) en + Jozef Van Overstraeten (voorzitter 1949-52). Tot de stichters hoorden eveneens + Arthur Broeckaert, + Hendrik Vangassen (voorzitter (1954-63), + Jozef Van Cleemput, + Jozef De Brouwer, + Valère Gaublomme, Frits Van Acker, Basiel Boel, + Marcel Cornelis, en + Jules Pieters. Latere voorzitters waren + Jozef Borremans (1953-1954), Frits Courteaux (1963-1980) en Luc De Rijck (1980-1984), beiden erevoorzitter.

Het bestuur van de vereniging is als volgt samengesteld:
Luc Robijns, voorzitter
Marcel Cock, ondervoorzitter
Basiel Boel (verslaggever), Sylvain De Lange (redacteur), Clemens Uyttersprot (erebestuurslid), Marc Uyttersprot (bibliothecaris-archivaris), Geert Van Bockstaele (beheerder), Dirk Van de Perre (redactiesecretaris), Georges Vande Winkel (bibliografie), Albert Van Lil (erebestuurslid), Wilfried Vernaeve (redacteur).

Ledenadminstratie en algemene correspondentie:
Geert Van Bockstaele, Bevegemstraat 14, 9620 Zottegem
tel. (091) 60 19 04.
Redactiesecretariaat en toezending kopij:
Dirk Van de Perre, Hoogstraat 23, 9401 Ninove-Pollare
tel. (054) 33 73 27.

Elke auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn artikel.
Verantwoordelijke uitgever: Dirk Van de Perre
Zetel van de vereniging: Tulpstraat 1, 9308 Aalst-Hofstade
Kaftontwerp: Bart Maris
Drukker: De Riemaecker, Nukerkeplein 9, 9681 Nukerke, (055)21 14 04

Op de kaft is de penning van ,,Het Land van Aalst'' (1617) weergegeven. Op de voorzijde staat het wapenschild van de twee steden Aalst en Geraardsbergen, op de achterzijde dat van de vijf baronieën Rode, Gavere, Zottegem, Boelare en Schorisse.

ISSN 0778-7731

DE GESCHIEDENIS VAN DENDERWINDEKE. DEEL II: DE MIDDELEEUWSE HEREN (ca. 1100-1487)

D. VAN DE PERRE
R. VAN HAUWE

In ons eerste deel van *De geschiedenis van Denderwindeke* behandelden wij de periode vóór 1100 (*Het Land van Aalst*, 52, 1990, p. 193-236). Thans komen de middeleeuwen aan bod. In deze aflevering behandelen wij de middeleeuwse heren van de 11de eeuw tot 1487, jaar waarin het Land van Wedergrate werd opgericht. In latere afleveringen zullen de andere aspecten van het middeleeuwse leven aan bod komen.

I. DE PRIMITIEVE HEREN VAN DENDERWINDEKE (11de eeuw tot 1214)

Met de primitieve heren bedoelen wij die heren die vóór 1214 Denderwindeke in bezit hadden. Vanaf 1214 hebben we vaste voet aan de grond, omdat dan Otto van Trazegnies genoemd wordt als *advocatus de Winthi* (1). Vóór die datum gaapt er een leegte.Tussen het jaar 896, toen de *matrona* Bertaida de *villa* Denderwindeke aan de Gentse Sint-Pietersabdij schonk, en 1214 is er alleen nog het gegeven dat in 1138 Nicholaus van Chièvres, bisschop van Kamerijk, de abdij van Vermand (nabij Saint-Quentin) met het altaar van Denderwindeke begiftigde (2). In deze oorkonde worden echter geen heren vernoemd. Verder ontbreekt in de 12de en het begin van de 13de eeuw elke vermelding van heren van Denderwindeke (3). Op de vraag wie de eerste heren van Denderwindeke waren kunnen we geen sluitend antwoord geven. Toch wagen we een poging om het raadsel op te lossen. We laten de revue van de verschillende huizen passeren, die met Denderwindeke mogelijks iets konden te maken hebben.

(Voor de oplossing van de gebruikte afkortingen: zie achteraan)

(1) Vi.Br, nr. 60.

(2) D. VAN DE PERRE, *Onderzoek naar de echtheid van de schenkingsakte van Denderwindeke in het Liber Traditionum van de Gentse Sint-Pietersabdij*, in *Het Land van Aalst*, 41, 1989, p. 161-177. ID., *De schenkingsoorkonde van het altaar van Denderwindeke aan de abdij van Vermand*, in *Analecta Praemonstratensia*, 66, 1990, p. 54- 59.

(3) De heren die onder de naam ,,de Winti'' in oorkonden van de 12de en 13de eeuw voorkomen, zijn steeds deze van Scheldewindeke.

1. Het huis van Meerbeke en Neigem

We beginnen onze speurtocht bij hogergenoemde Otto van Trazegnies, die de tweede zoon was van Otto II van Trazegnies (+ ca. 1192) en Mathilde van Neigem (+ ca. 1214) (4). Onze Otto, die we om verwarring te vermijden, voortaan steeds Otto I van Wedergrate zullen noemen, was in Denderwindeke *advocatus* en *dominus*. Hij had er allodiale bezittingen, bezat een deel van de tienden en trad er op als leenheer (5). Erfde hij Denderwindeke langs vaders- of langs moederszijde? J. PLUMET kiest voor de laatste hypothese, waar hij schrijft: «Otton hérita peu de chose des biens de son père qui passèrent naturellement à son aîné; par contre il reçut tous les biens de sa mère Mathilde, mais on ne sait pas juste en quoi ils consistaient.» (6) Was Denderwindeke een onderdeel van het patrimonium van de heren van Meerbeke, zoals PLUMET veronderstelt? Laten we dit spoor even natrekken.

Mathilde van Neigem moet ca. 1170-1175 getrouwd zijn met Otto II, heer van Trazegnies en pair van Silly. Ze werd weduwe ca. 1192. Haar man overleed op kruistocht. Haar oudste zoon Gillis II van Trazegnies erfde Silly en Trazegnies. Ook hij stierf op kruistocht in 1204. Als weduwe komt Mathilde als *domina* van Trazegnies niet voor. Na de dood van haar man trad tot 1204 haar oudste zoon er als *dominus* op, en nadien tot 1214 was dit Otto I van Wedergrate, oom en voogd van de toen nog minderjarige Otto III van Trazegnies (7).

Wat Meerbeke en Neigem betreft liggen de zaken evenwel anders. Daar handelde Mathilde van 1192 tot 1214 wel zelfstandig als *domina et advocata de Allodio et de Merbecka* (8). Dat in 1201 haar tweede zoon Otto als getuige aanwezig was bij de uitvaardiging van een oorkonde i.v.m. de visrechten op de Dender te Meerbeke, kan er op wijzen dat Otto toen reeds als erfgenaam van haar goederen voorbestemd was (9). Is Mathilde ook *domina* van Denderwindeke geweest? Er is geen oorkonde die dat bevestigt, maar een tegenbewijs is er evenmin. Ook haar sterfdatum brengt geen uitsluitsel. Mathilde overleed na juni 1214 (10). Otto zegelde zijn eerst gekende oorkonde betreffende Denderwindeke

(4) Voor de geschiedenis van het huis van Trazegnies zie J. PLUMET, *Les seigneurs de Trazegnies au Moyen Age 1100-1550*, Buvrinnes, 1959. Voor Otto de Oom zie p. 117-122.
(5) Van Otto I van Wedergrate zijn 3 oorkonden betreffende Denderwindeke bewaard: Vi.Br, nrs. 60, 62, 65.
(6) PLUMET, *Les seigneurs*, p. 117-118.
(7) Ibidem, p. 94-106 en 124-127.
(8) DS.Ni, p. 831.
(9) DS.Ni, p. 821.
(10) DS.Ni, p. 831, 837.

op 24 nov. 1214. Eenzelfde vraag stelt zich trouwens omtrent Appelterre. Ook hier is er noch een bewijs, noch een tegenbewijs.

Toch is het al te simpel Appelterre en Denderwindeke als een voormalig deel van het erfgoed van de heren van Meerbeke te beschouwen, met als enig argument dat deze dorpen in mekaars nabijheid gelegen zijn. Otto I van Wedergrate bezat ook Court-Saint-Etienne, had tienden in Perwez en erfde van zijn vader gronden te Aubechies nabij Blicquy (11). Zijn bezittingen kenden een grote verspreiding en kwamen dus zeker niet alleen langs moederszijde tot hem.

Een verder onderzoek naar de voorouders van Mathilde van Neigem brengt geen relaties met Denderwindeke aan het licht. De vader van Mathilde was Herbrandus van Meerbeke, *advocatus* van de abdij van Nijvel te Meerbeke (12). De naam van haar moeder is niet gekend. Herbrandus, die in 1189 reeds overleden was, wordt genoemd als heer van de burcht van *Eighin* (Eigene, Allodium). Ook het dorp Neigem (de oude parochie Bevingen) lijkt aanvankelijk geen bezit van de heren van Meerbeke te zijn geweest, vermits de kerk oorspronkelijk toebehoorde aan het kapittel van Bergen (Sint-Waltrudis). En de burcht van Eigene was een leen van de heren van Edingen (13). Mogelijk werd Neigem pas Meerbeeks bezit onder Herbrandus en werd toen het kasteel van Eigene de residentie van de heren van Meerbeke. In die periode treedt ook een naamverschuiving op. Herbrandus en zijn broer heetten nog *de Merbecca*, Mathilde en haar broer *de Allodio*. Herbrandus en zijn broer Henricus traden in 1154, samen met de andere grote Brabantse adel, als getuigen van de hertog van Brabant op (14). De heren van Meerbeke behoorden tot de stand van de *nobilitas*, de hoge adel. Ze waren duidelijk van in het begin Brabants georiënteerd als leenmannen van de hertog van Brabant.

De grootvader van Mathilde was Gerardus Longus (de Lange) (15).

(11) DS.Ni, p. 868; BRUSSEL, ARA, KAB, nr. 5338, f° 49.

(12) DS.Ni, p. 763-764, 768, 793, 801.

(13) J.VERBESSELT, *Grenskastelen en motten langsheen het Kestergewoud. De burcht van Neigem*, in *Eigen Schoon en De Brabander*, 68, 1985, p. 151-164. Tussen Bevingen (dorp of parochie) en Eigene (Allodium met de burcht) lijkt tot in het midden van de 13de eeuw een verschil te hebben bestaan (vgl. de zin *inter Bevenghem et villam de Allodio*; DS.Ni, p. 868). In 1265 werd de kapel van de burcht parochiekerk en werd de naam van de burcht stilaan gebruikt voor gans het dorp dat Neigem (verbastering van Ten Eigen) ging heten. Wij gebruiken Neigem wanneer het het dorp in zijn geheel betreft en Eigene wanneer het enkel op de burcht (allodium in strikte zin) betrekking heeft. Voor Neigem en Bevingen zie ook M. DE MEULEMEESTER, *De kapel van Onze-Lieve-Vrouw van Bevingen*, Neigem, 1950.

(14) A. VAN LOKEREN, *Cartulaire de Saint-Bavon*, Gent, 1868, p. 41.

(15) DS.Ni, 763.

Van hem zegt het *obituarium* van de Ninoofse abdij, dat hij een rente schonk, die bezet was op drie bunder grond te Appelterre (16). Ook Herbrandus zelf was een groot begiftiger van de Ninoofse abdij. Hij schonk van zijn gronden te Ninove en Meerbeke. Mathilde zette die traditie voort. Het is bijna ondenkbaar dat, indien haar voorouders de oorspronkelijke bezitters van Denderwindeke waren geweest, zij daar nooit iets aan de Ninoofse abdij zouden geschonken hebben.

In een lijst van 1219 van door dezelfde abdij te commemoreren personen komt *domina Margareta de Allodio* voor (17). Was zij de moeder van Mathilde? Tevens hield in 1214 de *nobilis femina domina Berta de Allodio*, door Otto I van Wedergrate *cognata mea* genoemd, een deel van de tienden van Denderwindeke in leen van diezelfde Otto, haar *superior dominus* (18). Was zij de zuster van Mathilde? Ook Henricus, de jongere broer van Mathilde, was leenman van Otto te Denderwindeke (19). De leden van het huis van Neigem lijken in Denderwindeke slechts ondergeschikte posities te hebben bekleed.

Tenslotte is er de relatie Vermand-Denderwindeke. Tussen deze abdij en het huis van Meerbeke-Neigem zijn in de 12de eeuw geen verbanden aan te wijzen. Zij verwierf noch in Meerbeke, noch in Neigem enig bezit, terwijl het kerkelijk goed in Denderwindeke haar exclusief toekwam.

Kortom, datgene dat we weten van de oude heren van Meerbeke en Neigem, wijst er niet op dat deze in de 12de eeuw Denderwindeke in bezit hadden. Ongetwijfeld erfde Otto I van Wedergrate Meerbeke en Neigem langs moederszijde. Maar Denderwindeke (en ook Appelterre) lijken ons langs een andere weg door Otto I verworven te zijn.

2. Het Huis van Silly-Trazegnies

Was Denderwindeke een stuk erfgoed van het huis van Silly en erfde Otto I van Wedergrate het langs vaderszijde? De vader van Otto was de al eerder genoemde Otto II van Trazegnies, zijn grootvader Gillis I van Trazegnies (+ 1161). Deze Gillis tooide zich als eerste met de naam „*de Trazegnies*" (20). Hij was geen onbekende voor de Ninoofse abdij, maar dan in negatieve zin. Hij bestreed de rechten van de abdij in de streek van Arquennes. In de abdijkronieken komt hij voor als de grote

(16) BEVEREN, RA, *Abdij Ninove*, nr. 11, f° 111 v°.
(17) DS.Ni, p.839.
(18) Vi.Br, nr. 60.
(19) Vi.Br, nr. 62. Henricus de Allodio was wel *miles*, maar geen *nobilis vir*. Hij komt voor als getuige in talrijke oorkonden vanaf 1201 tot 1227. Zie o.m. DS.Ni, p. 821 en 836.
(20) PLUMET, *Les seigneurs*, p. 81-94.

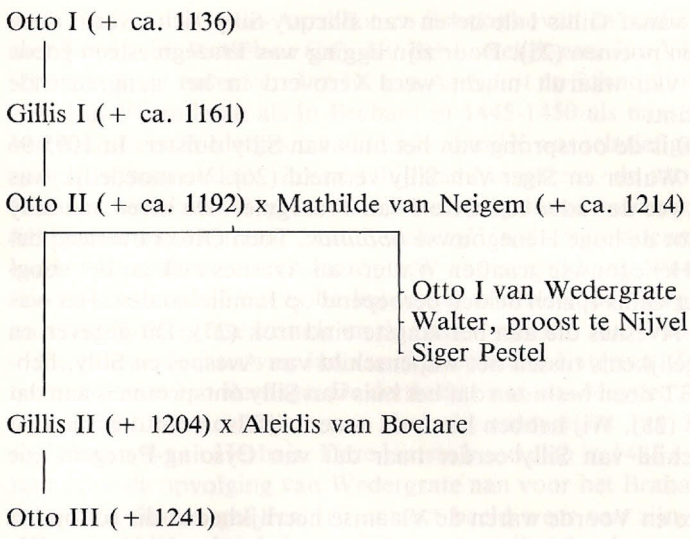

(naar J. PLUMET, *Les seigneurs de Trazegnies,* Buvrinnes, 1959).

Afb. 1. Genealogie van het huis van Silly-Trazegnies (12de-begin 13de eeuw).

vervolger en hij wordt afgeschilderd in termen van ,,duivel, wreedaardig tiran, apostaat'' (21).

De vader van genoemde Gillis was Otto I van Trazegnies (+ ca. 1136). Meestal komt hij voor onder de naam van Otto van Blicquy (22). Blicquy was een heerlijkheid in West-Henegouwen. De heren van Blicquy waren tevens in het bezit van de pairie van Silly. Het graafschap Henegouwen telde 12 pairies, die kort na 1070 door gravin Richildis werden opgericht (23). Silly was er één van. Het patrimonium ervan lag verspreid over een ruim gebied in Noord-Henegouwen en Zuid-Oost-Vlaanderen (24). Otto I van Blicquy (of Silly) verwierf het allodium Trazegnies in Noord-Oost-Henegouwen. Trazegnies maakte geen deel van de pairie van Silly. Het werd wel de residentieplaats van de heren van

(21) W.W. ROCKWELL, *Liber Miraculorum Ninivensium Sancti Cornelii Papae*, Göttingen, 1925, p. 57- 58.

(22) PLUMET, *Les seigneurs*, 79-81. De auteur sluit niet uit dat Otto I mogelijk een vader en een zoon met dezelfde naam zou kunnen zijn.

(23) Ibidem, p. 18-19. In 1065 is er voor het eerst sprake van een *curia* in Henegouwen. Dat Richildis de pairies gesticht heeft wordt vermeld door Gislebert de Mons. Zie hierover L. GENICOT, *Le premier siècle de la ,,curia'' de Hainaut (1060-1195)*, in *Le Moyen Age*, 53, 1947, p. 31-60.

(24) Voor de beschrijving van de pairie van Silly: PLUMET, *Les seigneurs*, p. 19-24.

Silly, zodat vanaf Gillis I de heren van Blicquy-Silly zich ,,van Trazegnies'' gingen noemen (25). Door zijn ligging was Trazegnies een goede uitvalsbasis van waaruit macht werd veroverd in het aangrenzende Waals-Brabant.

Vóór 1100 is de oorsprong van het huis van Silly duister. In 1095-96 worden een Walter en Siger van Silly vermeld (26). Vermoedelijk was één van de twee de vader van Otto I van Trazegnies. De heren van Silly behoorden tot de hoge Henegouwse *nobilitas*. Toen Otto I overleed betwistten de Henegouwse graaf en Walter van Avesnes mekaar het voogdijschap over Gillis I, zich beiden beroepend op familiebanden. Het was de heer van Avesnes die aan het langste eind trok (27). Dit gegeven en een zekere gelijkenis tussen het wapenschild van Avesnes en Silly, hebben PLUMET doen besluiten dat het huis van Silly ontsproten is aan dat van Avesnes (28). Wij hebben hierover onze twijfels. Voor ons verwijst het wapenschild van Silly eerder naar dat van Cysoing-Petegem (zie later).

Steenhuize en Voorde waren de Vlaamse heerlijkheden die tot op het einde van het Ancien Régime afhankelijk waren van het leenhof van de pairie van Silly (29). Reeds in 1197 stemde Gillis II van Trazegnies in met de schenking van de tienden van Voorde aan de abdij van Ninove door Berta van Steenhuize (30). Maar het verband Steenhuize-Silly was nog enger. De middeleeuwse heren van Steenhuize waren directe afstammelingen van het huis van Trazegnies (30). Dat blijkt niet alleen uit het wapenschild van Steenhuize -een gebroken vorm van dat van Silly- maar ook uit enkele geschreven getuigenissen. ,,*De droit lignage yssus et estraits de noble sang... du costé et lingne des seigneurs de Trazegnies*'',

(25) Voor de beschrijving van de villa Trazegnies: Ibidem, p. 43-53; zie ook E. PONCELET, *Trazegnies*, in *Biographie Nationale*, dl. 25, Brussel, 1950-52, kol. 555 e.v.

(26) PLUMET, *Les seigneurs*, p. 27. en L.MILIS, *De onuitgegeven oorkonden van de Sint-Salvatorsabdij te Ename voor 1200*, (Kon. Academie van België, Kon. Commissie voor Geschiedenis, Verzameling van onuitgegeven Belgische kronieken..., nr 61), Brussel, 1963, p. 3-4. Milis dateert de oorkonde 1095-6. Plumet heeft het over 1092.

(27) J. PLUMET, *Essai sur les seigneurs de Silly-Trazegnies. Leurs rapport avec la maison d'Avesnes et avec les seigneurs d'Ath au XIe et au XIIe siècle*, in *Annales du cercle royal archéologique d'Ath et de la region*, 36, 1952, p. 40. De desbetreffende tekst komt uit het *Chronicon Laetiense*, uitgave in *MGH SS*, 14, p. 500.

(28) PLUMET, *Essai*, p. 40-42 en ID., *Les seigneurs*, p. 24-25.

(29) Ibidem, p. 22. Voor de geschiedenis van Voorde en Steenhuize zie F. DE POTTER en J. BROECKAERT, in *Geschiedenis van de gemeenten van de prov. Oost-Vlaanderen*, 5de reeks, Gent, 1900. De auteurs noemen de leenafhankelijkheid van een Henegouws hof uniek voor Vlaanderen.

(30) DS.Ni, p. 812-813.

verklaart in 1392 Felix van Steenhuize over zijn afstamming (32). ,,*Cheli de Grutuse de Trazegnies*'', staat in het wapenboek van Theux opgetekend (33).

De heren van Steenhuize bezaten in de 12de eeuw niet alleen de tienden van Voorde. Ook op het grensgebied van Ninove en Okegem bezaten ze goederen. Zo schonk Amelricus van Steenhuize kort na de stichting van de Ninoofse abdij aan deze het Hof ter Schoor, vier bunder grond op het nabij gelegen Eeckhout en drie bunder bos. Van de tienden van Okegem schonk hij de derde schoof (34). Dit gegeven brengt ons tot het allodium Eversem (Okegem) dat in 1196 door Mathilde van Neigem en haar oudste zoon Gillis aan de abdij van Ninove werd geschonken (35). Ging het hier om een stuk erfgoed van de heren van Meerbeke of van die van Silly? Het feit dat Mathilde niet alleen handelde, zoals ze dat voor Meerbeke en Neigem wel deed, en dat haar zoon onder de titel *dominus de Trasenis* optrad en afstand deed van al zijn rechten, behalve *quod in eo advocatus ero et defensor*, lijkt ons een sterke aanwijzing dat Eversem een bezit was van Silly.

Het huis van Silly was dus stevig verankerd in onze streek. Moeten we Denderwindeke (en eventueel ook hun grondbezit te Appelterre) niet zien als een onderdeel van een groot Henegouws-Vlaams, of juister een oud-Brabants domein waarvan ook Voorde, Steenhuize, het Hof te Schoor en Eversem deel uitmaakten?

(31) Voor de middeleeuwse heren van Steenhuize zie: M.A. VAN DEN BERGHE, *De oorspronkelijke heren van Steenhuize*, in *Het Land van Aalst*, 40, 1988, p. 161-219.

(32) *Le Parchemin*, mei 1961, p. 267. Voor het wapenschild van Steenhuize zie o.m. E. WARLOP, *Wapenboek van Vlaanderen*, Handzame, 1972, p. 29. In het *Wapenboek van Gelre* (uitgave V. BOUTON, Parijs, 1867, deel VI, p. 255) is het wapenschild terug te vinden onder Zwevegem. In sommige wapenboeken is de geblokte vorm van de zoom afwezig, zo in *Le Blason des armes de C. Gaillard* (uitgave J. VAN MALDERGHEM), Brussel, 1866, p. 22. In P. BERGMANS, *Armorial de Flandre du XVIe siècle*, Brussel, 1919, nr. 638 is dan wel de geblokte vorm aanwezig, maar niet de uitgeschulpte rand.

(33) O.de TRAZEGNIES, *Het kasteel van Steenhuize*, in *De Woonstede door de eeuwen heen*, nr. 79, 1988, p. 8.

(34) DS.Ni, p. 768 en 793. Het Hof ter Schoor was oorspronkelijk Okegems gebied. Het obituarium vermeldt eveneens schenkingen van Hugo Rampart en van Clementia en Gisela, die door E. SOENS, *Het domein der Norbertijnerabdij van Ninove*, in *Analecta Praemonstratensia*, 4, 1928, p. 266 e.v. broer en zusters van Amelricus van Steenhuize werden genoemd. Hugo Rampart was evenwel lid van het huis ,,van Aa''. Zie hiervoor A. VAN DER REST, *La famille d'Aa* in *Brabantica*, 5, Brussel, 1960, p. 19.

(35) DS.Ni, p. 809-810 en 812. De oorkonde begint met ,,*Ego Machteldis et Aegidius filius meus, dominus de Trasenis*''.

3. Het huis van Chièvres, Gavere en Liedekerke

Chièvres was, evenals Silly, één van de pairies van Henegouwen. De huizen van Silly en Chièvres waren, volgens PLUMET, verwant met elkaar. Alhoewel hij het harde bewijs niet kan vinden, vermoedt hij in beide gevallen afhankelijkheid van het huis van Avesnes (36). De verwantschap Silly-Chièvres lijkt ons inderdaad een vaststaand gegeven. De afhankelijkheid van het huis van Avesnes is ons minder duidelijk. Alleszins noemde in 1156 de bisschop van Kamerijk, Nicholaus van Chièvres, Gillis I van Trazegnies *„cognatus noster"* (37). Nicholaus was de zoon van Goswinus II van Bergen en Ida van Chièvres (38). Zijn moeder stichtte de abdij van Ghislenghien, zijn zuster Walburga was er de eerste abdis (39). Ook Eva of Damison van Chièvres, de dochter van Guido van Chièvres, de broer van Ida, wordt als medestichteres van dat klooster vernoemd. Ze werd er begraven. In de abdij van Ghislenghien versmolten de belangen van de huizen van Chièvres en van Silly. In 1138 begiftigde Nicholaus van Chièvres de abdij met het altaar van Silly (40). Toeval of niet, het is in datzelfde jaar dat hij Denderwindeke aan de abdij van Vermand schonk.

De al genoemde Damison van Chièvres huwde kort na 1137, het jaar van de dood van haar eerste man Gillis de Chin, met Raas III van Gavere (41). Zo liepen de erfgoederen van Gavere en Chièvres samen in de hand van hun zoon Raas IV van Gavere-Chièvres. Deze huwde met Mathilde van Liedekerke. Nu is het merkwaardig dat in de 13de eeuw Denderwindeke twee grote allodiale heren bezat: Wedergrate en Liedekerke. Deze laatste hadden er leengoederen, die rechtstreeks van hun burcht te Liedekerke afhingen (42). Ook hadden ze er een het „huis van Hunegem" (zie later). Hoe is het huis van Liedekerke in het bezit van

(36) PLUMET, *Essai*, p. 17-29, inzonderheid p. 20 en 35.

(37) De desbetreffende oorkonde is uitgegeven in *Bulletin de la Commission Royale d'Histoire*, 4de serie, 7, 1879, p. 123.

(38) PLUMET, *Essai*, p. 16-17.

(39) U. BERLIERE, *Ghislenghien* in *Monasticon Belge*, 1, Brugge, 1890, p. 316-324. Zie ook P.J. d'AUMERIE, *Les pierres sépucrales de l'abbaye de Ghislenghien*, Anseroeul, 1901, p. 16.

(40) *Gallia christiana*, III, Instrumenta nr. 30.

(41) M. VAN HAUDENARD, *Histoire de la ville de Chièvres*, Brussel, 1923, p. 37-39. Voor het huis van Gavere en Liedekerke zie vooral G. de LIEDEKERKE, *Histoire de la maison de Gavre et de Liedekerke*, 1, Brussel, 1957. We volgen de nummering van de Razen van deze auteur. Verscheidene Henegouwse genealogisten (o.m. PLUMET, *Essai*, p. 27 en VAN HAUDENARD, *o.c.*, p. 38) laten een Raas (II) van Gavere trouwen met Ida van Chièvres, weduwe van Goswinus van Bergen. De zoon die uit dat huwelijk sproot (RAAS III) zou dan met zijn nicht Eva van Chièvres gehuwd zijn. Guy de Liedekerke geeft als moeder van Raas III Ida van Gent op (p. 37). We houden ons aan die interpretatie.

die goederen gekomen? Is een oorspronkelijk erfgoed te Denderwindeke ooit in tweeën gesplitst en is een deel naar het huis van Chièvres en een deel naar dat van Silly gegaan? (43).

4. Het huis van Avesnes en de figuur van Guerricus le Sor

De heren van Avesnes hadden in de 12de eeuw grote delen van het graafschap Henegouwen in hun bezit (44). Avesnes, Leuze, Antoing en Condé waren hun erfgoed. Diederik van Avesnes (+ ca. 1107) komt in de oorkonden als de eerste heer van dit huis voor. Hij was de grote weldoener en vernieuwer van de abdij van Liessies (45). Die abdij bezat in de streek van Aat, het thuisland van de huizen van Chièvres en Silly, grote bezittingen. In de abdijkroniek, het *chronicon Laetiense* (46) brengt men het verhaal van de afstamming van het huis van Avesnes. Nu dienden zulke kronieken vaak om aanspraken op bezittingen te legitimeren en soms werd daartoe zonder schroom het verhaal van de geschiedenis aangepast. De vraag wat waarheid is en wat verdichting, is bij dergelijke kronieken moeilijk te achterhalen. Als vader van Diederik van Avesnes vernoemt de kroniek Wedricus, bijgenaamd met de Baard (*ad barbam*). Deze erfde een groot domein van een verre voorvader die vier generaties voordien geleefd had en Guerricus, bijgenaamd de Rosse (*le Sor*), heette. Deze Guerricus zou in het begin van de 11de eeuw rooftochten in Brabant hebben ondernomen en sterkten en dorpen aan zich schatplichtig hebben gemaakt. Leuze werd zijn hoofdkwartier. Hij wist Doornik te veroveren en de Schelde te beheersen. Nadien zou hij zich onderworpen hebben aan de graaf van Henegouwen uit wiens handen hij de geüsurpeerde Brabantse goederen in leen ontving. Zijn veroveringen slorpte grotendeels het patrimonium van de heilige Hiltru-

(42) Vi.Br, nrs 91, 92, 93, 95. Dat we eerder schreven dat Denderwindeke weinig of geen allodia kende of lenen die afhankelijk waren van een vreemd leenhof wordt door deze gegevens gedeeltelijk weerlegd. Die uitspraak moet meer genuanceerd worden (*Geschiedenis van Denderwindeke. Dl. I*, in *Het Land van Aalst*, 52, 1990, p. 230).

(43) Die vraag stelt ook G. de LIEDEKERKE, *o.c.*, p. 306.

(44) PLUMET, *Essai*, p. 5-13.

(45) Voor de abdij van Liessies, gelegen in Noord-Frankrijk nabij Avesnes, zie J. NAZET, *Crises et reformes dans les abbayes Hainuyères du IXe au debut du XIIe siècle*, in *Recueil d'Etudes d'Histoire Hainuyères* (Analectes d'Histoire du Hainaut, 1), Bergen, 1983, p. 484-486.

(46) Het *Chronicon Laetiense* is uitgegeven in *MGH SS*, 14, p. 491 e.v. Het werd ca. 1200 geschreven door een anoniem monnik van de abdij. Een 16de-eeuwse versie van Lespée, eveneens monnik van de abdij, werd uitgegeven door DE REIFFENBERG, in *Monuments pour servir à l'histoire de prov. de Namur, de Hainaut et de Luxembourg*, dl. 7, Brussel, 1847. De tekst in het *chronicon* luidt: „*qui villas que in Brabanto sunt stipendarias fecit, sicut hodie sunt, domino Avesnensi*".

dis in Brabant op, waarop de abdij van Liessies via haar kroniek aanspraak maakte (47). De figuur van Guerricus le Sor komt in langere of kortere versie in verscheidene latere Henegouwse kronieken voor (48). Het meest gedetailleerde verhaal brengt Jacques Le Guise in zijn *Annales Hanoniae*. Daarin wordt Guerricus als de erfgenaam gezien van de Bourgondische graaf Gerard van Roussillon, wiens bezittingen in Brabant hij kwam opeisen. Alle steden en dorpen die hij veroverde vernoemt hij: Geraardsbergen, Lessen, Aalst, Chièvres en Vloesberg. Het verhaal van Le Guise bevat echter talrijke anachronismen. De meeste hedendaagse historici beschouwen de figuur van Guerricus le Sor als legendarisch (49).

Ons interesseert dit verhaal, niet omdat we het voor waar aannemen, maar omdat het gedurende eeuwen in het collectieve bewustzijn van Henegouwen een grote rol heeft gespeeld. In dat bewustzijn speelt „le Burbant" een grote rol, een gebied dat zich uitstrekte over het ganse Denderbekken van Chièvres tot Aalst (50). Dat Brabant, de westelijke

(47) De *Acta S. Hiltrudis Virginis* is uitgegeven in de *Acta Sanctorum*, september, VII (27ste dag van de maand). Deze *vita*, die ouder is dan het *Chronicon*, vermeldt de figuur van Guerricus le Sor niet en heeft het slechts in algemene bewoordingen over een usurpator van haar goederen (nieuwe editie, p. 466).

(48) Zie *Chronicon Hanoniense quod dicitur Balduini Avennensis*, in *MGH SS*, 25, p. 427. (tekst einde 13de eeuw). Zie ook *Jacobi de Guisia Annales Hanoniae*, in *MGH SS*, 30, p. 186-187 (tekst einde 14de eeuw). Boudewijn van Avesnes neemt de tekst van het *Chronicon* bijna letterlijk over. Jacques de Guise breidt het verhaal over Guerricus le Sor uit tot 18 regels. De tweede versie van het *Chronicon* (van Lespée) lijkt zich op het verhaal van le Guise gesteund te hebben en brengt analoge details.

(49) Dit doen o.m. J. NAZET, o.c., p. 485 en L. GENICOT, *La maison d'Avesnes. Histoire généalogique et sociale des origines à Gauthier II* (licentieverhandeling Geschiedenis UCL), 1967, p. 3-9.

(50) De traditionele Henegouwse geschiedschrijving heeft gretig gebruik gemaakt van het verhaal van Guerricus le Sor. Een groot deel van de Henegouwse adel wordt er aan opgehangen. Zo de huizen van Avesnes, Chièvres, Bergen, Silly, de Ligne... door P.J. d'Aumerie, *o.c.*, p. 3-7, die in le Sor een telg ziet uit het huis van d'Alsace. C.A. DUVIVIER poogt het bestaan van Gerard van Roussillon, aan wie ook de stichting van de abdij van Vézelay wordt toegeschreven en met wie le Sor verwant zou zijn, te bewijzen (zie *Gérard de Roussillon. Ses possesions dans nos contrées* in *Revue Trimestrielle*, 4, 1854, p. 172-183. L VANDERKINDERE, *La chronique de Gislebert de Mons*, Brussel, 1904, p. 76 neemt het bestaan van de figuur van le Sor kritiekloos aan. C.J. BERTRAND, *Histoire de la ville d'Ath*, Bergen, 1905, p. 37 doet hetzelfde. PLUMET neemt een dubbelzinnige houding aan. De figuur van le Sor en Wedrik met de baard neemt hij voor half-legendarisch. Maar het bestaan van hun groot Brabants domein dat zich tot in onze streken uitstrekte, neemt hij dan weer voor zekerheid (*Essai*, p. 5-7, 20-22, 32 en Les seigneurs, p. 17-18). In het uiteenvallen van dat domein vonden, volgens hem, Chièvres en Silly hun oorsprong. Over de oorsprong van de Henegouwse adel kan men de meest tegenstrijdige dingen lezen. Er bestaat geen kritisch synthesewerk zoals dat van E. WARLOP over de Vlaamse adel.

restant van de Karolingische *pagus Bracbatensis*, ging vooraf aan de vorming van de latere graafschappen Vlaanderen en Henegouwen. In die oude Brabantse ruimte hadden verscheidene grote Henegouwse geslachten, volgens de traditie en overlevering, hun wortels. Nadien zijn ze ingepast in de Henegouwse, grafelijke machtsstructuren.

Die legendevorming rond de figuur van Guerricus le Sor is niet zonder historische grond. In het Ottoonse keizerrijk was het westelijk deel van de oude *pagus Bracbatensis* één gebied, dat van het markgraafschap Ename, waarin twee oude graafschappen (Chièvres en Biest) verenigd waren (51). In de Henegouwse verhalen is dit bij uitstek het gebied dat met de naam Brabant (Burbant) wordt aangeduid. Door het huwelijk in 1015 van de graaf van Henegouwen Renier V (ca. 1025-1040) met Mathilde van Ename, dochter van markgraaf Herman van Verdun (1015-1029), breidde de macht van de graven van Bergen zich uit over dat Brabant. In dezelfde periode zocht ook de Vlaamse graaf naar gebiedsuitbreiding. In 1007 en 1020 waren er expedities van de Duitse keizer tegen Gent om de Vlaamse graaf af te remmen. Het markgraafschap Ename was het toneel van oorlog en strijd. In 1033 veroverde de Vlaamse graaf Ename en hij kon het gebied van Chièvres bezetten en onder zijn gezag brengen. Onder graaf Boudewijn V (1035-1067) werd in 1047 een akkoord bereikt met graaf Herman van Henegouwen (1040-1051). Vlaanderen kreeg het graafschap Biest (het latere Land van Aalst) toegewezen, Henegouwen het graafschap Chièvres (de latere kastelanij van Aat). Gravin Richildis, de weduwe van graaf Herman van Henegouwen, richtte ca. 1074 in Henegouwen de pairies op en wist zo de lokale adellijke huizen aan haar grafelijk huis te binden.

Het is merkwaardig, dat in de Vlaamse verhalen over dezelfde periode een aantal elementen parallel lopen. Zo is er de bezetting van Doornik en speelt een zekere graaf Gerardus een rol (52). Ongetwijfeld zijn de

Zie hierover D. DERECK, *La noblesse dans le comté de Hainaut du XIe au XIIIe siècle*, in *Recueil d'Etudes d'Histoire hainuyère*, (Analectes d'Histoire du Hainaut, 1), Bergen, 1983, p. 583-597.

(51) Over het markgraafschap Ename en de verovering van dat gebied door de Vlaamse graven zie L VANDERKINDERE, *La formation territoriale des principauté belges au Moyen Age*, Brussel, 1892; F.L. GANSHOF, *Les origines de la Flandre Impériale. Contribution à l'Histoire de l'ancien Brabant*, in *Annales de la Société Royale d'Archéologie de Bruxelles*, 46, 1942-1943, p. 99-137; A.C.F. KOCH, *Het land tussen Schelde en Dender voor de inlijving bij Vlaanderen*, in *Handelingen van de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Oudenaarde* (jubileumnummer), 1956, p. 56-73; L.MILIS, *Ename duizend jaar*? in *Uit het rijke verleden van Ename*, Oudenaarde, 1974, p. 7-25.

(52) Zie *Flandria Generosa*, in *MGH SS*, 9, p. en de *Gesta Episcoporum Cameracensium*, in *MGH SS*, 7, p. 469.

verhalen over Guerricus le Sor een verre echo van de woelige gebeurtenissen in het oude Brabant uit de eerste helft van de 11de eeuw en zijn die vage herinneringen later aangevuld, vermengd en geactualiseerd met gegevens uit recentere eeuwen.

Dat men traditioneel de huizen van Avesnes, Chièvres en Silly op de figuur van Guerricus le Sor laat teruggaan, bewijst hoe sterk de latere tijden hun verleden geworteld zagen in de gebeurtenissen die Brabant beheerst hebben in de eerste helft van de 11de eeuw. De latere relaties van onze streek met het Henegouwse moeten vanuit die oude Brabantse ruimte begrepen worden.

5. Het huis van Cysoing-Petegem

De Henegouwse historici, die zich over de problematiek van de afstamming van de huizen van Chièvres en Silly hebben gebogen, hebben naar ons weten nooit de relatie gelegd met het Vlaamse huis van Cysoing-Petegem (53). Nochtans is deze relatie zeer duidelijk aanwijsbaar. We geven volgende argumenten.

Ten eerste bevat de wapenkreet van de twee Vlaamse huizen, die ontegensprekelijk van Silly afstammen, een verwijzing naar Cysoing. De wapenkreet van Steenhuize luidt: ,,Steenhuize, Steenhuize van Cysoing''. Die van Wedergrate: ,,De Sainct Evraerdt Sysoein'' (54). Vanwaar die band van Steenhuize en Wedergrate met Cysoing? Is hier het huis van Silly niet de verbindende schakel?

Ten tweede. Toen Gisela, de dochter van Ingelbert van Petegem, die getrouwd was met Gerard, heer van Ninove, in 1137 de dood nabij was, kreeg ze bezoek van Walburga van Chièvres, de abdis van Ghislenghien, die haar verzocht in haar abdij te komen sterven en zich er te laten begraven. Deze abdis wordt in de kronieken van de abdij van Ninove een *cognata* van Gisela genoemd (55). Om zijn vrouw een evenwaardige begraafplaats te geven, stichtte Gerard van Ninove in 1137 de Ninoofse abdij. Hoe waren Gisela van Petegem en Walburga van Chièvres met mekaar verwant? Via het huis van Silly?

Ten derde. De abdij van Ename is gesticht door de graven van Vlaanderen en kwam onder voogdij van de heren van Oudenaarde, een zijtak van het huis van Cysoing. Nu werd deze abdij juist in de streek van Silly en Chièvres met veel bezittingen begiftigd. We vernoemen het altaar van Chièvres (1109) en in 1138 de altaren van Bassilly, Tongres-Notre-Dame

(53) E. WARLOP, *De Vlaamse adel vóór 1300*, Handzame, 1968, nr. 171.
(54) E. WARLOP, *Wapenboek van Vlaanderen*, Handzame, 1972, p. 160 en 166.
(55) Zowel vermeld in het *Liber miraculorum* (W.W. ROCKWELL, *o.c.*, p.87) als in de *Kroniek van Boudewijn van Ninove* (DS.Ni, p. 702).

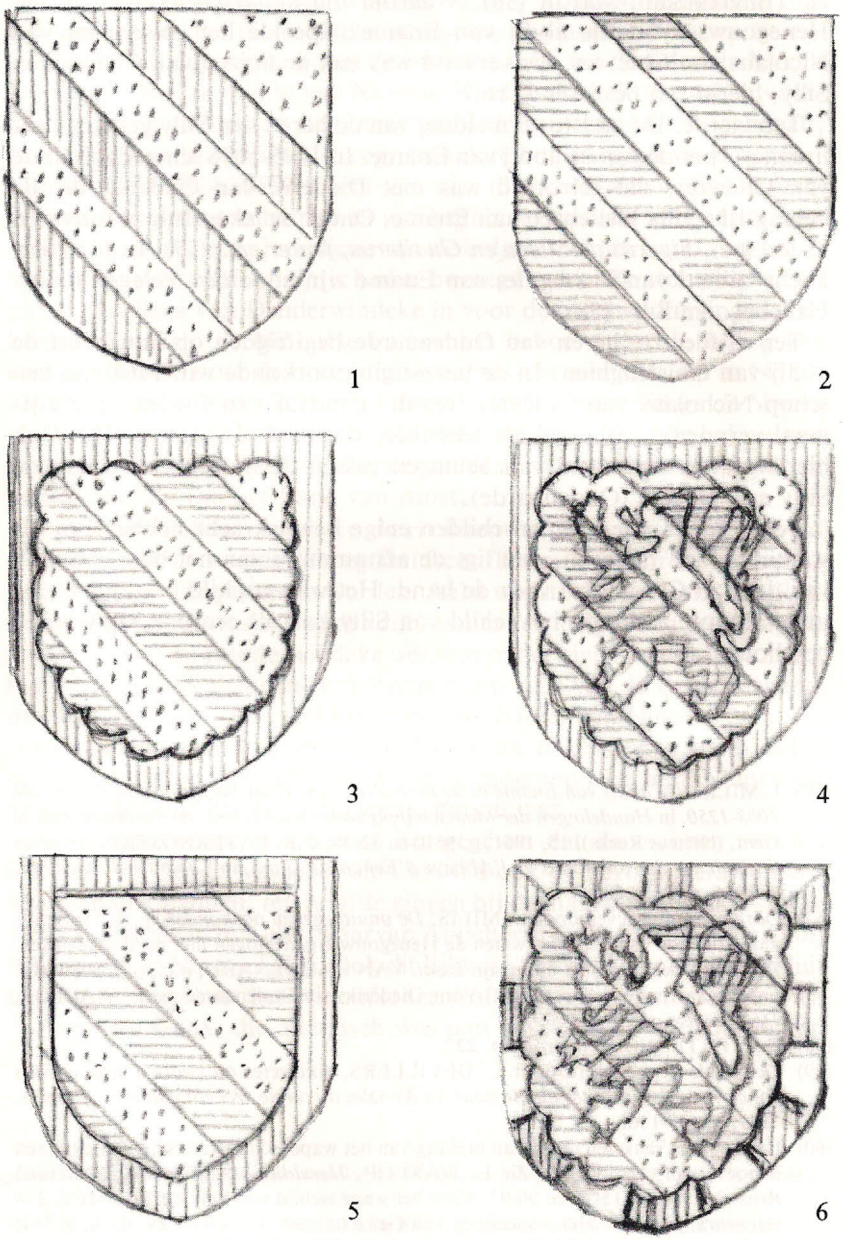

Afb. 2: Wapenschilden van de huizen van Avesnes (1); Cysoing- Petegem (2); Silly, oudste versie (3); Silly, jongere versie (4); Wedergrate (5); Steenhuize (6). (Vertikaal gestreept = keel; horizontaal gestreept = lazuur; gepunt = goud; blanco = zilver).

en Tongres-Saint-Martin (56). Waarom die altaarschenkingen in het Henegouwse voor de abdij van Ename? Speelde het episcopaat van Nicolaus van Chièvres, die verwant was met de huizen van Chièvres en Silly, hierin een beslissende rol?

Ten vierde. De oudste vermelding van de heren van Silly gebeurt juist in een oorkonde van de abdij van Ename. In 1095-1096 schonk Adelinde van Chièvres, die getrouwd was met Diederik van Oudenaarde, de belangrijke villa Hellebecq aan Ename. Onder de lekegetuigen fungeren als eersten: *Sigerus de Sileca en Gualterus, frater ejus* (57). In 1158 verkocht Gillis I van Trazegnies aan Ename zijn allodium, gelegen tussen Hellebecq en Silly (58).

Ten vijfde. De heren van Oudenaarde begiftigden op hun beurt de abdij van Ghislenghien. In de bevestigingsoorkonde van 1161 van bisschop Nicholaus van Chièvres, wordt Arnulfus van Oudenaarde vijfmaal vernoemd, eenmaal als schenker, viermaal als getuige (59). Ook hier weer verwevenheid van belangen tussen de huizen van Chièvres, Silly en Petegem (Oudenaarde).

Ten zesde. Indien wapenschilden enige bewijskracht hebben om afstamming aan te geven, dan ligt de afstamming van het huis van Silly van dat van Cysoing zo voor de hand. Het wapenschild is identiek. De uitgeschulpte zoom op het schild van Silly kan als een breking worden beschouwd (60).

(56) L.MILIS, *De abdij van Ename in de middeleeuwen. Haar bezittingen in de periode 1063-1250*, in *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, (Nieuwe Reeks), 15, 1961, p. 9610 en 32-36; C.R. PATERNOSTRE, *Archives du Hainaut dans le Fonds de l'Abbaye d'Eename à Gand*, in *Tablettes du Hainaut*, 2, 1956, p. 225-228.

(57) Oorkonde uitgegeven door L. MILIS, *De onuitgegeven oorkonden*, p. 4. De figuur van Adelinde van Chièvres weten de Henegouwse genealogen niet goed te plaatsen. PLUMET neemt ze niet op in zijn *Essai*. VAN HAUDENARD, *o.c.*, p. 37 vermeldt haar, maar buiten elke context. Voor Diederik van Oudenaarde zie E. WARLOP, *De Vlaamse adel*, nr. 166.

(58) C.R. PATERNOSTRE, *o.c.*, p. 227.

(59) Oorkonde gepubliceerd door L. DEVILLERS, *Analectes ou choix d'actes inédits concernant des localités du Hainaut*, in *Annales du cercle archéologique de Mons*, 8, 1869, p. 147-150.

(60) Een zoom is vaak een teken van breking van het wapenschild van een oudere tak ten behoeve van een jongere. Zie E. WARLOP, *Heraldiek*, (Algemeen Rijksarchief) Brussel, 1985, p. 15-16 en 96-97. Voor het wapenschild van Silly zie PLUMET, *Les seigneurs*, p. 63-68. Het wapenboek van Gelre (uitgave V. BOUTON, dl. 6, p. 381) geeft eveneens het schild. De wapenkreet luidt: Silly, Silly. De oudste afbeeldingen van het schild vinden we op zegels. Hierover F. VAN DER STRATEN, *Sceaux et contresceaux de quelques seigneurs de Trazegnies*, in *Annales du cercle archéologique de Mons, 17, 1884, p. 473-513.*

Ten zevende. De wapenschilden van Silly (Trazegnies) en Steenhuize droegen vanaf het midden van de 14de eeuw een schaduwleeuw. Het invoeren van die schaduwleeuw zou als een ,,retour aux ancêtres'' of een ,,retour au passé'' moeten geinterpreteerd worden, aldus PLUMET (61). Hij meent die leeuw als een ,,lion brabançon'' te kunnen bestempelen en hij put zich uit om de Brabantse connecties van het huis van Trazegnies aan te tonen. Zou die leeuw niet eerder te maken hebben met de bewuste accentuering van de Vlaamse oorsprong van de huizen van Silly en Steenhuize?

Ten achtste. De stichting van de abdij van Ninove is nauw verbonden met de figuur van Gisela van Petegem. Zou de welwillendheid van het huis van Steenhuize tegenover de abdij, niet te maken hebben met verwantschap van het huis van Steenhuize met dat van Petegem. Hetzelfde geldt voor het huis van Wedergrate. De eerste heren van Wedergrate lieten zich in de Ninoofse abdij begraven (zie later). Voelden zij zich met de figuur van Gisela van Petegem door familiebanden verbonden?

Cysoing-Petegem was na het grafelijke huis het oudste en belangrijkste in Vlaanderen. Het wordt reeds vermeld in de 10de eeuw. De heren van Cysoing-Petegem worden in de wapenboeken als de eerste van de ,,*bers*'' of ,,*pairs*'' van Vlaanderen genoemd. De burcht van Petegem lag strategisch ten opzichte van het oude Brabant. Ongetwijfeld hebben de heren van Petegem een belangrijke rol gespeeld bij de inname van Ename. Nadien werd immers de stad Oudenaarde als bolwerk tegen het gebied over de Schelde uitgebouwd en die strategische plaats kwam in handen van een zijtak van hun huis, de heren van Oudenaarde. Waarschijnlijk hadden ze ook een groot aandeel in de verovering en bezetting van het gebied van Chièvres in de jaren 1033 tot 1047. Die periode lijkt ons aangewezen om het huis van Cysoing-Petegem aanwezig te zien in het Henegouwse (62). Hebben de heren van Petegem dan aan het huis van Silly gestalte gegeven? Hebben zij een reeds bestaand Brabants domein geüsurpeerd of hebben zij er zelf een gecreëerd? Is een huwelijk aangegaan met een lokaal geslacht en is zo hun wapenschild aan het huis van Silly doorgegeven? Alleszins lijken in Henegouwen ca. 1070 met de oprichting van de pairies de kaarten uitgedeeld en geschikt en greep er toen een consolidatie van bestaande machtsstructuren plaats. De huizen

(61) PLUMET, *Les seigneurs*, p. 64-66.

(62) De aanwezigheid van de heren van Petegem in de Henegouwse ruimte wordt één keer door een oorkonde bevestigd. Een Alardus van Petegem contesteerde de gift van goederen te Pottes aan de abdij van Elnone. Zie F.L. GANSHOF, o.c., p. 123, noot 1.

van Chièvres en Silly moeten dus vóór 1070 vaste vorm hebben gekregen.

6. De primitieve heren van Denderwindeke: conclusie

Naar ons oordeel maakte Denderwindeke in de 11de en 12de eeuw als allodiaal goed deel uit van het grote domein van het huis van Silly. Dit domein strekte zich uit over delen van Noord-Henegouwen en Zuid-Oost-Vlaanderen. Naast Voorde en Steenhuize maakten er in de 12de eeuw vermoedelijk ook Eversem (Okegem), het Hof ter Schoor en omgeving (Ninove) en Denderwindeke deel van uit. Het domein van Silly zou in de eerste helft van de 11de eeuw tot stand zijn gekomen. In de traditionele Henegouwse geschiedschrijving wordt Guerricus le Sor gezien als diegene die toen delen van het toenmalige Brabant (graafschappen Chièvres en Biest) in bezit nam. Het uiteenvallen van zijn domein zou aan de grondslag gelegen hebben van nieuwe kleinere, verwante domeinen, waaronder dat van Silly en Chièvres. Dit verhaal is evenwel legendarisch. Zekerder lijkt het ons aan het Vlaamse huis van Cysoing-Petegem een rol toe te kennen in de totstandkoming van het huis van Silly. De Petegemse heren waren immers in de periode 1030-1050 in de Henegouwse ruimte aanwezig. Zo wordt ook begrijpelijk dat twee zijtakken van Silly in Vlaanderen, Steenhuize en Wedergrate, blijvende tekenen van verwantschap met Cysoing hebben bewaard.

Over de heren van Silly en Chièvres hebben we pas exacte gegevens na 1100. Al wat zich daarvoor heeft afgespeeld blijft hypothetisch. Hetzelfde geldt voor de primitieve heren van Denderwindeke vóór 1214. We veronderstellen dat gedurende de 12de eeuw dit de heren van Silly waren. Door het huwelijk van Otto II van Trazegnies met Mathilde van Neigem werden de relaties tussen Silly en onze streek nog versterkt. Door dit huwelijk werd het Brabantse Meerbeke met het Vlaamse Denderwindeke verenigd en werd het basisfundament gelegd van het latere dominium van Wedergrate.

Voor de 10de-eeuwse geschiedenis van Denderwindeke blijven we volledig in het duister tasten. De Karolingische villa Denderwindeke werd in 896 aan de Gentse Sint-Pietersabdij geschonken. Zeker hoorde in 1030 Denderwindeke niet meer tot het domein van de Gentse abdij. Waarschijnlijk was dit ook reeds het geval in 941. Wanneer en hoe is Denderwindeke verloren gegegaan voor de Gentse abdij? Dat Denderwindeke al in de 10de eeuw in het bezit zou zijn geweest van de heren van Petegem, die het als leen zouden ontvangen hebben van graaf Boudewijn II -een hypothese die we eerder vooropstelden- houden we niet meer aan (63). Niet als onderdeel van de Gentse Sint-Pietersabdij, lijkt Denderwindeke in handen van de heren van Petegem en Silly te zijn

geraakt, maar wel als deel van een 11de-eeuws oud-Brabants domein, dat zich uitstrekte over het huidige Noord-Henegouwen en Zuid-Oost-Vlaanderen.

II. HET HUIS VAN WEDERGRATE (CONTRECŒUR) (1214- 1445) (64)

1. Otto I van Wedergrate, genaamd de Oom (1214-1230)

Deze Otto, tweede zoon van Otto II van Trazegnies en Mathilde van Neigem, is de grondlegger en stichter van het huis en de grondlegger van het erfgoed van Wedergrate. In zijn leven kunnen we twee grote periodes onderscheiden: die vóór en die na 1214. Van 1204 tot einde 1214 beheerde hij als voogd van zijn minderjarige neef Otto III van Trazegnies het uitgestrekte domein van Silly-Trazegnies. In de oorkonden uit die periode wordt hij aangeduid als *dominus Osto de Trasegnies* (65).

In 1195 was Otto nog niet meerderjarig. PLUMET situeert zijn geboortedatum ca. 1180. Het jaar 1214 was voor hem cruciaal. Dat jaar liep zijn voogdijschap over Silly-Trazegnies af en overleed vermoedelijk zijn moeder. Ook zijn huwelijk moet kort voordien hebben plaatsgevonden (66). Gillis, Walter en Siger waren zijn broers. Vanaf het moment dat zijn gelijknamige neef meerderjarig werd, werd aan de naam van Otto *„dictus avunculus"* (genaamd de oom) toegevoegd om beide Otto's te onderscheiden. Vanaf 1214 affirmeerde hij zich als bezitter van een eigen patrimonium, onderscheiden van dat van Silly. *Advocatus* noemde hij zich op 25 nov. 1214 te Denderwindeke en het jaar daarop *dominus et advocatus* (67). In Court-Saint-Etienne droeg hij de titel *dominus* vanaf 1217 (68). Als *advocatus* trad hij op te Appelterre in maart 1219 (n.s.) en in 1226 noemde hij er zich *dominus et advocatus* (69). De titel *advocatus* gebruikte hij te Meerbeke in 1219 (70). In 1230 maakte hij te Wedergrate zijn testament op. De dood nabij gebruikte hij

(63) D. VAN DE PERRE, *Onderzoek naar de echtheid*, p. 175.
(64) Een beknopte genealogie van het huis van Wedergrate brengen PLUMET, *Les seigneurs*, p. 117-122 en G.de LIEDEKERKE, *o.c.*, p. 303-317.
(65) PLUMET, o.c., p. 124-127 geeft een overzicht van wat Otto in deze periode vóór 1214 presteerde. Wij laten die buiten beschouwing.
(66) Aangezien zijn oudste zoon in 1232 nog niet meerderjarig was, moet het huwelijk van Otto ca. 1210-1214 geplaatst worden.
(67) Vi.Br, nr. 60 en 61.
(68) BRUSSEL, ARA, *KAB*, nr 5338, f° 46.
(69) DS.Ni, p. 854.
(70) Ibidem, p. 837.

daar voor het eerst de nieuwe titel *dominus de Contrecuer* (71). Kort daarop, alleszins vóór juli 1232 stierf hij (72).

Waar kwam het patrimonium van Wedergrate, dat Otto I heeft samengebracht, vandaan? Vooreerst is er Meerbeke en Neigem, twee dorpen die hij ongetwijfeld erfde bij de dood van zijn moeder. In Meerbeke had Otto de *advocatia* over de goederen van de Nijvelse abdij, het patronaat over de parochiekerk (een kerk met 4 seculiere kanunniken, waaronder de prebende van het pastoraat te Pollare, en met zeven kapelaans) en de justitierechten. Omwille van Meerbeke was hij leenman van de hertog van Brabant (73). Neigem omvatte de burcht te Eigene met de justitierechten, waarvoor Otto leenhulde moest brengen aan de heer van Edingen, en het personaat over de parochiekerk van Bevingen (74). Vervolgens zijn er de dorpen Denderwindeke en Appelterre-Eichem. Denderwindeke rekenen we onder de invloedssfeer van Silly. Otto heeft het losgemaakt uit het vaderlijke patrimonium. Hij bezat er de *advocatia* over de goederen van de abdij van Vermand en van Vicoigne, had er een deel van de tienden en de justitierechten (75). Hoe hij Appelterre-Eichem verwierf is minder duidelijk. Daar had hij de *advocatia* over de goederen van de abdij van Nijvel en de justitierechten (76). Appelterre was een leen van het Steen te Aalst. Tenslotte is er Court-Saint-Etienne, dat in de invloedssfeer van Trazegnies lag. Court releveerde van het graafschap Namen. De de Trazegnies bezaten er het altaar, de tienden en de justitie (77). Deze vijf dorpen, waar de heer van Wedergrate ook nog gronden, cijnzen, renten en andere inkomsten bezat, zijn tot in 15de eeuw als het erfgoed van Wedergrate doorgegeven. Uiteraard was het bezit van Otto de Oom nog complexer dan dat. Zo had hij te Aubechies (nabij Aat) een schoof op 100 bunder grond, gaf hij te Perwez een deel

(71) Ibidem, 866-868.

(72) BRUSSEL, ARA, KAB, nr. 5338, f° 49 v°.

(73) De kerk van Meerbeke bezat 4 seculiere kanunnikenprebendes, waaronder het pastoraat te Pollare en 7 kapelanen, waaronder de belangrijke kapelanie van Sint-Pieter. Meerbeke en Pollare behielden het lekepatronaat ook in latere eeuwen.

(74) Zie hiervoor DS.Ca, p.910-911 en KORTRIJK, RA, *Plottho*, nr. 3781, f° 5. Het altaar van Bevingen (later Neigem) werd in 1259 aan het klooster van Coudenberg geschonken.

(75) Het resterende deel van de tienden werd in 1214-15 aan de abdij van Vicoigne geschonken.

(76) Otto I van Wedergrate bezat allodiale goederen in de Dendervallei, die zowel in Denderwindeke (Wedergrate) als in Appelterre gelegen waren (DS.Ni, p. 854, 901) en samen één blok vormden. Mogelijk heeft Otto vanuit dat bezit en via het patronaat over de goederen van Nijvel het dominium in Appelterre verworven.

(77) Walter, de broer van Otto was kanunnik te Nijvel en *investitutus* van de kerk van

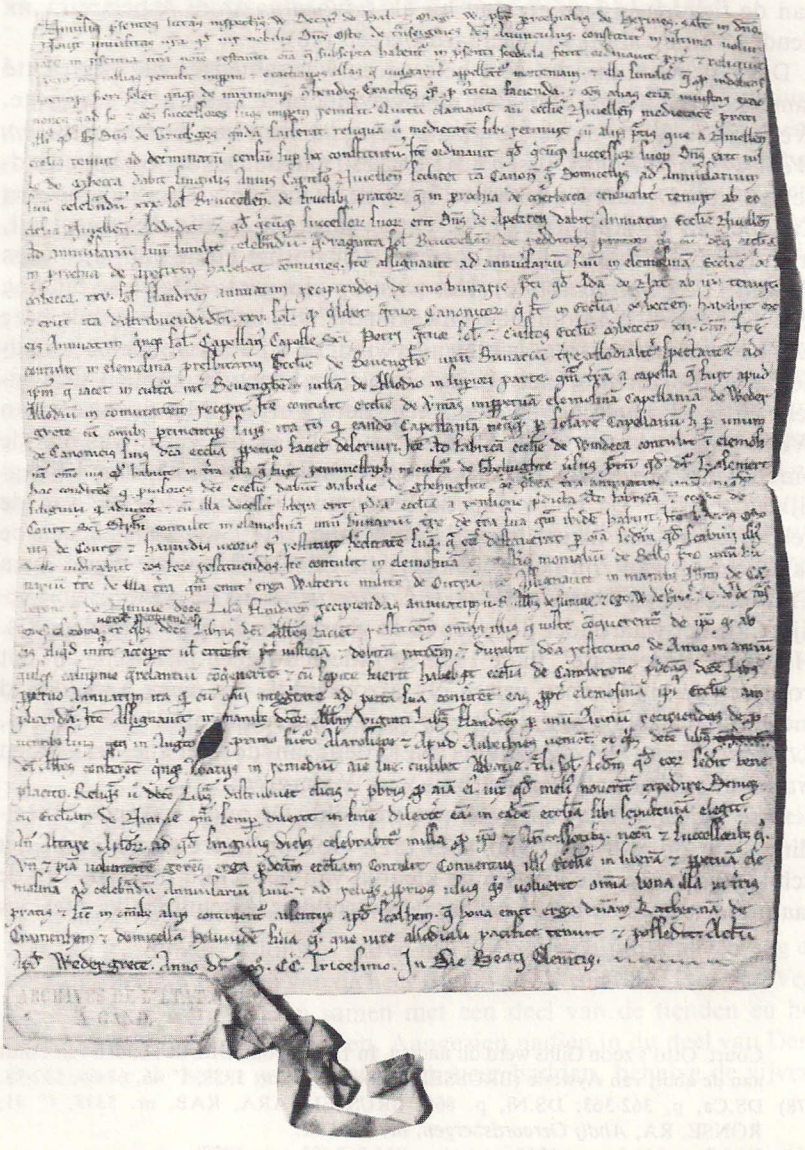

Afb. 3. Testament van Otto I van Wedergrate, opgemaakt op de burcht van Wedergrate in 1230 (BEVEREN, RA, *Abdij Ninove*, dozen De Smet nr. CLXIII; foto Van de Perre Dirk).

van de tienden in leen en trad hij als *advocatus* op te Aspelare i.v.m. tienden van de abdij van Geraardsbergen (78).

Dat patrimonium, dat zeer heterogeen was samengesteld, heeft Otto samenhang verleend door een nieuw symbool te creëren: Wedergrate. Wedergrate is op de eerste plaats de naam van een burcht (*castrum Wedergrete*), die Otto tussen 1215 en 1230 aan de Dender op het grondgebied van Denderwindeke liet bouwen, nabij de grensscheiding met Zandbergen en Appelterre (79). Otto vaardigde er zijn testament uit, stichtte er een kapelanie en noemde zich op het einde van zijn leven *dominus de Contrecuer* (80). Het wijst op zijn grote affectieve binding met die burcht. Waarom die nieuwe burcht? Hij bezat reeds de burcht te Eigene en in het centrum van Denderwindeke bij de Lavondelbeek hadden zijn voorzaten eveneens een burcht (zie later). Er kunnen strategische en psychologische redenen aangevoerd worden. Met de burcht van Wedergrate beheerste Otto de Dender, wat niet het geval was met de burcht van Eigene. Toch lijkt ons het psychologisch element het belangrijkste te zijn. De bouw van de burcht was de manifestatie van de geboorte van een nieuw huis. ,,Van Wedergrate'' werd niet alleen de familienaam van zijn nakomelingen, die geleidelijk aan de naam ,,van Trazegnies'' opgaven, *dominus de Contrecuer* werd de gemeenschappelijke noemer waaronder de heren in de genoemde dorpen optraden (81). Hoewel ,,Wedergrate'' in de 13de en 14de eeuw geen juridische entiteit vormde -de vijf dorpen waren elk afzonderlijk een eigen heerlijkheid met eigen instellingen- vormden de dorpen wel een symbolische eenheid, *,,theerscap van Wedergrate''*, een groep van dorpen die verbonden waren door de familie en het huis van Wedergrate.

Otto gaf zijn huis een eigen wapenschild. De oudst gekende afbeelding staat op zijn zegel van 1219 (82). Ook op latere zegels komt het schild voor (83). We kennen de kleuren van het schild op basis van de laatmiddeleeuwse wapenboeken. Het schild is geschuinbalkt met zes

Court. Otto's zoon Gillis werd dit nadien. In 1217 schonk Otto de tienden van Court aan de abdij van Aywerie (BRUSSEL, ARA, KAB, nr. 5338, f° 46, 63-64, 137-38.

(78) DS.Ca, p. 362-363; DS.Ni, p. 868; BRUSSEL, ARA, KAB, nr. 5338, f° 41; RONSE, RA, *Abdij Geraardsbergen*, nr. 2, f° 41.

(80) DS.Ni, p. 858 (maart 1230 n.s.) en p. 866-868 (23 nov. 1230).

(81) De titel ,,heer van Meerbeke, Appelterre, Denderwindeke of Neigem'', die wel nog in gebruik is vóór 1230, komt nadien niet meer voor en wordt vervangen door ,,heer van Wedergrate''.

(82) Voor de oudste zegels van Wedergrate zie F. VAN DER STRATEN, *o.c.*, p. 475-477.

(83) Ibidem. De auteur geeft een overzicht van de zegels tot het einde van de 14de eeuw. Zie de nummers 3, 4, 5, 6, 7, 16, 25, 33, 34, 35, 43.

stukken afwisselend van goud en lazuur en met een volle zoom van keel (84). Het is in zijn vorm en kleur verwant met dat van Silly en Steenhuize (85). Maar in tegenstelling tot dit laatste, waar de zoom is uitgeschulpt in navolging van het schild van Silly, heeft Otto de onafhankelijkheid van zijn huis t.o.v. Silly beklemtoond door een andere zoom te gebruiken. Zijn wapenschild lijkt een directe afhankelijkheid aan te geven van het huis van Cysoing-Petegem. Ook de wapenkreet van Wedergrate *„De Sainct Hevraedt Sysoein"* verwijst niet naar Silly, maar naar Cysoing. Dit wapenschild werd ook gevoerd door de latere heren van Wedergrate en door de zijtakken van het huis.

Otto veroverde met zijn huis een plaats tussen de grote baronnen van zijn tijd. Hij had de status van *miles* en *nobilis vir*. Maar het prestige van de echt groten zoals de heren van Boelare, Gavere, Liedekerke of Edingen verwierven hij en zijn opvolgers niet. Dit blijkt uit de huwelijkskansen van de kinderen. De heer of de vrouw van Wedergrate was huwelijkspartij voor de zonen of dochters uit de tweede rij van de grote geslachten, terwijl de kinderen uit de tweede rij van het huis van Wedergrate hun huwelijkspartners vonden in de kleinere dorpsadel van *milites* en grondbezitters, die echter niet de status van de *nobiles* hadden.

Het testament van Otto geeft ons een zeker inzicht in zijn relaties en bindingen met kloosters en kerkelijke instellingen (86). Voorop komt de abdij van Ninove. Daar wenste Otto begraven te worden voor het altaar van de apostelen en moest men dagelijks een mis opdragen ter zijner nagedachtenis en die van zijn voorgangers en opvolgers. De abdij begiftigde hij met gronden te Meerbeke en Appelterre (87). Daarna volgen de kapittels van Meerbeke en Nijvel, waar men zijn jaargetijde moest bidden. De abdijen van Cambron en Beaupré, waarmee hij familiale banden had, werden ook met een gift bedacht (88). De abdij van Vermand kreeg de kapelanie van de burcht toegewezen. De parochiekerken van Bevingen, Denderwindeke en Court, krijgen eveneens zijn aandacht. De abdijen van Vicoigne en Aywerie, die niet in het testament vernoemd zijn, konden tijdens zijn leven eveneens van zijn gunsten genieten (89).

(84) E. WARLOP, *Wapenboek van Vlaanderen*, p. 166 en noot 63. Dat de hertogen van Boergondië hetzelfde wapen hadden als dat van Wedergrate zal wel puur toeval zijn. Enige verwantschap tussen beide huizen lijkt ons uitgesloten.

(85) Voor Steenhuize en Silly, zie noten 32 en 60.

(86) DS.Ni, p. 867-868.

(87) DS.Ni, p. 837, 838, 840, 854, 858, 864, 866.

(88) De stichting van Cambron wordt toegeschreven aan Anselmus van Trazegnies. Beaupré werd gesticht door de schoonzuster van Otto, Aleidis van Boelare.

(89) Voor Aywerie, zie BRUSSEL, ARA, *KAB*, nr. 5338 (cartularium met talrijke oorkonden waarin Otto vernoemd wordt). Voor Vicoigne, zie cartularium Brabant (Vi.Br), nrs. 60-66.

Specifiek voor Denderwindeke zijn zes oorkonden, waarbij Otto betrokken is, te vermelden. Vier i.v.m. de verkoop van een deel van de tienden van Denderwindeke aan de abdij van Vicoigne, tienden die hij in bezit had of die van hem in leen werden gehouden (1214-1215) (90). Eén i.v.m. de verkoop van een hof door Hugo Turch aan de abdij van Vicoigne, grond die van hem in leen werd gehouden (mei 1219) (91). Eén i.v.m. een gift van 10 bunders grond op de Kortenbos aan de abdij van Vicoigne (9 sept. 1221) (92).

Otto was gehuwd met de *nobilis mulier* Osilia (93). Zijn vrouw was nog in leven op 24 juni 1230. Hij had tenminste vier zonen en een dochter. De oudste zoon droeg zijn naam en volgde hem op als heer van Wedergrate (zie Otto II). Een tweede zoon heette Siger Pesteil (94). Deze Siger was aanwezig, samen met twee andere broers, in maart 1236 (n.s.) bij de uitvaardiging van een oorkonde die enkele bepalingen uit het testament van de vader i.v.m. Beaupré ten uitvoer moest brengen. Siger Pestel verkocht te Denderwindeke grond aan de abdij van Vicoigne (1 aug. 1251), die hij in leen hield van de heer van Liedekerke (95). Hij was gehuwd met Heyla van Neep. Hun zoon, eveneens Siger Pestel genaamd, schonk in 1270 grond te Neigem aan de abdij van Coudenberg (96). Vermelden we nog dat de naam Siger Pestel reeds gedragen werd door een broer van Otto de Oom (97). Een derde zoon van Otto heette Gillis. Hij was kannunik van het kapittel van Nijvel. In 1236 bracht hij het testament van zijn vader i.v.m. Beaupré mee ten uitvoer (98). Hij volgde zijn oom Walter op als pastoor (*investitutus*) van de Sint-Stefanuskerk te Court (99). Hij moet kort vóór 26 nov. 1267 overleden zijn. Toen ontstond er een dispuut tussen de abdis van Nijvel en Otto II van Wedergrate over zijn opvolging (100). De vierde zoon van Otto

(90) Vi.Br, nrs. 60-63.
(91) Ibidem, nr. 65.
(92) Ibidem, nr. 66.
(93) DS.Ni, p. 858, 865. Als haar vader wordt gewoonlijk Oliver Runschuit genoemd.
(94) RONSE, RA, *Beaupré*, nr. 1, f° 96. De tekst luidt: *Nos vero videlicet Sigerus Pesteil et Egidius canonicus Nivellensis fratres Ostonis* (= Otto II) *a patre nostro bone memorie Ostone* (= Otto I) *nomine...*
(95) Vi.Br, nrs. 93, 94, 95.
(96) BRUSSEL, ARA, *KAB*, nr. 6457, f° 96.
(97) PLUMET, *Les seigneurs*, p. 122-123. Pestel zou afgeleid zijn van *pestiau*, wat betekent ,,pilou pour frapper''. Pestel zou dus zoveel betekenen als ,,met de ijzeren arm''.
(98) Zie noot 94.
(99) BRUSSEL, ARA, KAB, nr. 5338, f° 137-138.
(100) Ibidem, nr. 1417, f° 544-45.
(101) DS.Ni, p. 856

Afb. 4. Links: tegenzegel van Otto I van Wedergrate (1230)
Rechts: ruiterzegel van Otto II van Wedergrate (1235)
(BEVEREN, RA, *Abdij Ninove*, dozen De Smet, nrs. CLI en CLXXVIII; foto Van de Perre Dirk).

heette Gerard. Zijn naam komt slechts één keer voor in een oorkonde van 1228 (101). Otto de Oom nam toen een vrij grote schuld van zijn zoon op zich. Dit gegeven en het feit dat Gerard in de latere oorkonden bij de testamentuitvoering niet genoemd wordt, doet ons veronderstellen en dat Gerard in 1228 reeds overleden was. Verder kennen we de naam van een dochter Helwidis, die met Jan van Vrechem huwde (zie later).

2. Otto II van Wedergrate (1232-1268)

Otto II, de oudste zoon van Otto de oom, leren we het eerst kennen in een oorkonde van 27 juli 1232, die door hem is uitgevaardigd i.v.m. de tienden van Perwez (102). Hij heeft het er over zijn overleden vader. Omdat hij nog geen eigen zegel had, diende hij beroep te doen op dat van zijn kozijn Otto III van Trazegnies. Meerderjarig was Otto II wel op 31 mei 1234. Toen vaardigde hij, in uitvoering van het testament van zijn vader, een vrijheidscharter uit voor Meerbeke en hij vroeg in maart 1238 dat de hertog van Brabant dit zou goedkeuren (103). Eveneens ter

(102) BRUSSEL, ARA, *KAB*, nr. 5338, f° 49 v°.
(103) Tekst gepubliceerd in L. GALESLOOT, *Revendication de la terre de Wedergrate*, in *Annales de la Société d'Emulation pour l'étude de l'Histoire et des Antiquités de Flandre*, 4de serie dl. 5; 1881-82, p. 37-40. De tekst van die oorkonde was ook aanwezig in het 18de-eeuwse archief van Wedergrate (KORTRIJK, RA, *Plotho*, nr. 2103).

uitvoering van dat testament vaardigde hij in augustus 1235 een oorkonde uit m.b.t. een schenking aan Cambron. Hetzelfde deed hij in maart 1236 (n.s.) voor Beaupré (104).

Bij Otto II van Wedergrate wordt de titulatuur *dominus de Contrecuer* courant. Een enkele keer staat er ook *dominus de Contrecuer et de Allodio* (104b). Aanvankelijk gebruikte hij nog de oude familienaam *„de Trasegnies"*. Doch geleidelijk aan blijft die achterwege en zet zich een evolutie in naar de naam *„de Contrecuer"*.

Blijkbaar liet zijn vader hem een lege kas na. Was deze bij zijn testament te vrijgevig geweest? Of heeft Otto II teveel kosten moeten maken bij zijn huwelijk, dat ca. 1235 moet hebben plaatsgehad. Op 25 jan. 1237 (n.s.) was hij *gravi debitorum onere oppressus* (gebukt onder een zware schuld) verplicht een schoofrecht op 94 bunder land gelegen te Denderwindeke aan de abdij van Vicoigne te verkopen (105). Hij bracht zelfs de huwelijksgift van zijn vrouw in gevaar en moest haar een vervangend inkomen schenken op zijn goederen te Oosteigen (Neigem). Via zijn vrouw Johanna kwam hij in bezit van het huis Balgerhoeke (Eeklo) waarover hij in februari 1237 een oorkonde uitvaardigde (106).

Te Denderwindeke was Otto II erg actief. In mei 1236 keurde hij de verkoop van 8 bunder land door zijn schoonbroer Jan van Vrechem aan Vicoigne goed. Kort daarop op 22 juli 1236 ratificeerde hij de schenking van een leen aan Vicoigne door Limpa van Oppem (107). In april 1246 verkocht hijzelf een stuk tuin aan Vicoigne nabij hun hof en op 24 sept. 1252 schonk hij die abdij iets meer dan 4 bunder land gelegen op de Kortenbos (108). Op 16 april 1259 vroeg hij aan Margareta, gravin van Vlaanderen en Henegouwen, om confirmatie van zijn oorkonden betreffende de goederen van Vicoigne te Denderwindeke (109). Op 22 mei 1262 keurde hij de schenking van een leen aan Vicoigne door Jan van Aspelare goed (110).

Otto bleef, net als zijn voorouders, gunstig staan tegenover de abdij van Ninove. Ze kreeg van hem enkele schenkingen te Appelterre en Meerbeke (111). Toen zijn vrouw vroegtijdig overleed in 1247 werd ze er

(104) DS.Ca, p. 910-11; noot 94.
(105) Vi.Br, 67.
(106) Oorkonde gepubliceerd in E. NEELEMANS, *Geschiedenis van Eeklo*, 2, Eeklo, 1865, p. 481-82.
(107) Vi.Br, nrs. 71 en 72.
(108) Ibidem, nrs. 90 en 96.
(109) Ibidem, nrs. 97-98.
(110) Ibidem, nr. 99.
(111) DS.Ni, p. 879, 889, 901, 915.

begraven en stichtte hij er een jaargetijde (112). Waarschijnlijk vond ook hij er zijn laatste rustplaats.

Nieuw is de relatie die onder zijn bewind groeide tussen het huis van Wedergrate en het Brusselse klooster van Sint-Jacob-op-de-Coudenberg. Kwam dit doordat hij soms langdurig in Brussel verbleef (113)? Had hij op de Coudenberg een huis (114)? Hij verkoos blijkbaar de burcht te Eigene boven die van Wedergrate, waar hij geen enkele oorkonde uitvaardigde. Coudenberg ontving in 1259 het patronaat van de parochiekerk van Bevingen (115) en kort daarop in 1265 werd de burchtkapel van Eigene de nieuwe parochiekerk van Neigem (116). Zo ontstond tussen de heren van Wedergrate en het klooster van de Coudenberg een langdurige alliantie. Coudenberg verwierf niet alleen te Neigem gronden, maar ook te Denderwindeke, waar Gillis van Hunegem in april en mei 1267 twee renten schonk, te nemen op zijn gronden te Nederhunegem en Dashaghe (117).

Otto overleefde zijn vrouw meer dan 20 jaar. Zijn laatste oorkonde dateert van 26 nov. 1267. Met Pasen 1268 was hij reeds overleden (118). Zijn zoon stelde toen jaargetijden in de abdijen van Ninove en Nijvel in (119).

Een kijk op de vrienden van Otto hebben we bij de begrafenis van zijn vrouw. Aanwezig waren toen Filips van Boelare, Arnold van Kraainem en Arnold van Aa (120). Vooral de relatie met de heren van Kraainem was erg vriendschappelijk. De heren van Kraainem hadden in Denderwindeke een niet onaanzienlijk bezit. Ze fungeerden vaak als getuigen, waren er leenman, maar ook leenheer. Arnulf van Kraainem en Otto II van Wedergrate wisselden vaak voor hun respectievelijke leenhoven hun mannen uit (120b).

Over de kinderen van Otto valt weinig te zeggen. We kennen slechts de naam van één van hen, Otto de *filius primogenitus* (zie Otto III).

(112) Ibidem, p. 901.
(113) Vi.Br, nr. 99.
(114) De latere heren hadden er in de 14de eeuw een huis. Zie testament Otto V.
(115) M. DE MEULEMEESTER, *o.c.*, p. 66.
(116) Ibidem, p. 70- 71.
(117) BRUSSEL, ARA, *KAB*, nr. 6457, f° 103-4.
(118) Ibidem, nr. 1417, f° 544-6.
(119) Ibidem, nr. 1417, f° 172-3 en f° 520, 546. Zie ook DS.Ni, p. 931.
(120) DS.Ni, p. 902.
(120b) De heren van Kraainem bezaten het naburige Gooik. Otto I onderhield relaties met Katerina van Kraainem, echtgenote van Arnulf I. Tijdens het leven van Otto II was het vooral Arnulf III van Kraainem, die regelmatig te Denderwindeke optrad, hetzij als leenman van Otto, of van de heren van Liedekerke, hetzij als bezitter van allodiale goederen. Zie Vi.Br, nrs. 15, 17, 18, 19, 26 en 33 en DS.Ni, p. 867 en 869. In de

3. Otto III van Wedergrate (1268-1269)

Otto III wordt voor het eerst vernoemd in een oorkonde van 24 september 1252, samen met zijn vader (121). Hij was toen nog minderjarig. Ook in april 1256 en 8 sept. 1257 had hij nog geen eigen zegel. Dit was wel het geval begin 1259 (n.s.). Nadien komt hij nog herhaaldelijk voor in oorkonden samen met zijn vader (122). Zolang zijn vader leefde droeg hij een gebroken vorm van het wapenschild van Wedergrate. In de zoom stonden er 11 besanten zoals blijkt uit een zegel, gehecht aan een oorkonde van palmzondag 1264 (n.s.). Die dag stichtte hij in het klooster van de Coudenberg een jaargetijde voor zijn overleden moeder Johanna, die hij nauwelijks moet gekend hebben, en voor zijn vrouw Clementia, die toen ook reeds overleden was (123).

Na het overlijden van zijn vader stichtte hij de dag na Pasen 1268 voor diens gedachtenis een jaargetijde in het kapittel van Nijvel (124) en op 24 aug. 1269 bevestigde hij de schenkingen die gedaan waren aan de abdij van Ninove voor het jaargetijde van zijn moeder (125). Toen droeg hij de ongebroken vorm van het schild van Wedergrate. Hij betitelde zich in die laatste oorkonde als *dominus de Contrecuer et de Allodio*. Het wijst op het toenemend belang dat het kasteel van Eigene had als feitelijk centrum van het dominium van Wedergrate.

Voor de rest beschikken we over geen gegevens over deze Otto. Zijn huwelijk moet zeer kortstondig zijn geweest. Aangenomen wordt dat hij slechts één kind had, een dochter Aleidis, die het ganse patrimonium van Wedergrate erfde. Mogelijks was er nog een tweede dochter die huwde met Jan van Pamel (zie bijdrage over Margareta van Ledeberg).

4. Aleidis van Wedergrate en Jan van Liedekerke, gezegd van Eigene (1289-1304)

Aleidis, vrouw van Wedergrate, huwde zeker vóór 1289 met Jan van Liedekerke, jongere zoon van Raas VII van Liedekerke en van Margareta van Edingen. Het huis van Liedekerke had met Denderwindeke en met het huis van Wedergrate oude banden. De heren van Liedekerke

15de eeuw bestond te Denderwindeke het „leen van Kraainem", dat afhing was van het plaatselijk leenhof en een speciaal fiscaal gunstregime genoot. Over de vroegere geschiedenis van dit leen hebben we geen gegevens. Vermoedelijk klimt de oorsprong op tot de 13de eeuw. Voor de heren van Kraainem zie A. VAN DER REST, *La famille de Craihem (1095-1300)*, in Brabantica, VI, 1962.

(121) Vi.Br, nr. 96.
(122) M. DE MEULEMEESTER, *o.c.*, p. 65-69 en DS.Ni, p. 915.
(123) Ibidem, p. 69.
(124) BRUSSEL, ARA, *KAB*, nr. 1417, f° 546 en 520.
(125) DS.Ni, p. 931.

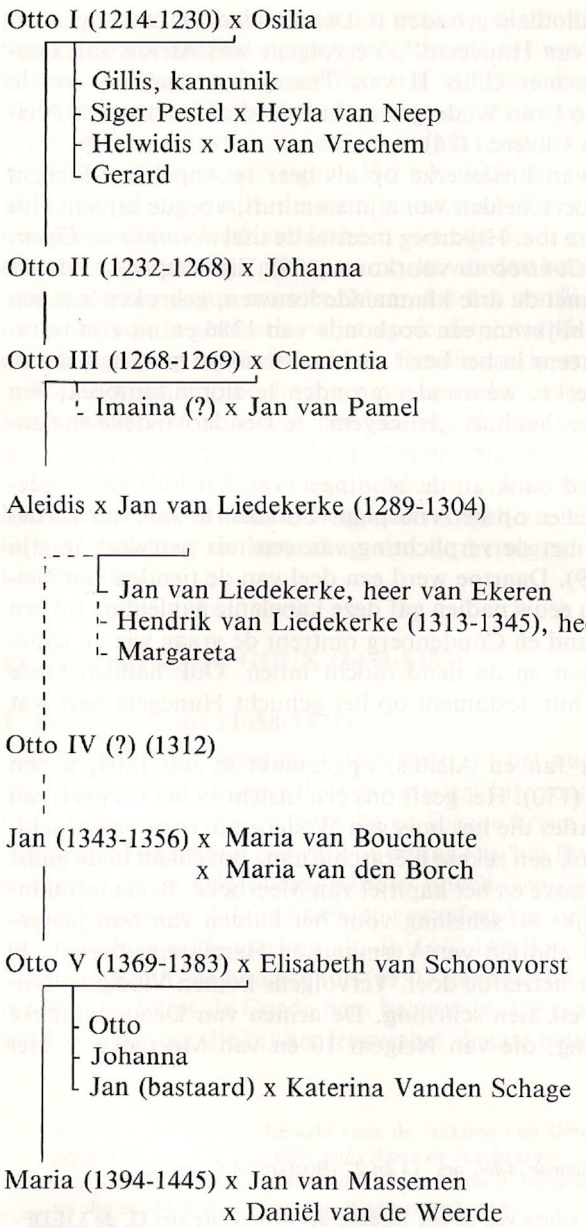

- - - - - - geeft onzekere afstamming aan
(?) personage waarvan het bestaan onzeker is.

Afb. 5: Genealogie van het huis van Wedergrate.

waren bezitters van allodiale gronden te Denderwindeke (zie hoger) en hadden er het ,,huis van Hunegem''. Vervolgens was Aleidis van Boelare gehuwd geweest met Gillis II van Trazegnies waardoor ze de schoonzuster van Otto I van Wedergrate werd. Nadien hertrouwde Aleidis met een Raas van Gavere (126).

In 1289 trad Jan van Liedekerke op als heer te Appelterre-Eichem (127). Om zich te onderscheiden van zijn stamhuis, voegde hij aan zijn naam *dictus de Eyghen* toe. Hij droeg meestal de titel *dominus de Eigen*, alhoewel ook *sire de Contrecour* voorkomt (128). Zijn wapenschild was dat van Liedekerke, met de drie klimmende leeuwen, gebroken met een schuine band. Zoals blijkt uit een oorkonde van 1286 en uit zijn testament, kwam hij eveneens in het bezit van een deel van het erfgoed van het huis van Liedekerke, waaronder gronden te Borchtlombeek, een stuk bos te Liedekerke, het huis ,,Hunegem'' te Denderwindeke en tienden te Ekeren.

Denderwindeke trad dank zij de bindingen van het huis van Liedekerke met dit dorp meer op het voorplan. Zo stichtte Jan van Liedekerke een kapelanie met de verplichting van een mis per week in zijn huis te Hunegem (129). Daartoe werd een deel van de tienden van Neigem geschonken. Een eeuw nadien gaf deze kapelanie aanleiding tot een conflict tussen Vermand en Coudenberg omtrent de vraag wie de kapelanie mocht uitoefenen en de tiend mocht innen. Ook hadden beide echtgenoten blijkens hun testament op het gehucht Hunegem heel wat gronden liggen.

Dat testament van Jan en Aleidis, opgemaakt in juli 1304, is een belangrijk document (130). Het geeft ons een inzicht in het netwerk van verplichtingen en relaties die het huis van Wedergrate toen onderhield. De bedragen geven ook een zekere hiërarchie aan. Bovenaan in de gunst staan de abdij van Ninove en het kapittel van Meerbeke. Beide instellingen ontvangen jaarlijks 40 schelling voor het bidden van hun jaargetijde. Dan volgen de abdijen van Vermand en Hemiksem, die elk 20 schelling krijgen voor hetzelfde doel. Vervolgens komen Vicoigne, Nijvel en Affligem met elk tien schelling. De armen van Denderwindeke ontvangen 20 schelling, die van Neigem 10 en van Meerbeke 5. Het

(126) E. WARLOP, *De Vlaamse Adel*, nrs. 14 en 27 (Boelare en Gavere).
(127) DS.Ni, p. 962.
(128) Voor een uitgebreide schets van de tak Liedekerke-Wedergrate zie: G. de LIEDEKERKE, *o.c.*, p. 303-310 en . VANNERUS, *Les changements d'armoiries et de nom dans le goupe Gavre-Liedekerke au triezième et quatorzième siècle*, in *La Noblesse Belge*, 1946-1950, p. 23 en 42.
(129) BRUSSEL, ARA, *KAB*, nr. 6457, f° 99-100.
(130) BEVEREN ,RA, *Abdij Ninove*, Supplementen doos 1; tekst gepubliceerd in G. de

bedrag van 5 schelling ontvangen eveneens de hospitalen van Ninove, Geraardsbergen en Edingen. De kerk van Denderwindeke wordt bedacht met jaarlijks 6 schelling, eenzelfde bedrag gaat naar die van Liedekerke en Denderleeuw, terwijl die van Neigem, Lieferinge en Nieuwenhove het elk met 3 schelling moeten stellen. Blijkens hun testament hadden ze niet alleen gronden te Denderwindeke, maar ook te Liedekerke en Borchtlombeek (een deel van het bos van Liedekerke), tienden te Ekeren en inkomsten te Braine.

Hun juiste sterfdatum is niet gekend. Wel moet Jan vóór 1312 overleden zijn. Wie waren hun kinderen? Zeker hadden ze een zoon met dezelfde naam als de vader die in 1325 en 1326 vernoemd wordt (*Johannes dictus van den Eyghen, filius quondam viri nobilis domini Joannis dicti van den Eyghen*), en die in 1325 heer van Ekeren was (130). Verder wordt aangenomen dat *damoiselle Marguerite de Liedekerke, dite de l'Alluet*, die in 1316 getuige was bij een oorkonde van het kapittel van Bergen, hun dochter was (131). Wie volgde Jan als heer van Wedergrate op? Was dit bovengenoemde Jan II van Liedekerke of hadden zij ook een zoon die Otto heette en was het deze aan wie het erfgoed van Wedergrate te beurt viel? Het is onze hypothese.

5. Otto IV van Wedergrate (1312)

Het bestaan van Otto IV wordt door geen enkele oorkonde bevestigd. Een niet onbelangrijke secundaire bron vernoemd echter zijn naam enkele malen. De minuut, opgemaakt in 1312, van het *Latijnsboek* van 1350 (het oudste register van het Leenhof van Brabant) vermeldt: *Ostes de Contrecourt tenet Merbeke juxta Nineve, altam justiciam et censum* (132). Het *Latijnsboek* zelf herneemt de tekst als volgt en actualiseert: *Ostes de Contrecourt tenet Mierbeke juxta Nineve, altam justiciam et censum. Henricus, filius suus, tenet modo* (133). In de annex van dezelfde minuut, geschreven na 1312 en vóór 1350, staat eveneens te lezen: *Johannes de Contrecuer villam de Merbeke prope Nieneve, altam justiciam cum censu, filius Ostonis quondam de Contrecuer* (134). Het *Latijnsboek* herneemt die tekst en actualiseert als volgt: *Johannes de*

LIEDEKERKE, *o.c.*, p. 420-422.

(131) G.de LIEDEKERKE, *o.c.*, p.310-15 geeft een opsomming van de mogelijke kinderen van het echtpaar.

(132) BRUSSEL, ARA, *Rekenkamer*, nr. 542, f° 26.

(133) BRUSSEL, ARA, *LB*, nr. 1, f° 89. L. GALESLOOT, *Le livre des feudataires de Jean III, duc de Brabant*, Brussel, 1865 bracht een uitgave van het *Latijnsboek*. Ons citaat staat er p. 216.

(134) BRUSSEL, ARA, *Rekenkamer*, nr. 542, annex f° 4. Deze annex is geschreven tussen 1312 en 1350. Zie ook GALESLOOT, *o.c.*, p. 164.

Contrecuer villam de Merbeke prope Nieneve, altam justiciam cum censu. Filius Ostonis quondam de Contrecuer, tenet modo (135). De minuut en de annex ervan geven dus volgend chronologisch beeld: in 1312 was Otto van Wedergrate heer van Meerbeke (en Wedergrate) en deze werd daarna (tussen 1312 en 1350) opgevolgd door zijn zoon Jan. De minuut en zijn annex spreken niet van Henricus. Het *Latijnsboek* doet dit wel. Over de problemen rond deze Henricus meer in het volgende punt. Heeft Otto IV bestaan, of is zijn naam per vergissing in de registers van het Brabantse leenhof binnengeslopen? Aangezien er tussen 1304 en 1343 geen enkele oorkonde is, waarin een heer van Wedergrate bij name genoemd wordt, is die vraag onoplosbaar. Daar er echter geen tegenindicaties zijn, gunnen we Otto IV het voordeel van de twijfel en veronderstellen wij dat de gegevens van de minuut en de annex correct zijn en dat Jan van Liedekerke en Aleidis van Wedergrate een zoon hadden die Otto heette en die hen in het erfgoed van Wedergrate is opgevolgd. We kennen hem ook een zoon toe, die hem opvolgde, met name Jan van Wedergrate (zie verder).

6. Hendrik van Liedekerke (1313-1345)

Hendrik van Liedekerke komt, in tegenstelling met hogergenoemde Otto IV, veelvuldig in de oorkonden voor. Hij wordt genoemd in 1313, 1324, 1327, 1328, 1331, 1333, 1334, 1335, 1336 en 1345, maar nooit als heer van Wedergrate (136). Wel draagt hij vanaf 1331 de titel ,,heer van Inchy'' (Noord-Frankrijk). Enkele zegels tonen zijn wapenschild, dat hetzelfde is als dat van Jan van Liedekerke. Zeker erfde hij het huis van Hunegem te Denderwindeke en een stuk bos te Liedekerke, elementen die er op wijzen dat hij vermoedelijk de zoon van Jan van Liedekerke was en niet van Otto van Wedergrate, zoals het *Latijnsboek* vermeldt. Die bezittingen verkocht hij op 28 maart 1331 (n.s.) aan Hendrik I van Vlaanderen, graaf van Lodi en heer van Ninove (137). In 1336 stichtte hij een kapelanie in de Sint-Waltrudiskerk van Bergen en in 1348 was hij reeds overleden.

Was hij in 1350 heer van Meerbeke in opvolging van zijn vader Otto van Wedergrate, zoals het *Latijnsboek* vermeldt? Hij was toen reeds dood. Voorts lijkt het *Latijnsboek* vaak tegenstrijdige gegevens te

(136) G. de LIEDEKERKE, *o.c.*, p. 319, 379, 393, 424 en L. DEVILLERS, *Chartres du chapitre de Saint Waudru de Mons*, 2, Brussel, 1905, p. 152, 161, 162, 275, 294.

(137) BRUSSEL, ARA, *Tresorie van Vlaanderen*, nr. 1052. Hendrik van Vlaanderen, zoon van Gewijde van Dampierre, verwierf Ninove in 1315. Zie H. VANGASSEN, *Geschiedenis van Ninove*, 2, Ninove, 1959, p. 74-78.

Afb. 6. Links: zegel van Jan van Liedekerke (1289).
Rechts: zegel van Hendrik van Liedekerke (1345)
(overgenomen uit J. VANNERUS, *Les changements d'armoiries et de nom dans le groupe familial Gavre-Liedekerke*, in *La Noblesse Belge*, 1946-60, dl. 1, p. 42.

bevatten, zodat het ons een minder betrouwbare bron lijkt. Vandaar onze conclusie dat het weinig waarschijnlijk is dat Hendrik van Liedekerke ooit heer van Wedergrate is geweest.

7. Jan van Wedergrate (1343-1356)

Janne van Wedergrate en Ygene wordt in 1343 het eerst uitdrukkelijk als heer van Wedergrate vermeld (138). Ook in het *Stootboek* (1355) dat een nieuwe lijst van leenmannen van het Brabantse leenhof bevat, staat hij vermeldt als heer van Meerbeke. In datzelfde jaar op 17 mei woonde hij de vergadering bij van de Brabantse edelen i.v.m. de erfopvolging van hertog Jan III van Brabant (139). Alleen het *Latijnsboek* geeft problemen rond zijn figuur. Het vermeldt hem twee keer: één keer als levende heer van Court (vermoedelijk Court-Saint-Etienne, dat echter een leen was van de graaf van Namen) en één keer als de voormalige heer van Meerbeke („Jan van Wedergrate houdt Meerbeke. Een zoon van wijlen Otto houdt het nu") (140). Met die zoon doelde de auteur vermoedelijk op Henricus, die hij elders als zoon van Otto vermeld had. Het *Latijnsboek* is een compilatie van oudere teksten. Vandaar de tegenstrijdigheden. Voor ons is het vrij duidelijk dat in 1350 Jan van Wedergrate en niet Henricus heer van Wedergrate was.

(138) BRUSSEL, ARA, *KAB*, nr. 1417, f° 39.
(139) BRUSSEL, ARA, *LB*, nr. 2, f° 9 v° en *Oorkonden van Brabant*, nr. 895.
(140) GALESLOOT, *o.c.*, p. 126 en 164. Galesloot interpreteert Court als Cour-sur-Heure, wat ons betwistbaar lijkt, aangezien geen enkele andere bron daar bezittingen van de heren van Wedergrate situeert.

Daarmee zijn echter de problemen rond de juiste identiteit van Jan van Wedergrate niet allemaal opgelost. Is Jan van Wedergrate gelijk te stellen met Jan II van Liedekerke, die in 1325-26 heer te Ekeren was, zoals G. de LIEDEKERKE dat doet (141)? Als Otto IV bestaan heeft, is die verwarring uitgesloten, daar er in dat geval een Jan is die als vader Otto van Wedergrate heeft en een Jan met als vader Jan van Liedekerke. Indien Otto IV echter een fictieve figuur zou zijn, dan dringt zich de hypothese van de gelijkstelling op. Dat zou dan ook betekenen dat Jan II van Liedekerke van ca. 1310 tot 1356-57 heer van Wedergrate is geweest, wat uitzonderlijk lang is en ons eerder onwaarschijnlijk lijkt. Een andere mogelijkheid bestaat erin, Jan van Wedergrate als de zoon van Jan II van Liedekerke te beschouwen. Gelijkaardige vragen stellen zich rond de identiteit van Jan van Eigene die in 1331 zijn bos te Liedekerke aan Hendrik I van Vlaanderen verkoopt en van Jan van Liedekerke die in 1334 in een oorkonde betreffende goederen in de streek van Braine voorkomt (142). Gaat het in het eerste geval om Jan II van Liedekerke en in het tweede om Jan van Wedergrate? Inhoever waren de namen Wedergrate, Eigene en Liedekerke verwisselbaar. In 1357 vergoedde hertog Wenceslas van Brabant de weduwe van *Johannis de Liedekerke nomine Johannis de Eyke* (=verschrijving Eigen) voor geleden oorlogsschade en in 1356 bracht de ,,vrouwe van Liedekerke'', als vrouw van ,,Wedergrate'' leenhulde aan Lodewijk van Male omwille van diens hertogschap van Brabant (143).

Jan van Wedergrate overleed op zijn kasteel te Arquennes, waar hij heer was, in 1357 (144). Twee vrouwen worden als zijn echtgenote genoemd (145). In 1347 was dit Maria van Bouchoute, zuster van

(141) G. de LIEDEKERKE, *o.c.*, p. 311-312.
(142) Ibidem en H. VANGASSEN, *o.c.*, p. 76.
(143) G. de LIEDEKERKE, *o.c.*, p. 312.
(144) J.F. WILLEMS, *Les gestes des ducs de Brabant*, dl. 2, Brussel, 1843, p. 506 en 509.
(144) Het betrof niet gans Arquennes, maar slechts een deel. Tegelijkertijd droegen heren met de naam van het dorp evenceens de titel ,,heer van Arquennes''. Zie R. GOFFIN, *Généalogie Nivelloises*, in *Annales du société archéologique et folkloriques de Nivelles et du Brabant Wallon*, 15, 1951, p. 29-31.
(145) BRUSSEL, KB, *Handschriften*, II 6487, f° 43, 98 en 277. A. WAUTERS, *Histoire des environs de Bruxelles*, III, Brussel, 1855, p. 255 en BRUSSEL, ARA, *Processen Leenhof van Brabant*, nr 38. Baron BETHUNE, *Epitaphes et monuments des églises de la Flandre au XVIième siècle*, Brugge, 1900, p. 88 geeft de tekst van een obituarium van de Ninoofse abdij door Cornelius Gaillard opgetekend. Daarin staat vermeldt: *Joannes de Wedergraet, miles, et domina Margareta uxor ejus*. Heeft Gaillard Maria voor Margareta genomen of heeft Jan van Wedergrate drie vrouwen gehad?

Daniël, dochter van Elisabeth en Jan van Bouchoute. De tweede echtgenote was Maria van den Borch, dochter van Lodewijk, ontvanger van het hertogelijk domein in Brabant. In 1359 wordt zij als zijn weduwe vernoemd. Volgens de overlevering werd hij en zijn tweede vrouw begraven in de kerk van de Onze-Lieve-Vrouwebroeders te Brussel. Van hun grafzerk, waarop geen naam gebeiteld stond, werd een tekening gemaakt in 1449. Volgens die tekening voerde Jan het schild van Wedergrate. Het blazoen van Liedekerke komt op zijn grafzerk niet voor. De abdijen van Ninove en Coudenberg memoreerden zijn sterfdag (146). Hij had een zoon Otto, die hem opvolgde. Hem wordt ook een (fictieve) zuster Margareta toegedicht, waarvan de drie kandidaten die in 1445-49 streden om de erfenis van Wedergrate, zich lieten afstammen. (Zie onze bijdrage over Margareta van Ledeberg).

Het laatste levensjaar van Jan van Wedergrate was merkwaardig. Tijdens de Vlaams-Brabantse oorlog om de successie van het hertogdom Brabant vielen de troepen van Lodewijk van Male Brabant binnen om diens rechten kracht bij te zetten. Vanuit Ninove werd Brussel veroverd in aug. 1356 (rond Hemelvaartsdag). Onderweg werden een aantal burchten ingenomen en verwoest. Daaronder de burcht van Eigene, waar Jan van Wedergrate met vrouw en zoon verbleef. Ze werden gevangen genomen en (bij familie!) in de burcht van Liedekerke (toen Vlaams gebied) opgesloten. Aldus een kroniek uit die tijd (147). Kort daarop moet Jan overleden zijn.

De verwoesting van de burcht van Eigene door de Vlaamse legers en de opsluiting van Jan van Wedergrate in de burcht van Liedekerke lijkt ons significant voor de dubbelzinnige plaats die de heren van Wedergrate innamen in de Vlaams-Brabantse verhoudingen. Hun dorpen lagen zowel op Vlaams als op Brabants gebied. Maar hun band met Brabant was groter dan met Vlaanderen. In Brabant waren ze vazal van de hertog en trokken ze als baanderheer in zijn leger op. Via zijn zogenaamde zuster Margareta (in feite Margareta van Ledeberg) was Jan van Wedergrate aangetrouwde familie van de hertog van Brabant. Het huis van Wedergrate was via huwelijken volop verweven geraakt met de Brabantse dienstadel (o.m. de huizen van Bornival, Waver, Bouchout,

(146) BRUSSEL, ARA, *KAB*, nr. 6457, f° 46 v°.

(147) Volgens de kroniek *Breve Chronicon clerici anonymi*, uitgave J.J. DE SMET, *Recueil des chroniques de Flandre*, dl. 3, Brussel, 1856. De Latijnse tekst luidt: *Ceperunt etiam eodem tempore strenuum militem, dominum Johannem de Wedergrate, uxorem suam filiumque suum et alios diversos, mittentes eos captos in castro de Liedekerke, incendentes munitionem suam quam noviter fecerat apud Ten Eegine, spoliantes ibidem multa bona.*

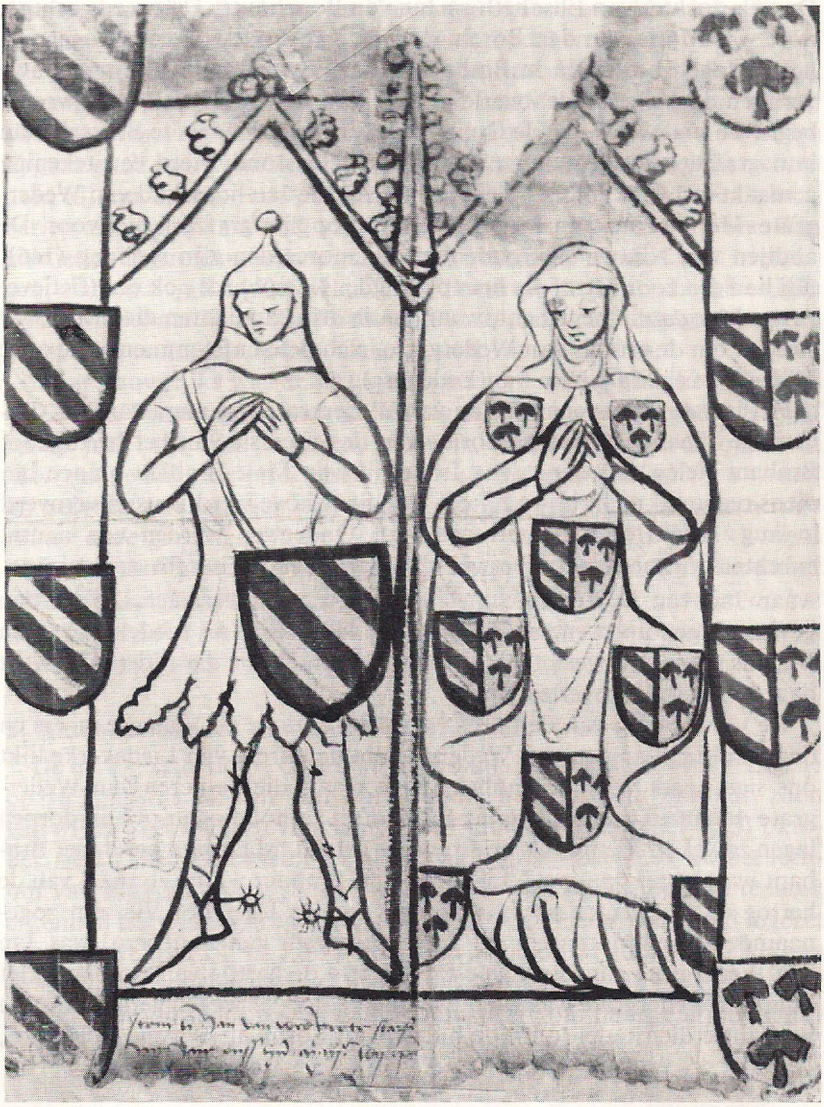

Afb. 7. Tekening uit 1449 van de grafzerk van Jan van Wedergrate (+ 1357) en zijn vrouw Maria Van den Borch. De wapenschilden zijn die van Wedergrate en van Van den Borch. (BRUSSEL, ARA, *Processen Leenhof van Brabant*, nr. 38; foto Van de Perre Dirk).

Van de Borch). Jan van Wedergrate werd door zijn tijdgenoten als een Brabantse heer beschouwd, de burcht van Eigene als een bolwerk tegen Vlaanderen (148). We vermoeden dat in 1356 ook de burcht van Wedergrate op Denderwindeke door de Vlaamse legers verwoest is. We hebben immers het gegeven dat Otto V van Wedergrate de burchtkapelanie overbracht naar de parochiekerk van Denderwindeke, omdat de burcht volledig verwoest was gedurende de *guerres de Flandres* (149). Die overbrenging zou dus kort na de dood van Jan van Wedergrate geschied zijn.

8. Otto V van Wedergrate (1369-1383) en Elisabet van Schoonvorst (1370-1411)

Otto V wordt als heer van Meerbeke genoemd in het *Spechtboek* (1374) (150). Zijn naam is voor het eerst terug te vinden in een oorkonde betreffende Appelterre van 25 maart 1369 (n.s.) (151). In die periode huwde hij met Elisabet van Schoonvorst. De hertogin van Brabant gaf aan de bruid een luxestof ten geschenke op 1 jan. 1370 ter gelegenheid van het huwelijk (152). Otto vocht in 1371 voor Brabant in de slag van Bäsweiler. Onder zijn banier streden een aantal ridders. Op 21 dec. 1374 ontving hij van de hertog een tegemoetkoming van 940 moutons voor de schade van 5.640 moutons die hij er geleden had (153). Hij was aanwezig op de assemblé van Kortenberg in 1372 en hij trad als getuige op bij een hertogelijke oorkonde in 1377 (153).

Hij had een huis op de Coudenberg te Brussel in de nabijheid van het hertogelijk paleis. Ook verbleef hij vaak op zijn burcht te Arquennes,

(148) In een eerdere publicatie D. VAN DE PERRE, *De berg en het hof van Wedergrate te Denderwindeke*, in *Het Land van Aalst*, 38, 1986, p. 250-251 brachten wij de verwoesting van de burcht van Wedergrate i.v.m. de opstand van de Vlaamse steden tegen het grafelijk gezag. We plaatsten de verwoesting toen ca. 1379-1385.

(149) In het 14de eeuwse Brabantse riddergedicht van Jan van Heelu *De Grimbergsche oorlog* (uitgave C.P. SERRURE en PH. BLOMMAERT, 2, Gent, 1852, verzen 4950-5016) wordt een Goswine van Wedergrate ten tonele gevoerd, die met de Brabantse legers tegen Grimbergen vecht. Zeer duidelijk gaat het hier om een anachronisme en dichterlijke verbeelding. Een Goswijn van Wedergrate heeft nooit bestaan. Maar het typeert goed de Brabantse mentaliteit om Wedergrate als een Brabants huis te zien.

(150) BRUSSEL, ARA, *LB*, nr. 4, f° 46 v°.

(151) BEVEREN, RA, *Abdij Ninove*, Supplementen.

(152) A. UYTTEBROUCK, *Le gouvernement du duché de Brabant au bas Moyen-Age (1355-1430)*, 2 dln., Brussel, 1975, p. 357.

(153) BRUSSEL, ARA, *Oorkonden van Brabant*, nr. 4425 en 3183, 3407, 3597, 4122, 4201, 4406, 4503, 4594 en J.TH. DE RAADT, *Sceaux armoiriés des Pays-bas et des pays avoisinants*, dl. 4, Brussel, 1901, p. 50.

waar hij zijn testament maakte. De verwoeste burcht Wedergrate te Denderwindeke gaf hij definitief op. Of hij het kasteel van Eigene herstelde weten we niet. We hebben geen aanwijzingen dat hij er ooit verbleef.

Van alle heren van Wedergrate komt hij als de meest Brabantse over. Zijn huwelijk met Elisabet van Schoonvorst zit daar zeker voor iets tussen. Zij was de dochter van Reinold van Schönau (154). Deze was raadsheer en financier van de hertog. Diens zoon Jan van Schoonvorst was drossaard van Brabant (155). Elisabet en haar familie behoorden tot de intimi van het hertogelijk huis. Bij de geboorte van een kind schonk de hertogin haar op 4 maart 1377 een vergulde schaal (156).

Otto, *sires de Contrecuer*, maakte zijn testament op te Arquennes op zijn kasteel bij het ondergaan van de zon op 27 september 1383 (157). Het is een lang en merkwaardig document. Hij wenste begraven te worden in de kerk te Meerbeke indien hij in de nabijheid stierf. Die kerk ontving voor het houden van zijn jaargetijde drie pond Vlaamse groot. Hetzelfde bedrag werd de kerk van Neigem toebedeeld. Ook in de kerk van Arquennes diende men een jaargetijde te bidden. Otto stippelde heel gedetailleerd het protokol uit dat op zijn begrafenis diende gevolgd te worden. De armen vergat hij niet, noch die van Arquennes, noch die van de andere dorpen. Voor zijn zieleheil moesten in de burchtkapel van Arquennes wekelijks twee missen worden opgedragen en op het altaar van Sint-Berlindis te Meerbeke één. Ook in de abdij van Ninove stichtte hij een jaargetijde.

Otto had een omvangrijk onroerend bezit te verdelen. Hij bezat niet minder dan 7 dorpen (de klassieke vijf van Wedergrate, Arquennes en Noirmont). Hij had een huis te Brussel, rechten op het bos van Meerdal en een leen te Geel. Zijn vrouw Elisabet ontving na zijn dood haar leven lang het genot van het huis te Brussel en de helft van de inkomsten op al zijn goederen (roerende en onroerende). Zij had de eerste keuze inzake kleren en juwelen. De oudste zoon Otto kreeg alle dorpen toebedeeld (behalve Noirmont), het huis te Brussel, het leen te Geel en de rechten op het Meerdalbos. De dochter Maria moest het met minder stellen. Zij ontving Noirmont. De jongste dochter Johanna werd met renten en een

(154) V. BOUTON, *Wapenboeck van Gelre*, dl. 6, Brussel-Parijs, 1881, p. 251.
(155) Voor de familie „van Schoonvorst" zie A. UYTTEBROUCK, *o.c.*, p. 732-733.
(156) Ibidem, p. 356.
(157) Van dit testament zijn twee afschriften bewaard in de processen over de erfopvolging van Wedergrate (1450) (BRUSSEL, ARA, *Processen Leenhof van Brabant*, nr. 38, rol I, 59 en rol II, 27). Ook in het 18de-eeuwse archief van Wedergrate te Neigem bevond zich een exemplaar (BEVEREN, RA, *Plotho*, nr. 2103). GALESLOOT, *Revendication*... p. 14-16 geeft een beknopte samenvatting.

geldsom bedacht. Ook de bastaardzoon Jan werd niet vergeten. Hij ontving het Hof van Schalkem te Meerbeke. Merkwaardig is de passage waarin het eventuele kind dat zijn vrouw van hem nog zou kunnen baren van een erfenis voorzien wordt. Otto blijkt geen goed oog gehad te hebben in de overlevingskansen van zijn oudste zoon, want aan zijn testament voegde hij nog de clausule toe dat ingeval er geen mannelijke erfgenamen waren, Maria 2/3den en Johanna 1/3de van het bezit zou erven.

De kinderen moeten nog jong zijn geweest toen Otto zijn testament maakte. Otto, de oudste, kon nauwelijks 12 à 13 jaar zijn. Vader en zoon Otto waren zeker vóór 1394 reeds overleden. De abdij van Coudenberg memoreerde hun beider sterfdag (158). Elisabet overleefde haar man ruimschoots. In 1411 was zij nog in leven. Als ,,vrouwe van Wedergrate'' zien we haar optreden samen met haar dochter Maria in 1394 en 1398. In 1407 gaf ze nog een oorkonde uit i.v.m. Appelterre (159). Ca. 1409 hertrouwde ze op latere leeftijd met Jan van Diest (160). Daar deze in 1421 hertrouwde moet haar dood vóór die datum gesitueerd worden.

9. Maria van Wedergrate (1394-1445) en Jan van Massemen (1394-1422)

Hoe de erfenis onder de twee dochters van Otto V juist verdeeld is, weten we niet. Zeker erfde Maria de dorpen Denderwindeke, Appelterre-Eichem, Neigem en Meerbeke. Van de Waalse dorpen is tijdens haar leven of bij de strijd om de erfopvolging van Wedergrate geen sprake. Vermoedelijk kwamen de drie Waalse dorpen (Court, Arquennes en Noirmont) haar jongere zuster toe en is ook deze zonder nageslacht gestorven (161).

Maria huwde met Jan van Massemen, heer van Laarne en Axel. Dit gebeurde vóór 4 juni 1394. Toen stichtte zij, samen met haar man en haar moeder een kapelanie in de parochiekerk van Neigem (162). Op 25 juni 1398 deed zij en haar moeder leenverhef van Denderwindeke op de

(158) BRUSSEL, ARA, *KAB*, nr. 6457, f° 97 v° (*Anniversario domino Ostonis et Ostonis ejus filius*). Tekst einde 14de eeuw.

(159) In 1411 was zij nog in leven, zie noot 165. Voor de data 1394 en 1398 zie noten 162 en 163. Voor 1407 zie BRUSSEL, ARA, KAB, nr. 1417, f° 206.

(160) Voor Jan van Diest zie A. UYTTEBROUCK, *o.c.*, p. 682. Jan van Diest overleed in 1424.

(161) Volgens V. BOUTON, *o.c.*, p. 251-252 was Johanna gehuwd met Renaud de Berges en werd Noirmont door haar in 1398 aan Jan van Vlaanderen, graaf van Namen, verkocht. Aangezien zich geen erfgenamen van Johanna beroepen hebben op de erfopvolging van Wedergrate, ligt de conclusie voor de hand dat ook haar huwelijk geen kinderen naliet. Arquennes en Court komen in de discussie over de erfopvolging van Maria van Wedergrate nooit ter sprake.

(162) BRUSSEL, ARA, *KAB*, nr. 6457, f° 106.

burcht te Ninove. De titel ,,vrouwe van Wedergrate'' bleef voorbehouden aan haar moeder. Zij was toen ,,erfachtige vrouwe van Denderwindeke'' (163). In de boeken van het leenhof van Brabant staat zij vermeld als diegene die haar vader te Meerbeke opvolgde (164). Vermoedelijk verbleven zij en haar man dikwijls te Brussel in hun huis op de Coudenberg. Haar man was immers een *oppidanus Bruxellensis* (165). Beiden kwamen in conflict met de moeder Elisabet en diens tweede echtgenoot Jan van Diest. In een proces dat in de jaren 1409-1411 gevoerd werd voor de Schepenen van de Keure te Gent, werd Elisabet veroordeeld om op haar goederen in Vlaanderen -waaronder ook Voorde vermeld staat- 100 Franse kronen te betalen aan haar dochter (166).

Heeft ook Lieferinge in deze periode deel uitgemaakt van het patrimonium van Wedergrate? Twee beschrijvingen uit de 15de eeuw van het Land van Aalst sommen Lieferinge op onder de dorpen van Wedergrate. Zeker bezaten de grootouders van Jan van Massemen, met name Gerard Van Massemen en Margareta van Axel, Lieferinge in 1362. Is vervolgens via Jan van Massemen, de vader van onze Jan van Massemen, en vervolgens via diens huwelijk Lieferinge tijdelijk bij het patrimonium van Wedergrate gevoegd? Alleszins is dit dorp niet lang onder het heerschap van de heren van Wedergrate gebleven. Midden 15de eeuw was het immers reeds in het bezit van het geslacht ,,van Gavere d'Herimez'' (166b).

Jan van Massemen overleed in 1422. Maria bleef het vruchtgebruik genieten van zijn heerlijkheden Laarne en Massemen, een recht waarvan ze in 1426 afstand deed bij haar tweede huwelijk met Daniël van de Weerde (167). Kort daarop op 27 januari 1427 (n.s.) verkochten beiden een huis op de *Coelmarct* te Brussel aan Frank de Vos en in 1431 hadden ze een conflict met de abdij van Nijvel i.v.m. Appelterre (168). Ook dit tweede huwelijk bleef kinderloos, zodat reeds tijdens haar leven de strijd om de erfopvolging van Wedergrate begon. Maria werkte zelf de verwarring, die over de opvolging ontstond, in de hand. Zij verkocht

(163) BRUSSEL, ARA, *Wetachtige kamer van Vlaanderen*, nr. 9703. Het gaat om het oudst bekende leenverhef van Denderwindeke.
(164) BRUSSEL, ARA, *LB*, nr. 4 f° 46 v°; nr 11 f° 64 v°; nr. 13, f° 21 v°.
(165) Dr. LEYNEN, *De familie van Massemen*, in *Het Land van Aalst*, 35, 1983, p. 246.
(166) GENT, STADSARCHIEF, serie 301, nr. 39, f° 183.
(166b) RONSE, RA, *Oud Gemeentearchief Geraardsbergen*, nr. 40, f° 46 en AALST, SA, nr. 4, f° 184. Voor Lieferinge zie F. DE POTTER en J. BROECKAERT, *Lieferinge*, in *Geschiedenis der gemeenten van de provincie Oost-Vlaanderen*, Gent, 1899.
(167) C. D'HOOGHE, *Een bijdrage tot de studie van het stadspatriciaat in de late middeleeuwen: De Brugse familie De Vos in de 14de en 15de eeuw*, in *Castellum*, 6, 1989, nr. 2, p. 15-16.
(168) J.TH. DE RAADT, *o.c.*, p. 50 en BRUSSEL, ARA, *KAB*, nr. 1417, f° 35-36.

immers haar Vlaamse bezittingen (Denderwindeke, Appelterre, Neigem) nog tijdens haar leven aan Pieter van Roubaix, alhoewel zij voordien aan Hendrik van Schoonhoven de belofte had gedaan dat hij al haar goederen zou erven (zie later). Meerbeke en het kasteel te Eigene behield ze tot aan haar dood, die we kort vóór 16 febr. 1445 (n.s.) situeren (169). Haar tweede man Daniël behield na haar dood het vruchtgebruik van Meerbeke en Eigene (170). Hij hertrouwde nog met Margareta van Watermaal, bij wie hij kinderen kreeg en overleed in 1452 (171).

Met de dood van Maria hield het huis van Wedergrate op te bestaan bij gebrek aan directe opvolging.

III. DE OVERGANGSHUIZEN (ca. 1440-1465) (171)

A. DE OPVOLGING IN BRABANT: MEERBEKE EN HET HUIS TE EIGENE

1. Roeland van Bornival (1445-1454)

Op 16 september 1445 deed Roeland van Bornival leenverhef van Meerbeke en het huis te Eigene voor het leenhof van Brabant (172). Hij affirmeerde zich als naaste bloedverwant en eerste erfgenaam van Maria van Wedergrate en beriep zich op nakomelingschap van Margareta, de zuster van Jan van Wedergrate, de grootvader van Maria. Maar hij kreeg mededingers. Eerst van Simon van Herbais, die op dezelfde gronden de nalatenschap opeiste en vervolgens van Pieter van Roubaix, die al het Vlaamse deel van de erfenis had weten te bemachtigen (zie later). Het hof stelde in een vonnis van 16 september 1446 Roeland in het gelijk en noemde hem de *naeste oir ende erfgename wijlen vrouwe Marien van*

(169) Die dag deed Roeland van Bornival leenverhef van Meerbeke (BRUSSEL, ARA, *LB*, nr. 4, f° 46.

(170) BRUSSEL, ARA, *Processen Leenhof van Brabant*, nr. 38, rol II, 25 en A. WAUTERS, *Histoire des environs de Bruxelles*, I, p. 308.

(171) De kwestie van de erfopvolging is reeds herhaalde malen uitvoerig behandeld o.m. door L. GALESLOOT, *Revendication de la terre de Wedergrate*. Deze auteur behandelt de opvolging in Brabant. Over de opvolging in Vlaanderen schreef F. DE POTTER en J. BROECKAERT, *Denderwindeke*, in *Geschiedenis van de gemeenten der prov. Oost-Vlaanderen*, Gent, p. 14-25. Een beknopte synthese vindt men eveneens bij d'ARSCHOT SCHOONHOVEN, *Les d'Arschot de Schoonhoven*, Brussel, 1955, p. 175-178 en 213 en bij S. VAN DE PERRE, o.c., p. 130-134; 138-139 en bijlage 5. Wij hebben *alle* bronnen opnieuw ter hand genomen en daaruit ons verhaal gedistilleerd, dat enkele nieuwe gegevens bevat.

(172) BRUSSEL, ARA, *Processen Leenhof van Brabant*, nr. 38, rol I, 60 en rol II, 24 geeft als datum 19 febr., terwijl LB, nr. 4, f° 46 v° 16 febr. noteert.

Wedergrate (173). Roeland werd bevestigd als heer van Meerbeke, tenzij een kandidaat met betere papieren kwam opdagen.

Die kandidaat kwam er in de persoon van Jan van Schoonhoven. Deze deed op 19 oktober 1447 leenverhef van Meerbeke, zeggend dat *bij doode wijlen vrouwe Marien van Wedergrate sijnre nichten thuys ten Eygene ende tdorp van Meerbeke* hem toekwam (174). Dezelfde rechten deed hij met succes voor de Vlaamse erfenis gelden (zie later). Ook hij beriep zich op afstamming van de zuster van Jan van Wedergrate. Zijn uitvoerige argumentatie kon echter het Brabantse leenhof niet overtuigen, dat op 8 juli 1450 Roeland van Bornival in zijn recht bevestigde (175). Merkwaardig is, dat Roeland geen stappen heeft ondernomen om aanspraak te maken op het Vlaamse deel van de erfenis.

Maar nauwelijks was de uitspraak van het leenhof gevallen, of Filips de Goede, hertog van Boergondië, zag zijn moment gekomen. Hij gaf op 13 juli 1450 zijn procureur Hendrik Van den Bogaerde opdracht Meerbeke en Eigene op te eisen *omdat die selve goede ledich en vacant bij gebreke van wettigen hoiren dair toe geboirtich aen ons als aenden prince ende gewarigen heere der selve sijn vervallen* (176). De eis werd bij het leenhof ingediend op 23 juli, de uitspraak volgde op 21 december 1450. Het leenhof hield zich op de vlakte en stelde beide partijen *op har verssche voeten in alsulken state dat sij waren voir ende eer aensprake in deser saken gedaen was* (177).

2. Antoon, bastaard van Brabant (1452-1465)

De hertog zette door. Ongeacht het vonnis gaf hij Meerbeke en Eigene op 10 augustus 1452 in leen aan Antoon, bastaard van Brabant, zoon van wijlen hertog Filips van Saint-Pol. Deze deed leenverhef op 31 oktober 1452 (178). Zo ontstond een dubbelzinnige situatie. Voor het leenhof van Brabant diende Antoon zich als de rechtmatige bezitter te laten erkennen ten nadele van Roeland van Bornival. Het proces werd ingezet op 19 februari 1453 (n.s.), het vonnis volgde op 31 juni 1454. Antoon kreeg onder voorbehoud het gelijk aan zijn kant (179).

Was Antoon maar een afleidingsmaneuver, om de eigenlijke kandi-

(173) *LB*, nr. 120, f° 54-55; PLB, nr. 38, rol I, 62 en II, 28.
(174) *LB*, nr. 397, f° 257 v°.
(175) *LB*, nr. 272, f° 154-155.
(176) *LB*, nr. 119, f° 55.
(177) *LB*, nr. 272, f° 155-163.
(178) *PLB*, nr. 38, rol II, 10 en 12.
(179) *LB*, 273, f° 1-8 en 274, f° 34 v°; KORTRIJK, RA, *Plotho*, nr. 3481.

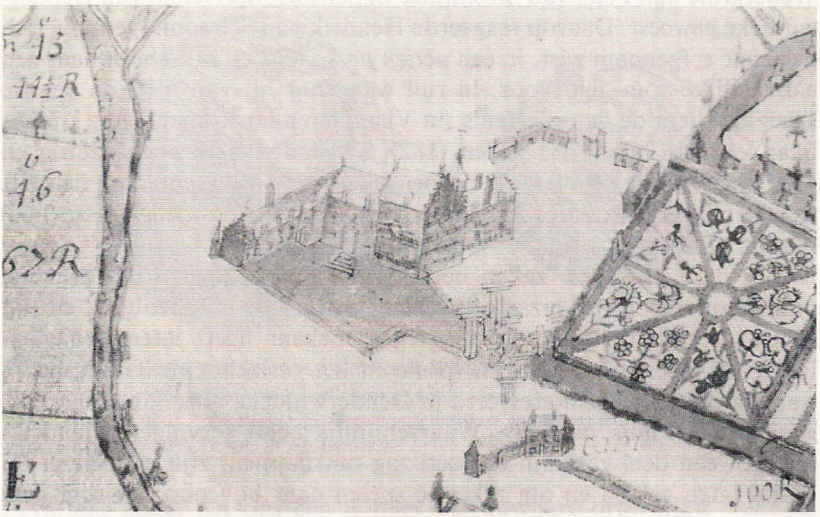

Afb. 8. Het kasteel van Eigene, dat vanaf midden 14de eeuw tot van Meerbeke en Brabant hoorde. Toestand volgens een kaart van 1728-29 (BEVEREN, RA, *Wedergrate*, nr. 669; Foto Van de Perre Dirk).

daat van de hertog nog even te verdekken? Op 20 nov. 1465 gaf Antoon immers zijn leen aan de hertog terug in ruil voor andere goederen en deze gaf Meerbeke en Eigene vervolgens in leen aan zijn kanselier Pierre de Goux, die inmiddels ook al het Vlaamse deel van de Wedergrate verworven had (zie later) (180).

B. DE OPVOLGING IN VLAANDEREN: DENDERWINDEKE, APPELTERRE-EICHEM en NEIGEM

1. Pieter van Roubaix (ca. 1440-1445)

De opvolging in Vlaanderen kende zoniet een nog verwarder verloop dan in Brabant. Hier werd de strijd vroeger ingezet en waren Maria van Wedergrate en haar tweede man Daniël van de Weerde actieve hoofdrolspelers (181). Zeker reeds vóór 1424 was er een belofte van Maria van

(180) *LB*, nr. 2, f° 64; nr. 123, f° 217 v° en nr.399, f° 220.

(181) Over die zaak handelen: GENT, SA, *Serie 301 (registers Keure)*, nr. 36 (1441), f° 24 en nr. 39 (1448), f° 119 en 183. F. DE POTTER, o.c., p. 16 tot 20 geven uittreksels uit de processtukken.

Wedergrate aan Felix van Steenhuize nopens het heerschap van Denderwindeke geweest. Daarop reageerde Hendrik van Schoonhoven, die zich de eerste erfgenaam wist, in een *actien personelle* en hij schoot haar een aanzienlijke som geld voor, in ruil waarvoor hij van haar de belofte kreeg dat hem de ganse erfenis (in Vlaanderen en Brabant) nog tijdens haar leven te beurt zou vallen (182). Desondanks verkocht Maria en haar man nadien de Vlaamse dorpen (inclusief haar rechten op de helft van de molen te Pollare) aan Pieter van Roubaix vermoedelijk ca. 1440 (183).

Hoe deze gang van zaken begrijpen? Wij vermoeden dat geld het hoofdmotief is in de bizarre geschiedenis van de erfopvolging en dat Maria de potentiële kandidaten tegen mekaar heeft laten opbieden. Felix van Steenhuize, zelf een spruit uit het geslacht ,,de Trazegnies'', was aanvankelijk geïnteresseerd in Denderwindeke alleen, een oud erfgoed van het huis van Silly. Waarschijnlijk heeft vervolgens Hendrik, die zich een deel van zijn erfgoed zag ontsnappen, zijn erfrechten bij Maria laten gelden en om zeker te spelen daar bovenop een som geld

(182) Felix van Steenhuize overleed immers in 1424, zie S. VAN DE PERRE, *o.c.*, p.130; d'ARSCHOT SCHOONHOVEN, o.c., p. 213 heeft het verkeerdelijk over een proces tussen Maria van Wedergrate en Felix van Steenhuize waarvoor Hendrik van Schoonhoven geld zou hebben geleend. In het vonnis van 3 juni 1448 worden de antecedenten van de affaire het meest uitvoerig toegelicht (GENT, STADSARCHIEF, *serie 301*, nr. 39, f° 183-184). De tekst daar luidt als volgt: «... *dat de voors. wijlen eer. vrauwe Marie van Cilly... binnen hueren levene den voors. Pieter vercocht hadde de voors. heerschepen ende goeden met alle hare toebehoorten ende insghelincx de heelft van haren muelen te Pollaere. Ten occoysoene van welke zeker proces ende ghedinghe in dien tiide rese tusschen eenen joncheere Heinrik van Scoonhoven ende de voors. vrauwe Marie omme dat de voors. joncheere Heinrik anzonde de selve vrauwe in actien personnelle dat naer zeker belofte die zoe van daer te voren ghedaen hadde her Felix heere van Steenhuuse van de heerschepe van Denrewiendeke ende omme dat de zelve joncheere Heinrik cost ende last ghehadt hadde ende groote sommen van penninghen uutgheleyt de zelve vrauwe hem beloofde d'erven te doene vande voors. heerschepen metgaders de heerschepe van Meerbeke gheleghen in Brabant.*

(183) De traditionele genealogisten zien in Pieter van Roubaix een zoon van Jan van Roubaix en van Margareta van Herzele. Ze laten hem geboren worden op 1 augustus 1415, huwen met Margareta van Gistel en sterven op 3 juni 1498. Deze voorstelling klopt niet omdat de Pieter die de Vlaamse dorpen van Wedergrate kocht en in 1448 een proces voerde voor de schepenen van de Keure te Gent en de Pieter die in 1461 een proces voerde voor de Grote Raad vader en zoon waren (zie noot 187). Vermoedelijk stierf de eerste Pieter ca. 1460 en was het de tweede die gehuwd was met Margareta van Gistel. Voor de heren van Herzele zie O. COESSENS, *De Heren van Herzele*, in Jaarboek van de Zottegemse culturele Kring, 1962-63, p. 33-75 en F. DE POTTER J. BROECKAERT, *Herzele*, in *Geschiedenis van de Gemeenten der prov. Oost-Vlaanderen*, Gent, 1900, p. 29.

betaald, een soort afkoopsom, in ruil voor de toezegging dat hij alles zou erven. Vervolgens moet Pieter van Roubaix (eveneens familielid?) gekomen zijn en Maria en haar man een nog lucratiever aanbod hebben gedaan voor de aankoop van de Vlaamse dorpen. Hierop hebben dezen ingehaakt met de gedachte dat de zaak met Hendrik wel zou te regelen zijn. In feite had Maria van Wedergrate zo haar erfgoed tweemaal te gelde gemaakt.

Het gevolg was dat Hendrik zich bedrogen voelde en een proces tegen Maria van Wedergrate voor de Schepenen van de Keure te Gent inspande. Hij eiste zonder meer dat Maria hem onmiddellijk in het bezit van de erfenis zou stellen. Maria van haar kant was bereid tot terugbetaling van het geld dat ze ontvangen had. De uitspraak van de rechtbank op 11 oktober 1441 luidde dat Maria haar heerlijkheden kon behouden, mits Hendrik akkoord was met een schadeloosstelling ter waarde van het hem onttrokken erfgoed. Hierop kwamen de drie partijen tot een compromis op aandringen van Maria. Hendrik verkocht al zijn rechten en aanspraken op de Vlaamse dorpen (dus exclusief Meerbeke) aan Pieter. Maria beloofde Pieter in de respectievelijke leenhoven als haar opvolger te doen erkennen en Pieter zou aan Hendrik de som van 550 pond groot betalen (184). En zo geschiedde. Pieter betaalde de som uit en Maria stelde hem in het bezit van de leengoederen. Het leenboek van het leenhof van Ninove vermeldt hem in 1443 als heer van Denderwindeke (185). Daarmee leek de zaak beklonken en Pieter zette zelfs stappen om na de dood van Maria ook Meerbeke in handen te krijgen (zie hoger).

Toen kwam echter een nieuwe kaper op de kust, met name de oudste broer van Hendrik, Jan van Schoonhoven, heer van Aarschot. Blijkbaar had deze de kat uit de boom gekeken. Als oudste prevaleerden zijn erfrechten op die van Hendrik. Hij had dus rustig de dood van Maria afgewacht om dan (zonder een prijs te betalen) zijn erfenis op te eisen. Hij diende zich in de Vlaamse leenhoven (Aalst en Ninove) als *gheel hoir* van Maria van Wedergrate aan, zich beroepend op het Gentse gewoonterecht, waardoor Pieter zijn heerlijkheden verloor. Noch Pieter van Roubaix, noch de Gentse Schepenen van de Keure betwistten de gegrondheid van die aanspraken. Wel verstuurden de schepenen naar de respectievelijke leenhoven een brief ten gunste van Pieter met de vraag vooralsnog Jan niet als leenman van de betwiste erfgoederen te erken-

(184) Volgens d'ARSCHOT SCHOONHOVEN, *o.c.*, p. 213 zou Pieter niet betaald hebben. In het vonnis van 3 juni 1448 is men hierover nochtans zeer duidelijk: „*welke sommen dezelve joncheere Pieter dieghelic betaald ende overgheleyt hadde*".

(185) RIJSEL, ADN, *Reeks B*, nr. 4015.

nen. Men vroeg dat Jan Pieter in het bezit van de eertijds gekochte erfgoederen zou stellen, zoniet hem voor de waarde ervan zou vergoeden. Als motief voerde men aan dat Jan, als erfopvolger, ook aan de verplichtingen gehouden was, die Maria van Wedergrate tijdens haar leven had aangegaan. Jan van Schoonhoven ging daar evenwel niet op in, zodat Pieter hem voor de Gentse Schepenen van de Keure daagde op 12 maart 1448. Jan huldigde de stelling dat hij met het akkoord tussen Maria van Wedergrate, Hendrik en Pieter niets te maken had, integendeel dat dit akkoord hem in zijn rechten miskend had, terwijl Pieter beklemtoonde dat Jan zich nooit eerder als erfgenaam had aangediend en dus stilzwijgend had ingestemd. In hun vonnis van 3 juni 1448 volgden de schepenen de eis van Pieter en bleven bij de inzichten die ze vroeger in de brief aan de leenhoven hadden geformuleerd. Jan verkeerde volgens hen in de positie waarin Maria van Wedergrate zou verkeerd hebben indien ze was blijven leven en hij was dus gebonden door de door haar gesloten verbintenissen. Hij diende de koop van de heerlijkheden door Pieter te respecteren, door hetzij afstand te doen van zijn erfrechten, hetzij, indien hij de erfenis toch wenste op te nemen, door Pieter te vergoeden voor al wat die had betaald, en dit binnen de 5 maand. Wel mocht hij die som verhalen op Daniël van de Weerde, de weduwnaar van Maria, die tot nog toe het geld rustig kon opsouperen, dat Pieter aan Maria betaald had. De proceskosten vielen ten laste van Jan.

2. Jan van Schoonhoven (1445-1458)

Jan van Schoonhoven (186) weigderde de Vlaamse dorpen af te staan aan Pieter van Roubaix. Met zijn succes in Vlaanderen voor ogen poogde hij ook, maar tevergeefs, zich voor het Brabantse leenhof als erfgenaam van Meerbeke te laten erkennen (zie hoger).

Pieter van Roubaix was de grote gedupeerde in de ganse zaak, want Jan van Schoonhoven verzuimde hem de vereiste schadevergoeding uit te betalen. Hij had twee keer betaald en hield niets over. Zijn zoon, die eveneens de naam Pieter van Roubaix droeg (187) en raadsheer en kamerling van de hertog was, liet de zaak niet zitten en bleef ook na de dood van zijn vader ijveren opdat de geleden schade door Jan van Schoonhoven zou terugbetaald worden. In 1461 spande hij daartoe een

(186) Voor Jan van Schoonhoven, heer van Aarschot zie d'ARSCHOT SCHOONHOVEN, *o.c.*; Jan van Schoonhoven of Jan IX van Aarschot was de zoon van Jan VIII en Elza van Diest. Hij huwde met Johanna van Waenroede die zonder kinderen bleef.

(187) BRUSSEL, ARA, *Charters van de Audiëntie*, nr. 854. Als eiser treedt er op *„chevalier conseiller et chambellan messire Pierre, seigneur de Roubaix"*. De eis heeft

proces in voor de Grote Raad. En ook al was inmiddels in 1462 Jan van Schoonhoven overleden, nog procedeerde hij verder en dagvaarde hij Daniël van Bouchoute en Filip uten Zwanen, die zich voor Jan borg hadden gesteld. De eis van Pieter was niet mals: 3000 en 1000 ecu's financiële tegemoetkoming en bovendien restitutie van de heerlijkheden Appelterre-Eichem en Neigem. Het hof velde een tussenvonnis op 8 okt. 1462. De eis tot restitutie werd onontvankelijk verklaard -de dorpen waren inmiddels reeds in het bezit van een derde partij- maar de financiële eis tegen de twee personen mocht worden behandeld. Hoe de zaak verder verliep weten we niet. Maar dat het conflict uitgevochten werd tot in de tweede generatie, wijst op de diepe wonden die de kwestie van de erfopvolging bij de betrokken families geslagen had.

Was het uit ontgoocheling om Meerbeke of om van een onwelriekende zaak verlost te zijn dat Jan van Schoonhoven het geraadzaam achtte zich van het erfgoed van Wedergrate te ontdoen? Op 28 januari 1458 verkocht Jan, ,,heer van Schoonhoven en Wedergrate'', de heerlijkheden Denderwindeke, Neigem en Appelterre-Eichem aan Pieter van Goux, raadsheer en kamerling van de hertog, die de verkoop goedkeurde (188).

IV. HET HUIS DE GOUX (1458-1487)

1. Pierre de Goux (1458-1471)

Pierre de Goux herenigde de dorpen uit het oude patrimonium van Wedergrate. De Vlaamse dorpen verwierf hij, zoals gezegd, door koop in 1458, het Brabantse Meerbeke en Eigene kreeg hij als leen in 1465.

Pierre de Goux was een vertrouweling van het Boergondische hof. Hij was één van de vele Boergondische hovelingen die in de Nederlanden carrière maakten. Hij had rechten gestudeerd en oefende eerst de functie van raadsheer en kamerling uit. In 1462 bereikte hij, in opvolging van kanselier Rolin, de hoogste top (189). Vandaar de welwillendheid waarmee hertog Filips de Goede hem bejegende. De Goux werd zelfs vrijgesteld van de som die bij het leenverhef diende betaald te worden (190).

betrekking op de som betaald voor de verkoop van Denderwindeke en de andere dorpen door ,,*Marie de Silly jadis dame de Wedergrate ... a feu le seigneur de Roubaix jadis pere dicelui demandeur*''. Deze Pieter is dus duidelijk de zoon van de Pieter die ca. 1440 de dorpen van Wedergrate kocht.

(188) BRUSSEL, ARA, *Wetachtige Kamer van Vlaanderen*, nr. 9187; ook weergegeven in F. DE POTTER, Denderwindeke, p. 23-24.

(189) E. VAN VARENBERGH, *Pierre de Goux* in *Biographie Nationale*, 8, Brussel, 1884-5, kol. 164-168.

(190) BRUSSEL, ARA, *LB*, nr. 399, f° 220.

Met de Goux kwam het patrimonium van Wedergrate in handen van een nieuw type adel. De heren van het huis van Wedergrate hadden hun wortels in de oude grondadel. Zij waren royaal in het begunstigen van kloosters, maakten van hun begrafenis grote feesten van liefdadigheid, maar verzwakten zo hun economische basis. Niet de studie, maar de krijg was hun beroep. Zin voor een goed en efficiënt beheer van hun goederen hadden ze niet. Toen Pierre de Goux Denderwindeke kocht, leek dit een administratieve puinhoop. Hij was ,,*incertain et ne scavoit pas bien ne clerement ce que lui appartenoit ne ou sondit fief comenchoit ou prenoit fin*'' (191). Pierre de Goux was iemand uit de dienstadel. Doortastendheid en zin voor orde en organisatie waren zijn kwaliteiten. Als jurist hanteerde hij liever het wapen van het proces, dan het zwaard. Hij reorganiseerde op zeer korte tijd het patrimonium dat hij verwierf en gaf aan Wedergrate, inzonderheid aan Denderwindeke -ongetwijfeld het meest achtergebleven dorp- een nieuw gezicht.

We situeren de hervormingen van Pierre de Goux op vier vlakken:

- *Versteviging van de financiële basis*

Zo zien we de Goux op korte tijd een aantal belangrijke lenen inkopen te Denderwindeke, zoals het leen van Wouter Meere dat hij kocht in 1462 en het leen van Kraainem (waarvan vijf achterlenen afhingen) dat hij kocht van Bartholomeus van Massemen (192). In dezelfde periode kocht hij ook Pollare van Jan de Vos (193).

- *Juridische vernieuwingen*

Denderwindeke kreeg een schepenbank op 27 oktober 1458 (194). Tot dan werd de grondjustitie uitgeoefend door een netwerk van laathoven en hield het leenhof zich ook met kriminele zaken bezig. De jurist de Goux achtte dit een anomalie en was van oordeel dat zo al te vaak familie over familie diende te oordelen en de onpartijdigheid van de rechtspraak in het gedrang kwam. Denderwindeke kreeg ook een ,,keure'' in april 1459, waarin de rechten en plichten van de burgers werden opgesomd (195). Tenslotte werd de mist rond de heerlijke prerogatieven verdreven. Na een enquête bij de leden van het leenhof van de burcht van

(191) KORTRIJK, RA, *Plotho*, nr. 378, f° 35.

(192) BEVEREN, RA, *Wedergrate*, nr. 660; KORTRIJK, RA, *Plotho*, nr. 378, f° 92 en f° 72 v°.

(193) Over zijn rechten op de molen van Pollare voerde de Goux een proces in 1458 met Jan de Vos, heer van Pollare. Deze zat evenwel in financiële moeilijkheden en moet voor zijn dood (ca. 1461) Pollare verkocht hebben aan Pierre de Goux. Zie C. D'HOOGHE, o.c., p. 19 en BRUSSEL, ARA, *Charters van de Audiëntie*, nr. 471.

(194) F. DE POTTER, *Denderwindeke*, p.25-26 geeft de tekst van het octrooi.

(195) KORTRIJK, RA, *Plotho*, nr. 378, f° 29-34.

Ninove en een ondervraging van de bevolking van Denderwindeke in 1464, werden de heerlijke rechten duidelijk vastgesteld (196).

- *Administratieve maatregelen*

Er werd een legger van Denderwindeke opgesteld in 1468, waarin alle inkomsten van de heer uit lenen, renten, schoven en eigendommen nauwkeurig en systematisch werden geinventariseerd (197).

- *Maatregelen ter bevordering van handel en nijverheid*

Op 11 september 1458 kreeg Denderwindeke een ,,vrije jaarmarkt'' die op de 29ste augustus werd gehouden. Om het bezoek aan de jaarmarkt te bevorderen werd bij octrooi van 8 juni 1459 tot twee dagen vóór en twee dagen na de jaarmarkt extra politietoezicht voorzien voor de veiligheid (*bon seur et loyal saufconduit*) van de reizigers en de handelaars. De reeds bestaande jaarmarkt van Neigem kreeg eenzelfde octrooi op 15 maart 1459 (198).

Al die hervormingen bereikten hun voltooiing bij de oprichting in 1487 van het ,,Land van Wedergrate'' onder Willem de Goux (zie later). Hoewel Pierre de Goux die oprichting zelf niet meer meemaakte, heeft zijn werk die oprichting voorbereid en mogelijk gemaakt.

Pierre de Goux bleek erg gehecht aan en gesteld op de oude titel ,,heer van Wedergrate''. In de oorkonden komt hij voor als *seigneur de Goux et de Wedergrate*. Het wapenschild van Wedergrate nam hij niet over. Hij voerde zijn eigen schild en liet dit in 1462 aanbrengen op de kerktoren van Neigem (199). Hij verbleef regelmatig in de streek en logeerde bij die gelegenheid op het Hof ter Winningen te Meerbeke, daar het kasteel te Eigene tijdens de Vlaamse troebelen andermaal verwoest werd (*brule et destruit*). Vooral met de stad Ninove onderhield hij zeer hartelijke banden. Hij kreeg zelfs in 1465 het kapiteinschap van de stad aangeboden, een functie die nadien ook zijn zoon Willem uitoefende (199b). Hij overleed in 1471, was gehuwd met Mathilde van Rye en had twee zonen: Jan en Willem. Deze laatste, die de jongste was, volgde hem op als heer van Wedergrate.

(196) Ibidem, f° 28-29.

(197) GENT, RA, *Bisdom*, M 39 en KORTRIJK, RA, *Plotho*, nr. 378.

(198) F. DE POTTER, *Denderwindeke*, p. 11-12 en KORTRIJK, RA, *Plotho*, nr. 3479 en 3480.

(199) Het wapenschild wordt beschreven in de GHELLINCK VAEREWIJCK, *Sceaux et armories de la Flandre ancienne et moderne*, Parijs, 1935, p. 374-5. Het schild is gevierendeeld met twee klimmende gouden leeuwen op een veld van sabel 1 en 4 en twee ontvouwde gouden arenden op een veld van azuur in 2 en 3.

(199b) H. VANGASSEN, *Geschiedenis van Ninove*, I , p. 105 en II, p. 230; voor de troebelen van 1452-53, zie ibidem, p. 223-226 en KORTRIJK, RA, *Plotho*, nr. 378, f° 5 r° en v°.

2. Willem de Goux (1471-1506)

Op 29 juli 1471 deed Jan de Goux leenverhef van Meerbeke in naam van zijn moeder Mathilde en zijn broer Willem (200). Willem was blijkbaar toen nog minderjarig. Voor dit leenverhef diende men slechts de halve prijs te betalen. Ook Willem vervulde, zoals zijn vader, de functies van raadsheer en kamerling van de hertog. Vermoedelijk was ook hij jurist, want zijn passie om processen te voeren kende haast geen grenzen.

Hij voltooide de hervormingen van zijn vader. Vooreerts liet hij een renteboek opstellen dat in 1482 klaar kwam (201). In dit boek wordt een volledige inventaris aangemaakt, zowel van Appelterre-Eichem, Denderwindeke, Meerbeke, Neigem als Pollare. Telkens wordt eerst een korte historische en demografische schets gegeven. De kerkelijke instellingen worden beschreven, de heerlijke rechten en de keuren worden weergegeven en vervolgens alle heerlijke inkomsten (lenen, renten, schoven, eigendommen) opgesomd. Het boek vormt een lijvig, verzorgd en indrukwekkend geheel en munt uit door zijn heldere structuur.

De meest radicale hervorming die Willem de Goux doorvoerde was de oprichting van het ,,Land van Wedergrate''. Aartshertog Maximiliaan van Oostenrijk verleende hiertoe een octrooi op 7 april 1487 (n.s.) en de Wetachtige Kamer van Vlaanderen keurde de zaak goed op 30 april 1487. Het ,,Land van Wedergrate'' hield in dat de vier Vlaamse dorpen (Appelterre-Eichem, Denderwindeke, Pollare en Eichem) tot één leen en heerlijkheid werden samengesmolten, met één baljuw en één schepenbank, die hoofd haalde op slechts één plaats, de Raad van Vlaanderen te Gent. Leenheerlijk kwamen de vier dorpen onder één leenhof, nl. de Wetachtige Kamer van Vlaanderen te Gent. De kostuimen van Denderwindeke werden bepalend ook voor de andere dorpen. Een fusieoperatie avant la lettre! Denderwindeke, het voornaamste dorp, gaf aan de nieuwe heerlijkheid zijn naam, doordat de met prestige en traditie beladen naam ,,Wedergrate'' de officiële naam werd van de nieuwe heerlijkheid. De Berg van Wedergrate, een deel van het foncier van de oude heerlijkheid van Denderwindeke, bleef het bindend symbool voor de nieuwe heerlijkheid en het kerngegeven van het nieuwe foncier. *Ick ... houde te leene ... den berch ende tlant van Wedergrate*, begint plechtig de inleidende formule van het leenverhef (202). Hoewel de burcht van

(200) BRUSSEL, ARA, *LB*, nr. 400, f° 129-130.
(201) KORTRIJK, RA, *Plotho*, nr 378. De familie Plotho waren de laatste heren van het Land van Wedergrate.
(202) F. DE POTTER, *Denderwindeke*, p. 28- 34 en 35.

Wedergrate toen een ruïne was, gelegen in een ontoegankelijke uithoek van Denderwindeke, bleef de magie van de naam Wedergrate ongehavend werkzaam.

Willem de Goux, die huwde met Isabella van Bossuyt (de Boussu), maakte van het kasteel te Eigene zijn vaste residentie. Hij overleed er in 1506 en werd naast zijn vrouw in de parochiekerk van Neigem begraven (203).

Meerbeke bleef in een personele unie met Wedergrate verbonden. Hoewel Meerbeke en het kasteel te Eigene in de juridische zin van het woord geen deel uitmaakten van het ,,Land van Wedergrate'', bleef dit Brabantse leen psychologisch en feitelijk een eenheid met Wedergrate vormen.

De administratieve hervorming, die onder Willem de Goux werd doorgevoerd, was zo stevig dat ze tot de Franse Revolutie stand hield. Zij luidde voor Denderwindeke en de dorpen van Wedergrate de Nieuwe Tijd in. Nieuw in die zin dat een modern beheer werd ingesteld, dit vooral met het oog op een efficiënt beheer en een verhoging van de heerlijke inkomsten. De middeleeuwse lasten en plichten die op de gewone bevolking drukten, bleven evenwel onverkort gehandhaafd (204). Willem de Goux werd zelfs van wreedheid tegenover zijn onderdanen beschuldigd door de Aalsterse baljuw (204b).

V. DE ZIJTAKKEN VAN WEDERGRATE

1. De bastaardtak van Wedergrate (Voorde)

Otto V van Wedergrate verwekte bij Margriet Lymers een bastaardzoon, die met de naam Jan van Wedergrate door het leven ging. Hij werd in het testament van Otto V in 1383 begiftigd met het Hof van Schalkem te Meerbeke, een vol leen van deze heerlijkheid (205). Deze Jan, die poorter van Gent was, lag aan de basis van een succesvolle bastaardtak, die de hoofdtak van Wedergrate lang overleefde, maar die te Denderwindeke zelf geen rol van betekenis speelde (205b). Hij bezat er

(203) F. DE POTTER en J. BROECKAERT, *Neigem* in *Geschiedenis van de gemeenten van de prov. Oost-Vlaanderen*, Gent, 1898, p. 9-11.

(204) Over de positie van de adel in de rechtsheerlijkheden zie E. THOEN, *Landbouweconomie en bevolking in Vlaanderen gedurende de late Middeleeuwen en in het begin van de Moderne Tijden* Gent, 1988, p. 605- 613.

(204b) L. DE MECHELEER, *Enkele bevoegdheidsconflicten in het laatmiddeleeuwse Aalst*, in *Het Land van Aalst*, 52, 1990, p. 269.

(205) BRUSSEL, ARA, *PLB*, nr. 38, rol I, 59.

(205b) H. VANGASSEN, *o.c.*, 2, p. 103 en BEVEREN, RA, *Abdij Ninove*, Supplementen, oorkonden van 2 febr. 1417 (n.s.) en 3 mei 1439.

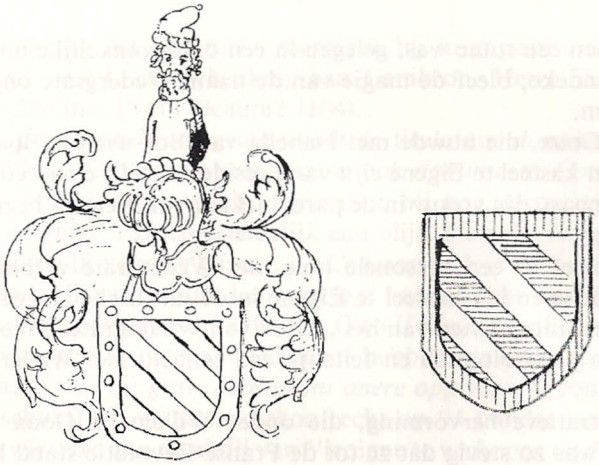

Afb. 9. Links: wapenschild van de familie van Vrechem (1697)
Rechts: dat van het huis van Silly van ter Rijst (overgenomen uit A. SELLIERS de MORANVILLE, *Essai sur les Van Vrechem*, in *Tablettes de Brabant*, III, p. 65 en R. GOFFIN, *Généalogie de la famille de Silly du Risoit,* in *Annales du cercle archéologique d'Enghien*, dl. 10, 1955-57, p. 1.

slechts een klein leen, gelegen op Roost, dat gehouden werd van het leen Ter Rijst.

Jan was gehuwd met Katerina Vanden Schage (206). Zijn zoon Roeland was watergraaf en moermeester van Vlaanderen, enkele keren voorschepen van de Keure te Gent en raadsheer van de hertog (207). Roeland werd op 28 maart 1477 (n.s.) te Gent onthoofd, omdat de Gentenaars, die in opstand waren gekomen tegen het schrikbewind van Karel de Stoute, in hem een handlanger zagen van de hertog. Zijn zoon, die eveneens de naam Roeland droeg, was gehuwd met Katelijne van de Camere (208). Hij was heer van Voorde (door huwelijk?), baljuw van Ninove en eerste schepen van de Keure te Gent (209). Hij overleed in 1519 en werd samen met zijn vrouw te Voorde begraven. Drie van hun kinderen zijn ons bekend. Vooreerst Hendrik van Wedergrate, die met

(206) A. WAUTERS, *Histoire des environs de Bruxelles*, I, p. 539.
(207) Ibidem, I, p. 311; TH. DE RAADT, *o.c.*, IV, p. 50; *Memorieboek der Stad Ghendt van 't jaer 1301 tot 1797*, 1, Gent, 1852, p. 266, 299-300.
(208) F. DE POTTER en J. BROECKAERT, *Voorde*, in *Geschiedenis der gemeenten van de prov. Oost-Vlaanderen*, Gent, 1900, p. 5 en 12.
(209) A. WAUTERS, *o.c.*, I, p. 539; H. VANGASSEN, *Geschiedenis van Ninove*, 1, p. 91; *Memorieboek der Stad Ghendt*, 1, p. 367.

Filips de Schone in 1501 naar Spanje trok, Schalkem in bezit had en heer van Voorde was in 1521. Waarschijnlijk stierf hij zonder nakomelingen. Vervolgens Karel van Wedergrate, die hoogbaljuw van Ninove was en heer van Landegem. Tenslotte Margareta van Wedergrate, die huwde met Joris Vande Meere. Zij overleed in 1531, hij in 1507, beiden werden begraven te Oudenaarde (210). Hun zoon, eveneens Joris Vande Meere genaamd, wordt in 1530 als heer van Voorde en bezitter van Schalkem vernoemd (211). Dit geslacht Vande Meere behield Voorde tot in de 18de eeuw. In hun blazoen, dat gevierendeeld is, komt in twee velden het schild van Wedergrate voor. De gemeente Kachtem (West-Vlaanderen), die in het bezit kwam van deze familie, nam in de 20ste eeuw dit familieschild als gemeentewapen over (212).

2. De familie „van Vrechem" (Denderwindeke)

Dit Denderwindikse geslacht wordt genoemd vanaf begin 13de eeuw. Het betrof een geslacht van *milites*, dus kleine, lokale adel. Hun woonplaats, het Hof van Vrechem met de watermolen, was in de middeleeuwen het derde (volle) leen van Denderwindeke (213). Het hof, dat nog bestaat, had het uitzicht van een kleine burcht. De oudst gekende vertegenwoordiger is Gillis (Egidius) (214). Zijn zoon Jan huwde met Helwidis, de dochter van Otto I van Wedergrate (215). Deze Jan wordt in 1236 als leenman van Otto II van Wedergrate genoemd. Gillis, de vader, was wel getuige bij enkele oorkonden van Otto I, maar wordt daarin niet als leenman aangeduid. De familie van Vrechem nam het wapenschild van Wedergrate over, maar voerde bij wijze van breking enkele besanten in

(210) Voor Hendrik zie BRUSSEL, ARA, *Denombrementen van het leenhof van Brabant*, nr. 3569 en H. VANGASSEN, *o.c.*, 2, p. 303; voor Karel zie TH. DE RAADT, *o.c.*, IV, p. 50 en H. VANGASSEN, *o.c.*, p. 83; voor Margareta zie de HERCKENRODE, *Nobilaire des Pays-Pas et du comté de Bourgogne*, Gent, 1865, p. 1322. Voor een beschrijving van de grafsteen van Margareta van Wedergrate en Joris Vande Meere zie Baron BETHUNE, o.c., p.138. GALESLOOT, Revendication, p. 31.

(212) Voor het wapenschild van de familie Van de Meere en de gemeente Kachtem (West-Vlaanderen) zie M. SERVAIS, *Wapenboek van de provinciën en gemeenten van België*, p. 979.

(213) KORTRIJK, RA, *Plotho*, nr. 378, f° 37 v°.

(214) RONSE, RA, *O.L.Vrouwhospitaal van Geraardsbergen*, oorkonden nr. 8 en 8bis geeft de oudste vermelding van *Egidius de Vrechem, miles* die 2 rasieren rogge schenkt op zijn molen te Vrechem. De vermelding is niet gedateerd maar moet vóór 1214 stammen, gelet op de andere namen die er in voorkomen.

(215) Vi.Br, nr. 71.

(216) De genealogie opmaken van deze familie is een studie apart. Het is niet onze bedoeling deze hier te brengen. We verwijzen naar het zeer gebrekkige werk van A. SEL-

de zoom in (216). De familie bleef de ganse middeleeuwen door te Denderwindeke en in de omgeving een vooraanstaande rol spelen. Te Denderwindeke hadden ze een laathof. Waltrudis, een lid van de familie werd abdis van Beaupré (1368-1376), reden waarom die abdij in de 14de eeuw te Denderwindeke rijkelijk begiftigd werd.

3. Het huis ,,van Silly van ter Rijst'' (Heikruis)

In de 15de eeuw wordt *Jehan de Chilly alias du Risoy* als de bezitter van het leen Ter Rijst genoemd, het eerste (volle) leen van Denderwindeke (*la rente du Risoy*) (217). Dit belangrijke leen met een eigen baljuw en 36 achterlenen, ontleent zijn naam niet aan het gehucht Rijst te Denderwindeke, maar aan de bezitters van de heerlijkheid Ter Rijst (Risoit) te Heikruis (218).

De heren van Ter Rijst waren ,,de Trazegnies''. In de 15de eeuw noemden ze zich ,,de Silly''. Waren zij een zijtak van Wedergrate? Hun wapenschild, identiek met dat van Wedergrate, en hun leenmanschap van het leenhof van Denderwindeke laat dit vermoeden. Dat zij ,,van Silly'' en niet ,,van Wedergrate'' heten, kan geen bezwaar zijn. Ook Maria van Wedergrate komt in de 15de eeuw als Maria van Silly voor. GOFFIN, die een genealogie van dit geslacht opstelde, reconstrueert de opvolging vanaf *Estiévènes* die zegelde in 1292 tot Jehan die in 1464 de heerlijkheid Ter Rijst verkocht aan Walter Van der Noot. In 1482 wordt die Johan wel nog genoemd als bezitter van het leen Ter Rijst te Denderwindeke. Nadien kwam ook dit leen in andere handen en verdween de naam ,,de Silly du Risoit'' te Denderwindeke.

De gronden van het leen Ter Rijst situeerden zich op het gehucht Roost, en vormden waarschijnlijk een oorspronkelijk geheel met de gronden die de heren van Wedergrate in de Dendervallei bezaten. Is dit leen door een heer van Wedergrate aan één van zijn kinderen geschonken? Is er een familierelatie tussen Egrius de Haucrois, die in oorkonden van 1217 en 1220 genoemd wordt (samen met Otto I van Wedergrate) als leenman van de heer van Edingen (219), en de latere heren van Ter Rijst?

LIERS de MORANVILLE, *Essai sur les Van Vrechem*, in *Tablettes de Brabant*, III, 1958, p. 45-81.

(217) KORTRIJK, RA, *Plotho*, nr. 378, f° 37 v°; RIJSEL, ADN, *Serie B*, nr. 4017.

(218) Over deze heerlijkheid en de familie die haar in het bezit had zie R. GOFFIN, *Généalogie de la Famille de Silly du Risoit* in *Annales du cercle Archéologique d'Enghien*, 10, 1955-57, p. 1-14.

(219) Kester en Heikruis waren een leen van Edingen evenals de heerlijkheid Eigene; G. DECAMPS, *Castres, Notes historiques et chartes relatives aux possessions du chapitre de Saint-Waudru de Mons dans ce village*, in *Annales du cercle archèologique d'Enghien*, II, 1883, p. 221 en 229.

VI. HEERLIJKHEID, INTERNE EN EXTERNE RELATIES

1. De heerlijke rechten

De heren van Denderwindeke bezaten de hogere, middele en lage justitie voor boeten onder de 60 pond. Volgens het oudste denombrement (1398) hadden ze recht op het bastaardgoed, op de stok (d.w.z. op het goed van hen die zonder wettelijke kinderen stierven) en op het verdwaalde goed. Alle grondeigenaars waren laten van de heer (bij verkoop verplicht 18 groten per pond of 7,5% af te staan). Ze inden renten in natura (tarwe, haver, peper, was, kapoenen, kippen, ganzen) en in geld (220). Pierre en Willem de Goux (1459, 1464, 1482) formuleerden de heerlijke prerogatieven ruimer. Van vreemdelingen die stok stierven eigenden ze zich have en goed toe, behalve bij inwoners van Aalst of Geraardsbergen, dan gold alleen de have. Alle inwoners waren hun dienstlieden, d.w.z. dat bij hun dood de halve have werd opgeëist, behalve bij buitenpoorters van Aalst en Geraardsbergen. Op elk brouwsel had de heer recht op 4 lots bier (221).

Van het leenhof van Denderwindeke hingen in 1398 28 achterlenen af, waarvan 3 volle. In 1482 waren dit er 49, waarvan 7 volle en 42 kleine. De heer stelde een baljuw aan, die zijn belangen behartigde, het leenhof maande en de orde handhaafde (222).

2. Domeincentra en burchten

In de 15de eeuw was het eigen heerlijk grondbezit (foncier) in Denderwindeke vrij beperkt en werden al die eigendommen verpacht, daar de heren er niet resideerden. De ligging van die gronden geeft een inzicht in de drie opeenvolgende domein- of burchtcentra die Denderwindeke gekend heeft.

a) *Centrum aan de Bouchoutdries* (223)

Van het Karolingisch domein waren in 1138 waarschijnlijk alleen nog de kerkgoederen in handen van de heer (Kerkveld, Kruisveld, Hof van Vermand). Deze werden toen samen met een deel van de tienden en het altaar aan Vermand geschonken. Aangezien nadien in dit deel van Denderwindeke de heren geen grondbezit meer hadden, behalve de vijvers

(220) BRUSSEL, ARA, *Wetachtige kamer,* nr. 9703. Het betreft het leenverhef van Elisabet van Schoonvorst en Maria van Wedergrate.

(221) KORTRIJK, RA, *Plotho*, nr. 374, f° 28-35; RIJSEL, ADN, Serie B, nr. 4017.

(222) In 1262 wordt de baljuw voor het eerst genoemd (Vi.Br, nr. 100, 101).

(223) D. VAN DE PERRE en R. VAN HAUWE, *Geschiedenis van Denderwindeke. Dl. 1: De vroegste geschiedenis* in *Het Land van Aalst*, 52, 1990, p. 223-232.

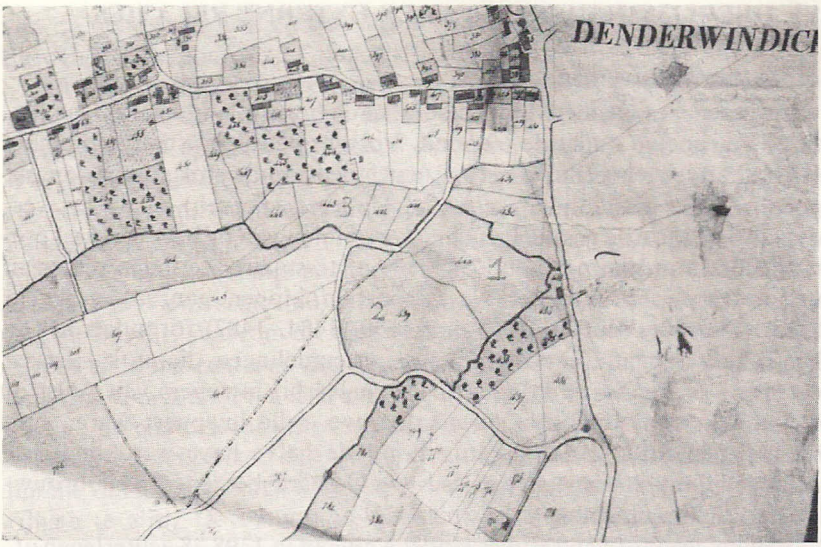

Afb. 10. De burchtsite van de primitieve heren van Denderwindeke aan de brug van de oude weg Ninove-Edingen over de Lavondelbeek bij de samenloop met de Meersvoordebeek. Site volgens kadasterkaart van 1814. Burchtmeers (1), Monnikenhof (2), Pippenvijver (3) (GENT, RA, *Kaarten en Plans*, nr. 2782/3; foto Van de Perre Dirk).

van *Smedehove* (5 dagwand), moeten we veronderstellen dat de rest van de reserve van het Karolingisch domein op een of andere manier voordien geüsurpeerd is geworden en niet in de handen van de primitieve heren van Denderwindeke (de heren van Silly) is terecht gekomen.

b) *Burcht aan de brug van de Lavondelbeek*

De bouw van een nieuw heerlijk centrum bij de brug over de Lavondelbeek (in 1482 een stenen brug) op de belangrijke weg Edingen-Ninove (in 1482 de Brugstraat), hangt vermoedelijk samen met de teloorgang van de Karolingische reserve. De grenzen van deze burchtsite worden tot de dag van vandaag gemarkeerd door een ovaalvormige wegeninfrastructuur, die veel gelijkenis vertoont met de situatie rond de burcht van Eigene (244). Deze burchtsite die moet gefunctioneerd hebben in de 12de eeuw, mogelijk ook vroeger, wordt in de oude documenten aangeduid met de toponiemen *bourch te Wiendeke* (1398) of *bourgmersch* (1482). Van dit tweede domeincentrum had de heer in 1398 nog ca. 2

(224) Gevormd door de oude steenweg Ninove- Edingen, de Minnenhofstraat en de aarden weg achter het voetbalplein (in 1482 *la ruellle par ou on va devers le Pippenvivre dune part et le pre le Bourgmeersch dautre*).

bunder in eigendom: de burchtmeers zelf (1 bunder) en de daarbij aansluitende *Pippenviver* (ca. 1 bunder) . De rest was weggeschonken of in leen gegeven. Op de grond van deze burchtsite lag in de 13de eeuws het Hof van Vicoigne (*mansus de Winti, mansio, mansura Viconiensis ecclesie*) (225), later het Monnikenhof genoemd. Dit hof was in 1219 nog een leen dat door ridder Walter van Maalbroek gehouden werd van Otto I van Wedergrate. Hugo Turch had het hof op zijn beurt in cijns en schonk het, met toestemming van Otto, aan Vicoigne (226). Later schonk Otto II er in 1246 nog een stuk tuin bij (227). Nabij deze oude burchtsite situeerden zich op de Kortenbos en in de vallei van de Meersvoordebeek enkele belangrijke lenen van Denderwindeke (o.m. de lenen van Kraainem). Het wijst erop dat zich hier de kern van het 11de- en 12de- eeuwse domein bevond. Bij het denombrement van Willem de Goux wordt trouwens niet de burcht Wedergrate, maar de burchtmeers en de Pippenvijver als het foncier van Denderwindeke vermeld: *et premiers ung pre et ung vivier ensemble contenant deux bonniers* (227b). Dit burchtcentrum moet opgegeven zijn eind 12de eeuw, toen de heren van Silly door huwelijk in het bezit van de naburige burcht van Eigene kwamen, die een analoge strategische ligging had, en zeker ten laatste begin 13de eeuw, toen Otto I van Wedergrate zijn nieuwe burcht Wedergrate oprichtte.

c) *De burcht Wedergrate aan de Dender*

In het begin van de 13de eeuw werd door Otto I een nieuwe burcht gebouwd nabij de Dender, die de naam *Wedergrete* kreeg en die rond 1230 voltooid was. Daar kwam ook de burchtkapelanie in 1230. In deze burcht werd weinig geresideerd, waarschijnlijk alleen door Otto I. Hij werd verwoest ca. 1356 en niet meer heropgebouwd. Rond deze burcht hadden de heren van Wedergrate in de 15de eeuw de grootste concentratie van hun eigendommen liggen: *den Doerent* (met de berg van Wedergrate), 25 dagwand; de *Roesenmeersch*, 14 dagwand; de *Hemelveerdenghemmeersch*, 11 dagwand; *d'Yland*, 1 dagwand. In de buurt lagen leengronden (o.m. van het leen Ter Rijst). Op het grondgebied van Appelterre over de Dender vormden andere heerlijke gronden met dit burchtcomplex van Wedergrate een geheel. Opmerkelijk is ook dat het grondgebied van Voorde vroeger tot aan de burcht van Wedergrate reikte. Dit bevestigt ons inziens het bestaan van een oud domein van Silly waarvan o.m. Steenhuize, Voorde, delen van Appelterre en Denderwindeke deel uitmaakten (227c).

(225) Vi.Br, nr. 65, 66, 90.
(226) Vi.Br, nr. 65.
(227) Vi.Br, nr. 90.
(227b) RIJSEL, ADN, *Serie B*, nr. 4017.
(227c) Voor de burcht van Wedergrate zie ook: D. VAN DE PERRE, *De Berg en het Hof*

Volledigheidshalve vermelden wij dat het *Hof van Hunegem*, erfgoed van de heren van Liedekerke, dat einde 13de eeuw door het huwelijk van Jan van Liedekerke met Aleidis van Wedergrate even samengevoegd werd bij het bezit van de heren van Wedergrate. In 1331 werd dit hof verkocht door Hendrik van Liedekerke aan Hendrik I van Vlaanderen, heer van Ninove. Diens kleinzoon, de bastaard Goswinus van Renderstede, naar wie het hof en het huidige gehucht later genoemd werd, bezat het op het einde van de 14de eeuw (228).

A. WAUTERS vermeldt het bestaan van een hof van Wedergrate te Gooik in 1373 (229). Dit berust op een vergissing. In het door WAUTERS geraadpleegde document is sprake van een *Hof te Wijdegate*, woord dat de auteur als Wedergrate heeft gelezen.

Tenslotte zij er nog eens opgewezen dat vanaf eind 12de eeuw de heren van Denderwindeke en nadien de heren van Wedergrate in het kasteel Eigene hun eigenlijke residentie hadden, wat maakt dat de burchten van Denderwindeke steeds van secundair belang zijn geweest. Dit verklaart ook waarom geen enkele heer van Wedergrate ooit te Denderwindeke begraven is.

3. Allodium

Is Denderwindeke lange tijd, tot in de tweede helft van de 14de eeuw, een allodiale heerlijkheid geweest? Het is onze hypothese. In geen enkele oorkonde betreffende Denderwindeke uit de 13de eeuw treffen we de naam van een heer van Ninove aan, noch als getuige noch als overheer, en omgekeerd komt nooit een heer van Denderwindeke (of Wedergrate) voor als getuige of leenman in oorkonden van de heren van Ninove uit dezelfde periode (230). Er is één wat mysterieuze uitzondering. In 1237 bij de verkoop van zijn schoofrecht op 94 bunder grond aan de abdij van Vicoigne, belooft Otto II de akte ter goedkeuring voor te leggen aan de heer van Ninove, omdat hij vermoedde dat de schoof een leen was van de burcht van Ninove (*quia dicebatur quod predicta quinta gerba, redditus et census ad foedum castelli ninivensis pertinebant, teneor heredem dicti castelli, cum certum habuerit dominum, ad hoc modis omni-*

van Wedergrate te Denderwindeke, in *Het Land van Aalst*, XXXVIII, 1986, nr. 5-6, p. 245-265.

(228) BRUSSEL, ARA, *KAB*, nr. 6457, f° 6457 (*...dominus Goswinus de Reynerstede, miles, super omnia bona ex parte domini Henrici de Flandria, militis, patris sui...*); H. VANGASSEN, *o.c.*, 1, p. 61 vermeldt eveneens Pieter van Renderstede de oudste broer.

(229) GAASBEEK, KASTEELARCHIEF, D, b, nr. 42; A. WAUTERS, *Histoire des environs de Bruxelles*, I, p. 251.

(230) Er zijn een dertigtal 13de-eeuwse oorkonden betreffende Denderwindeke bewaard, die alle behalve twee (Coudenberg) afkomstig zijn uit de cartularia van Vicoigne. Dit materiaal biedt een voldoende representatief staal om conclusies te trekken.

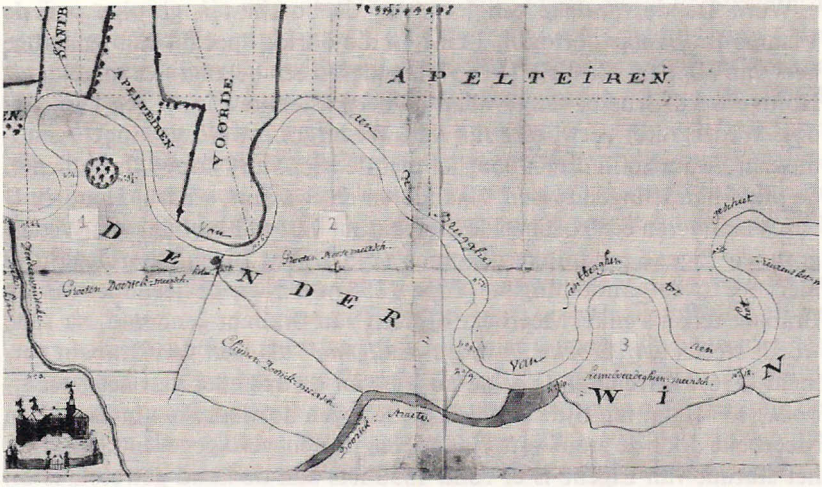

Afb. 11. Bezittingen van de heren van Wedergrate in de Dendervallei. Situatie volgens kaart uit 1763. Dorent of Doriksmeers met de berg van Wedergrate (1), Rozenmeers (2), Hemelveerdegemmeers (3) (BRUSSEL, ARA, *Lalaing*, nr. 1863; foto Rijksarchief Brussel).

bus inducere) (231). Die bevestgingsoorkonde is evenwel niet voorhanden. Daarentegen treffen we Otto I en zijn opvolgers wel aan als leenman van de hertog van Brabant (voor Meerbeke) en van de heer van Edingen (voor Eigene). De afwezigheid van enige aanduiding over een vroege leenverhouding Ninove-Denderwindeke is waarschijnlijk geen toeval, maar het gevolg van het ontbreken van zulk leenverband. Uitzonderlijk is zo een situatie niet. Ook Pollare en het dorp Neigem (niet de burcht Eigene!) waren in de 13de eeuw allodiale heerlijkheden (232).

4. Leen van de burcht van Ninove

Het oudste bewijs dat Denderwindeke leen was van de burcht van Ninove stamt uit 1398 met het denombrement van Elisabet van Schoonvorst en Maria van Wedergrate. De leenboeken van de burcht van Ninove geven slechts gegevens vanaf de 15de eeuw (233). De heerlijkheid Ninove-Herlinkhove maakte geen deel uit van het Land van Aalst. Indien Denderwindeke een oud leengoed van de burcht zou geweest zijn, zou dit uitzonderingsstatuut waarschijnlijk ook voor haar gegolden hebben, wat niet het geval is (234).

(231) Vi.Br, nr. 68.
(232) BRUSSEL, ARA, *Tresorie van Vlaanderen*, serie I, nr. 1056 en 2066.
(233) RIJSEL, ADN, *Serie B*, nr. 4015-17.
(234) Voor het leenhof van de burcht van Ninove zie H. VANGASSEN, *o.c.*, 2, p. 13- 18.

Werd Denderwindeke een leen van de burcht ten gevolge van de Vlaams-Brabantse oorlog in 1356? In die oorlog speelde de toenmalige heer van Ninove, Hendrik II van Vlaanderen een belangrijke rol. Vanuit Ninove werd Brussel aangevallen en het kasteel te Eigene (en mogelijk ook Wedergrate) verwoest. Jan van Wedergrate werd gevangen genomen en kwam zo in direct conflict met de heer van Ninove. Is nadien in de onderhandelingen tussen Vlaanderen en Brabant, waarin Hendrik II van Vlaanderen een rol speelde, het statuut van de burchten van Wedergrate en Eigene ter sprake gekomen (235)? Wat Eigene betreft zijn er hiervoor twee aanduidingen. Vóór 1356 wordt in de leenboeken van Brabant telkens enkel Meerbeke als leen van Brabant genoemd, na 1356 wordt steeds „*Meerbeke en thuys te Eigene*" als leen van Brabant vermeld (236). Bovendien is er de notitie van de opsteller van het *Spechtboek* (1374) dat ten tijde van de oorlog tegen de afspraken in Eigene en Meerbeke door de graaf van Vlaanderen in leen werd gegeven (237). Met het statuut van Eigene is er rond 1356 iets aan de hand geweest. Is bij wijze van compromis tussen Vlaanderen en Brabant nadien het kasteelgoed, dat onbetwistbaar een oud leen was van Edingen, uit het dorp Neigem weggesneden en bij Brabant en Meerbeke gevoegd en is ter compensatie de burcht Wedergrate en de heerlijkheid Denderwindeke afhankelijk gemaakt van de burcht van Ninove?

In die periode was de burcht en het leenhof van Ninove aan expansie toe (238). In 1331 kocht Hendrik I van Vlaanderen niet alleen het huis van Hunegem in Denderwindeke, maar ook het Land van Rotselaar (met Haaltert, Denderhoutem,Aaigem en Heldergem). Dit land werd leenheerlijk afhankelijk van het leenhof van de burcht. Het jaar voordien werden Templemars en Vendeville (nabij Rijsel) in het Ninoofse leenhof geïnfeodaliseerd. De incorporatie van Denderwindeke door Hendrik II van Vlaanderen ligt in de lijn van de expansiepolitiek die toen door Ninove gevoerd werd. Lodewijk van Male achtte in 1367, na

(235) Zie noot 146 en H. VANGASSEN, *o.c.*, p. 79-80. Hendrik van Vlaanderen hield eind 1356 begin 1357 nog 30 soldaten te been *ligghende te Nieneve bi hem, om mins heren frontieren ende land te verwaerne* (TH. de LIMBURG-STIRUM, *Cartulaire de Louis de Male*, II, Brugge, 1901, p. 512).

(236) Zie vooral het *Stootboek* (1355) dat vermeldt „*Jhan van Wedergrete torp van Meerbeke bi Nieneve*" en het *Spechtboek* (1374) waar staat „*Este van Wedergrete hout sine huys ten Eygene en tdorp van Mirbeke*„ (BRUSSEL, ARA, LB, nr 2 en 4).

(237) *Mer ic wane dat hyt ontfinc van den greve van Vlandren doe orloghe was tusschen Vlanderen ende Brabant. Nochtans is geseeght int seggen van den orloghe dat elken commen sal op sine goede ende leene* (BRUSSEL, ARA, LB, nr. 4, f° 46 en nr. 11, f° 64 v°) en GALESLOOT, *Le livre des feudateurs*, p. 216..

(238) H. VANGASSEN, *o.c., 2*, p. 74 en 80. Hendrik I was heer van 1314 tot 1337; Hendrik II van 1337 tot 1366.

de dood van Hendrik II van Vlaanderen, het Ninoofse leenhof belangrijk genoeg om het direct onder zijn gezag te plaatsten.

Wat waren de gevolgen van de infeodalisatie van Denderwindeke in het leenhof van de burcht van Ninove? Het Land van Rotselaar bijvoorbeeld werd in 1377 onder het gezag van de baljuw van Ninove gebracht, die de titel van hoogbaljuw kreeg. Was deze ook bevoegd voor Denderwindeke? VANGASSEN meent van niet (239). Alleszins behield Denderwindeke zijn eigen baljuw en viel het als serveplaats in het Land van Aalst tevens onder de jurisdictie van de baljuw van het Land van Aalst. Maar ook de Ninoofse baljuw had er bevoegdheden. Zo stond hij samen met zijn collega van Denderwindeke in voor de ordehandhaving met de kermis. Zo hield de Ninoofse baljuw ten behoeve van de hertog een enquête in 1458 voor de oprichting van een schepenbank. En in 1458 is het de hertog Filips de Goede zelf die schrijft: ,,*notre baillage de Nineve ou est assize ledicte seignorie de Dendrewindeke*'' (240). De baljuw van Ninove won ongetwijfeld te Denderwindeke aan macht en invloed ten nadele van die van het Land van Aalst.

Die ingewikkelde situatie en de rivaliteit tussen Aalst en Ninove gaf aanleiding tot herhaalde bevoegdheidsconflicten. Zo omtrent het banier waaronder moest gestreden worden. Aalst wenste dat het Land van Rotselaar en Denderwindeke onder zijn banier ten strijde zou trekken, die van Rotselaar en Denderwindeke wensten onder eigen banier te vechten, maar uiteindelijk dienden ze, volgens een vonnis van de Genste schepenen van de Keure op te trekken onder het banier van Ninove (241). Dit conflict dat zich in de loop van de 15de eeuw enkele keren stelde, wijst erop, dat de ondergeschiktheid van Denderwindeke aan Ninove op weerstand stuitte en dus van recente datum was.

Vermeldenswaard is eveneens het gegeven dat de mannen van het leenhof van Denderwindeke, die tot 1458 ook de bevoegdheid van een schepenbank hadden, ten hoofde gingen bij de mannen van het grafelijk leenhof Het Steen te Aalst (waarvan Appelterre een leen was), en niet bij het leenhof te Ninove (242). Ook dit lijkt ons een argument om te besluiten dat de band met het Ninoofse leenhof van vrij recente datum was.

Pierre de Goux, die allergisch was aan bevoogding van zijn dorpen

(239) Ibidem, p. 98.

(240) F. DE POTTER, *Denderwindeke*, p. 11; ibidem, p. 25 en KORTRIJK, RA, *Plotho*, nr.374, f° 27.

(241) H. VANGASSEN, *o.c.*, p. 219-220, 237. De auteur spreekt van vonnissen ter zake van de schepenen van de Keure te Gent en de Raad van Vlaanderen maar hij geeft geen referenties.

(242) RONSE, RA, *Oud Gemeentearchief Geraardsbergen*, nr 40, f° 46 (tekst begin 15de eeuw).

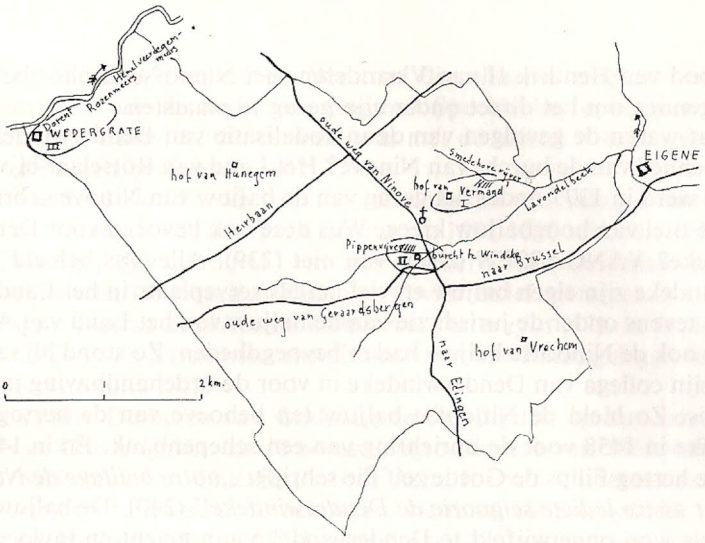

Afb. 12. De drie burchtcentra van Denderwindeke.
I Oude centrum aan de Bouchoutdries
II Twaalfde-eeuws centrum aan de Lavondelbeek
III Dertiende-eeuwse burcht Wedergrate bij de Dender

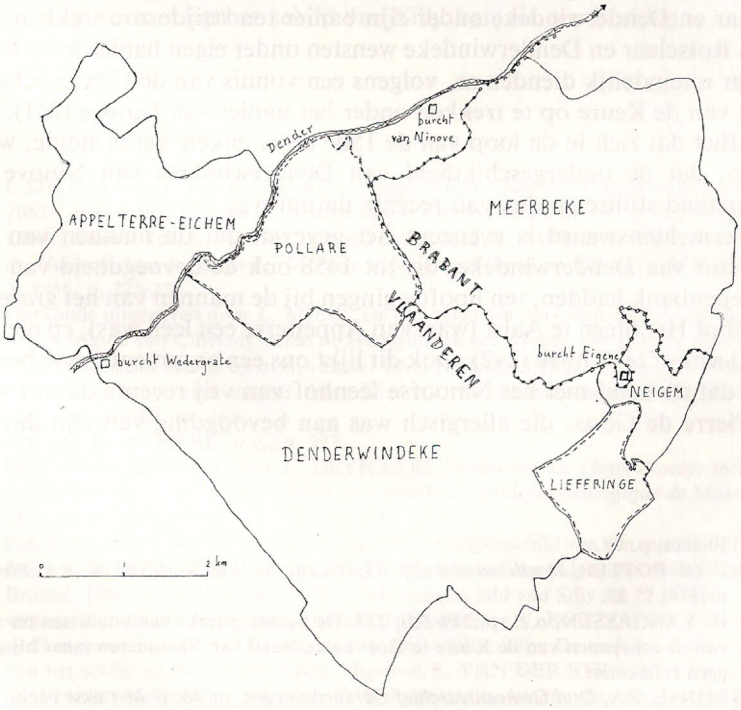

Afb. 13. De dorpen uit het patrimonium van Wedergrate.

door intermediaire instanties (zoals die van het Land van Aalst), liet in 1458 bij de oprichting van de schepenbank deze direct ten hoofde gaan bij de hoogste instantie, de Raad van Vlaanderen. Hetzelfde deed in 1487 zijn zoon Willem door het Land van Wedergrate over de leenhoven van Ninove en Aalst heen, direct van de Wetachtige Kamer van Vlaanderen afhankelijk te maken.

5. Serveplaats in het Land van Aalst

De vier Vlaamse dorpen (Denderwindeke, Appelterre-Eichem, Neigem en Pollare) die onder de heren van Wedergrate ressorteerden hadden in de 15de eeuw het statuut van serveplaatsen in het Land van Aalst. In een serveplaats had de graaf het recht op het beste kateel en de halve have bij het overlijden van een inwoner (243). Van deze last waren de buitenpoorters van de steden Aalst en Geraarsbergen vrijgesteld. Serveplaatsen zouden door de graaf in de 2de helft van de 14de eeuw zijn ingesteld met als doel de macht van Gent, dat veel buitenpoorters uit het Land van Aalst aantrok, te breken en het buitenpoorterschap in de kleinere steden te bevorderen (244). Wat Denderwindeke betreft moet deze taktiek gelukt zijn, want in 1396 registreerde men te Geraardsbergen niet minder dan 125 namen uit Denderwindeke in de buitenpoorterslijsten en ook te Aalst waren in dezelfde periode 64 inwoners uit Denderwindeke ingeschreven (245).

Het innen van de halve have door de baljuw van het Land van Aalst gaf aanleiding tot conflicten met Pierre en Willem de Goux. Pierre beweerde, op basis van mondelinge overlevering, dat ca. 1400 de baljuw van Denderwindeke een proces gewonnen had in een geval waarbij een inwoner door een sergant van het Land van Aalst het beste kateel was ontnomen Hij noemde de aanspraken van de Aalsterse baljuw te Denderwindeke ongegrond (246). De Goux eigende zichzelf het recht van de halve have en het beste kateel toe. Willem de Goux poneerde zelfs de stelling dat *de prochien van zinen Lande van Wedergrate niet wesende noch begrepen zijnde int Land van Aelst* (247). De processen die hij hiertoe bij de Grote Raad van Mechelen voerde en waarin hij systematisch alle bevoegdheden van de baljuw van het Land van Aalst in zijn

(243) TH. de LIMBURG-STIRUM, *Coutumes des deux villes et pays d'Alost,* (Coutumes des pays et comté de Flandres), Brussel, 1878, p. 636-37 en 643.
(244) E. THOEN, *o.c.*, p. 435-450.
(245) M. CORNELIS, *Buitenpoortersboek van Geraardsbergen*, in *Het Land van Aalst,* 19, 1967, nr. 3-4, p. 91 en BRUSSEL, ARA, *Rekenkamer*, nrs. 31412 tot 31419.
(246) KORTRIJK, RA, *Plotho*, nr. 374, f° 30 v° en 35.
(247) AALST, STADSARCHIEF, nr. 4 (Boek met den hair), f° 203 v°-220; inzonderheid f° 217 v° en 219.

parochies aanvocht, verloor hij echter allemaal. De taktiek van de sluwe jurist de Goux was duidelijk. De onafhankelijk die de Ninoofse baljuw t.o.v. Aalst steeds genoten had, wenste hij, met als argument dat Denderwindeke ooit deel had uitgemaakt van het rechtsgebied van de Ninoofse baljuw, nu voor zijn eigen Land van Wedergrate te bemachtigen. Dat Wedergrate, net zoals het leenhof van Ninove en Aalst, direct ressorteerde onder de Wetachtige Kamer van Vlaanderen, was een tevergeefs argument (248). De vier dorpen van Wedergrate waren en bleven een onvervreemdbaar deel van het Land van Aalst.

Dirk Van de Perre
Hoogstraat 23
9401 Pollare

Rik van Hauwe
Neuringen 11A
9400 Denderwindeke

(248) Met dank aan Herman Van Isterdael, die ons de bronnen over de relatie Denderwindeke-Het Land van Land aanbracht en het artikel kritisch nalas.

Gebruikte afkortingen

ADN: Archives departementales du Nord (Rijsel)
ARA: Algemeen Rijksarchief (Brussel)
DS.Ca: Oorkonden van de abdij van Cambron uitgegeven door J.J. DE SMET, *Cartulaire de l'Abbaye de Cambron*, Brussel, 1869.
DS.Ni: Oorkonden van de abdij van Ninove uitgegeven door J.J. DE SMET, *Recueil des chroniques de Flandre*, dl. II, Brussel, 1841.
KAB: Kerkelijke Archieven van Brabant (Brussel, ARA)
KB: Koninklijke Bibliotheek (Brussel)
LB: Leenhof van Brabant (Brussel, ARA)
PLB: Processen van het Leenhof van Brabant (Brussel, ARA)
RA: Rijksarchief (Beveren, Kortrijk, Ronse)
SA: Stadsarchief (Aalst, Gent)
Vi.Br: Oorkonden van de abdij van Vicoigne, cartularium Brabant (Rijsel, ADN, Serie H, nr. 97)

MARGARETA VAN LEDEBERG: DE VERMEENDE ZUSTER VAN JAN VAN WEDERGRATE EN DE KWESTIE VAN DE ERFOPVOLGING VAN WEDERGRATE IN 1445

D. VAN DE PERRE

In 1445-1450 presenteerden zich voor het leenhof van Brabant drie kandidaat-erfgenamen, die allen pretendeerden het naaste familielid te zijn van de kinderloos overleden Maria van Wedergrate. Alle drie zegden ze af te stammen van een zuster van Jan van Wedergrate, die Margareta zou geheten hebben (zie ook het vorige artikel)(1).

Volgens de eerste, Roeland van Bornival, was zijn overgrootvader Bernard van Bornival, getrouwd geweest met Margareta van Wedergrate. De tweede, Simon van Herbais, beweerde dat zijn bedovergrootvader, Jan van Waver, met dezelfde Margareta gehuwd was en de derde, Jan van Schoonhoven, zag eveneens zijn bedovergrootvader, Jan Meeuwe, als de echtgenoot van de voornoemde Margareta.

Het is in een maatschappij waarin de mondelinge overlevering nog overheerste, niet zo verwonderlijk dat de exacte kennis van het verleden niet verder reikte dan één mensenleven en dat een periode van 100 jaar of meer of van vier à vijf generaties niet meer overbrugd werd. Dat Roeland van Bornival levende getuigen opriep om te komen zeggen dat ze de betrokken voorouders nog gekend hadden -die nota bene al meer dan 100 jaar dood waren- en dat niemand daarin argwaan had, geeft aan hoe vaag het besef was van de exacte chronologie in het verder verwijderd verleden. De prille kindertijd van de ouderlingen vervloeide met de tijd die daar vóór lag, en die ze slechts kenden van horen zeggen.

Hebben wij, na meer dan 600 jaar, nu een beter zicht op de ware toedracht, dan zij die honderd na de gebeurtenissen leefden? Ongetwijfeld

(1) Voor de bibliografische referenties zie vorig artikel. Het desbetreffend proces bevindt zich in BRUSSEL, ARA, *Processen Leenhof van Brabant*, nr.38. L. GALESLOOT, *Revendication de la terre de Wedergrate (1445-1454) in Annales de la Société d'Emulation pour l'étude de l'histoire et des antiquités de la Flandre*, 4de serie, 5, 1881-1882, p. 1-42 maakte van dit proces een uitgebreide analyse. Zie ook S. VAN DE PERRE, *Het leefkader van de Sint-Cornelius en Sint-Cyprianusabdij te Ninove*, (licentiaatsverhandeling Geschiedenis KUL) Leuven, 1990, bijlage 5.

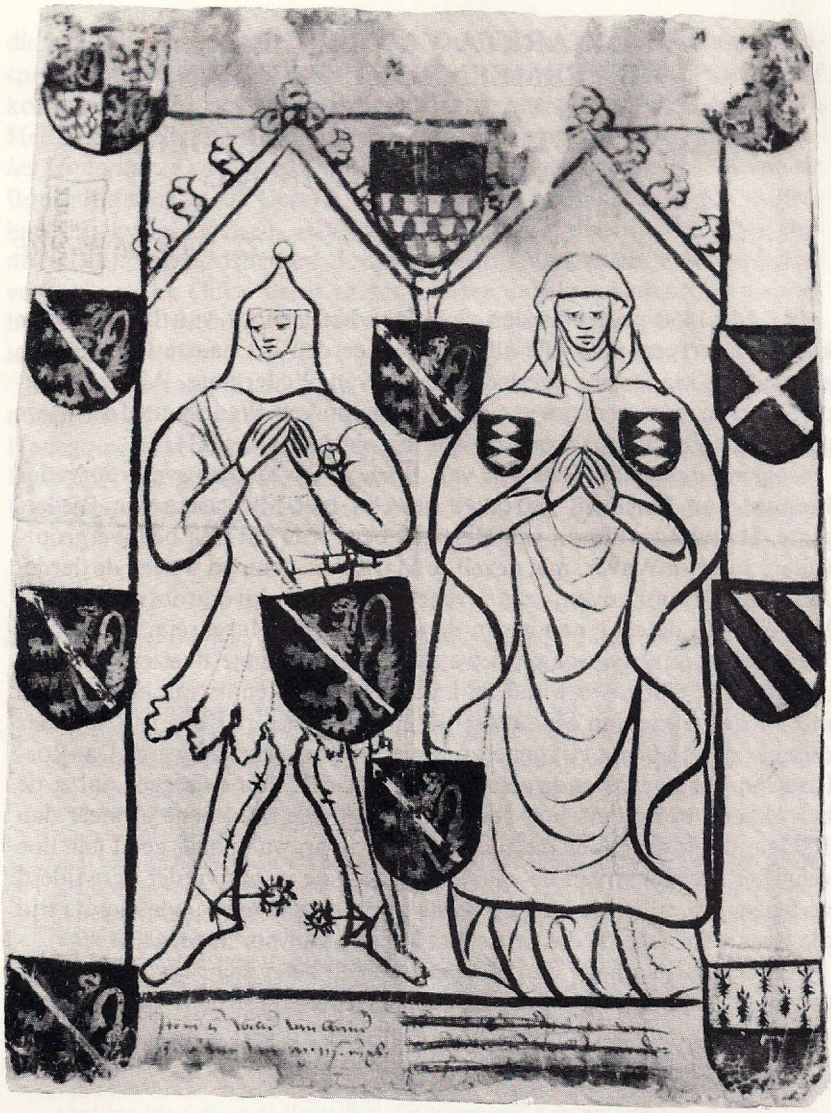

Tekening uit 1449 van het graf van Willem van Waver en zijn moeder (Margareta van Ledeberg) in de Brusselse karmelietenkerk. (BRUSSEL, ARA, *Processen Leenhof van Brabant*, nr. 38; foto Dirk Van de Perre).
De betekenis van de schilden is ons niet altijd duidelijk. Willem draagt op zijn lichaam het schild van zijn vader (gebroken vorm van het hertogelijke wapen, dat in gelijke of variante vorm nog enkele keren is afgebeeld). Margareta draagt op haar mantel het schild van Ledeberg. Bovenaan tussen de twee zerken bevindt zich het wapen van Bornival. Het schild van Wedergrate is het derde rechts. Daarboven bevindt zich dat van van Aa, daaronder een schild dat gelijkenis vertoont met dat van Roubaix (zij het dat de velden zijn omgewisseld).

is ons referentiekader vollediger en is ons geschreven bronnenmateriaal uitvoeriger, maar anderzijds ontbreken we stukken, waarnaar in de 15de eeuw verwezen werd. Toch bieden de processtukken van toen, aangevuld met andere gegevens, enige klaarheid, maar de laatste sluier in deze zaak kunnen ook wij niet wegnemen.

Die vooropgestelde zuster van Jan van Wedergrate was zonder twijfel Margareta van Ledeberg. En eigenlijk wist men dat in 1445-1450 ook al. Roeland van Bornival gebruikte die kennis om aan te geven dat Jan Meeuwe niet met Margareta van Wedergrate getrouwd was, zoals Jan van Schoonhoven voorhield. Deze laatste erkende dat in de documenten nooit de naam ,,van Wedergrate'' voorkwam, maar gaf als uitleg dat Margareta niet de vaderlijke naam, maar die van haar echtgenoot gebruikte. Voor hem was er dus geen reden waarom Margareta van Ledeberg niet Margareta van Wedergrate zou zijn (2).

Van Margareta van Ledeberg, vrouw van Pamel en Ledeberg, weten we dat ze in 1306 gehuwd was met Regnier van Bornival, die bij haar Bernard van Bornival verwekte (3). In 1317 hertrouwde ze met Jan Meeuwe, heer van Waver, een bastaardzoon van hertog Jan I van Brabant. Jan Meeuwe had in een eerder huwelijk reeds een zoon Jan II Meeuwe verwekt. Margareta kreeg bij haar tweede man tenminste drie zonen: Jan, Philips en Willem. Margareta was nog in leven in maart 1343 (n.s), haar tweede man was toen reeds overleden. Ze zou gestorven zijn in 1345 en begraven in de kerk van de Onze- Lieve-Vrouwebroeders (de Grote Karmel) te Brussel. Van haar grafzerk werd in 1449 in opdracht van Jan van Schoonhoven een tekening gemaakt. Niet de tekening werd op het proces betwist, maar de interpretatie ervan, namelijk de vraag of bedoelde grafzerk wel die van Margareta van Wedergrate was. Van haar vier kinderen weten we het volgende:

1. Bernard van Bornival

Hij kwam voort uit het eerste huwelijk. Hij huwde in 1336 met Julienne Struven (4). Daarna zou hij hertrouwd zijn met Margareta van

(2) Proces, rol I, 2 en 8; rol V, 4.

(3) Voor Pamel en Bornival zie A. WAUTERS, *Histoire des environs de Bruxelles*, I, p. 284-289; J. TARLIER en A. WAUTERS, *Géographie et histoire des communes belges, Canton de Nivelles, Bornival*, Brussel, 1860, p. 19-20; R. GOFFIN, *Généalogies Nivelloises*, in *Annales archéologique et folklorique de Nivelles et du Brabant Wallon*, XV, 1951, p. 115-130. Verder Proces, rol I, 49; III, 1 en 3; V, 4 en 9, VI, 29; VII, 38.

(4) Proces, rol V, 17.

Aarschot van Rivieren (5). Hij overleed in 1365 en was als raadsheer van de hertog en drossaard van Brabant nauw betrokken bij de hertogelijke politiek (6). Zijn zoon Bernard II van Bornival huwde eerst met Gertrude van Redingen, vrouw van Wilre (+ 1357), en vervolgens met Margareta van Gommegnies, kanunnikes van Nijvel. Hij overleed in 1376 en werd te Leuven begraven in de recollettenkerk naast zijn eerste vrouw (7). Ook hij was hertogelijk raadsheer. Bernard II had tenminste twee zonen. Eén ervan, Jan, was getuige in 1384 bij het testament van Otto V van Wedergrate, en wordt daarin *cousin* genoemd (8). Een andere zoon, Roeland I, was baljuw van Waals-Brabant. Diens zoon Roeland II was de vader van Roeland III, die zich in 1445 als de eerste erfgenaam van Maria van Wedergrate bij het Brabantse leenhof presenteerde. Het is duidelijk dat Roeland III zijn drie voorvaderen Regnier, Bernard I en Bernard II met mekaar verwarde en ze als één persoon aanzag, persoon die hij exclusief gehuwd wist met Margareta van Wedergrate (9).

2. Jan van Waver

Hij was de oudste zoon uit het tweede huwelijk (10). Bernard van Bornival, zijn halfbroer, liet hem Pamel over in 1326 (11). Perk ontving hij van de hertog van Brabant in 1354. Hij overleed in 1378 en werd begraven in de parochiekerk van Pamel(12). In 1354 en 1362 wordt als zijn echtgenote Katerina Swaef vernoemd(13). Heeft hij ook een echtgenote gehad die *Margriete* heette? Volgens Gaillard was zij het die naast hem in de kerk van Pamel begraven lag. In 1355 was hij drossaard van Brabant. Hij had tenminste één zoon en drie dochters.

Een zoon Jan, die naast zijn ouders begraven lag, is vermoedelijk jong gestorven. De oudste dochter Margareta erfde Pamel en huwde

(5) GOFFIN, o.c., p. 115.
(6) A. UYTTENBROUCK, *Le gouvernement du duché de Brabant au bas Moyen Age (1355-1430)*, 2, Brussel, 1975, p. 666-667.
(7) GALESLOOT, *o.c.*, p. 9; GOFFIN, *o.c.*, p. 116.
(8) UYTTENBROUCK, *o.c.*, p. 667; Proces, rol I, 59.
(9) Proces, rol VII, 1 tot 3.
(10) Zie vooral d'ARSCHOT de SCHOONHOVEN, *Les d'Arschot de Schoonhoven*, Brussel, 1955, p. 142-147.
(11) Proces, rol V, 9; J. LAUWERS, *Perk*, Melsbroek, 1966, p. 24; A. WAUTERS, *Histoire des environs de Bruxelles*, II, p. 284-289.
(12) Baron BETHUNE, *Epitaphes et monuments des églises de la Flandre au XVIième siècle*, Brugge, 1900, p. 90 vermeldt: *in den choor licht mijnheere Jan van Wavre, ruddere, heere van Pamele ende van Parve bij Vulvoorde; ende Margriete zijn wijf; ende Jan zijne zeune, ruddere, heere van Pamel.*
(13) BRUSSEL, KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, *Handschriften*, II 6487, f° 43; proces, rol III, 3.

eerst met Jan VII van Aarschot en Schoonhoven en nadien vóór 1372 met Jan II van Rotselaar (14). Uit het huwelijk met Jan VII sproot Jan VIII voort, de vader van Jan IX van Aarschot en Schoonhoven, die zich zowel in Vlaanderen als in Brabant in 1445-1450 als naaste erfgenaam van Maria van Wedergrate aandiende. Jan IX was relatief goed ingelicht over zijn voorouders. Zo wist hij dat Margareta, de vrouw van Jan Meeuwe, ook met Regnier van Bornival gehuwd geweest was en dat Margareta met de naam ,,van Ledeberg'' in de oude documenten voorkwam. De grafsteen met daarop een wapenschild van Wedergrate was zijn enig argument om te besluiten dat voornoemde Margareta uit het huis van Wedergrate stamde en de zuster van Jan van Wedergrate was.

De tweede dochter van Jan van Waver heette Katerina. Zij erfde Perk en huwde met Jan Bernage. De derde dochter was Meynen (Imaina). Zij huwde in 1362 met Simon van Herbais, wiens zoon Jan de vader was van Simon II van Herbais. Deze laatste bood zich in 1445 als de concurrent voor de opvolging van Wedergrate aan voor het Brabantse leenhof (15). Ook Simon gaf een vrij correct beeld weer van zijn voorouders. Alleen gaf hij geen enkel argument om te stellen dat de grootmoeder van zijn grootmoeder Meynen inderdaad de zuster van Jan van Wedergrate was.

3. Philips van Waver

Deze huwde Margareta van Redelgem (of Redingen) en had in 1362 een zoon die Jan heette. In het stuk over de erfopvolging van Wedergrate komen geen nazaten van hem voor.

4. Willem van Waver

Willem overleed in 1340 en werd in de karmelietenkerk te Brussel naast zijn moeder begraven. Vermoedelijk stierf hij jong en ongehuwd.

Bracht Margareta van Ledeberg nog andere kinderen ter wereld (16)? In 1343 sloten drie zonen Bernard, Jan en Philips een overeenkomst met hun moeder omtrent de erfenis (17). Willem was toen reeds dood en andere kinderen zijn niet genoemd in deze oorkonde.

Hoe waren de huizen van Bornival, Schoonhoven en Herbais verwant met dat van Wedergrate? Dat ze dit waren wisten de betrokkenen, maar

(14) In 1372 trad Jan van Rotselaar als familielid van Roeland van Bornival op, zie GALESLOOT, *o.c.*, p. 17.
(15) Proces, rol III.
(16) A. WAUTERS, *Histoire des environs de Bruxelles*, I, p. 287 heeft het over zes zonen uit het tweede huwelijk.
(17) Proces, rol I, 49.

hoe ze dat waren wisten ze blijkbaar minder goed.

Margareta van Ledeberg is zeker niet de zuster van Jan van Wedergrate, zoveel is duidelijk. Het wapenschild op haar mantel is dat van het huis van Ledeberg (18). Haar vader was dus geen heer van Wedergrate, maar heer van Pamel en Ledeberg. Dat haar vader Jan van Pamel en haar oom Bernard van Pamel was, blijkt duidelijk uit een akte van 1306 (19). De familierelatie met Wedergrate moet dus langs de moeder van Margareta van Ledeberg tot stand gekomen zijn. In 1300 heette de vrouw van Jan van Pamel Imaina (20). In een obituarium van de abdij van Ninove, geciteerd door Gaillard, is sprake van *domina Maria, uxor Joannis de Pamel* (21). Is Jan van Pamel tweemaal gehuwd geweest? Dat Margareta van Ledeberg bloed van Wedergrate in haar aderen had, blijkt uit het wapenschild van Wedergrate dat op haar grafzerk voorkomt. Dat in dezelfde kerk ook Jan van Wedergrate begraven lag, is niet zo verwonderlijk en hoeft niet direct op nauwe familiale banden te wijzen tussen de twee figuren. De karmelieten stonden erg in de gunst van de hertogen van Brabant. Hertogin Johanna, echtgenote van Wenceslas van Brabant, werd er in 1406 begraven (21). Zowel Margareta van Ledeberg, als Jan van Wedergrate, hadden familiale banden met het hertogelijke huis via de figuur van Jan Meeuwe en kunnen om die reden die kerk als begraafplaats verkozen hebben.

Vraag blijft dan wie de ouders van de moeder van Margareta van Ledeberg waren? Waren dit Jan van Liedekerke en Aleidis van Wedergrate? Dat het schild van Liedekerke niet op de grafplaat voorkomt is een ernstige tegenindicatie. Daarom lijkt het ons aannemelijker te stellen dat de moeder van Margareta van Ledeberg een dochter van Otto III van Wedergrate en Clementia was, en dat ze dus een jongere zuster van Aleidis van Wedergrate was. Waren Jan van Pamel en Jan van Liedekerke schoonbroers? In deze hypothese was Margareta, die in 1445-50 door ieder als de zuster van Jan van Wedergrate aanzien werd, slechts de dochter van een groottante (of de tante) van Jan van Wedergrate. De familiale banden van het huis van Wedergate met de huizen van Bornival, Schoonhoven en Herbais waren dus niet zo nauw als de betrokkenen zelf veronderstelden. De juiste aard ervan blijft ook voor ons in de nevel van de hypothese gehuld.

(18) Voor dit schild zie: G. VAN HERREWEGHEN, *Het wapen van de ridders van Ledeberg*, in *Eigen Schoon en De Brabander*, 47, p. 1-19.
(19) BRUSSEL, KB, *Handschriften*, II 6447, f° 325.
(20) VAN HERREWEGHEN, *o.c.*, p. 8.
(21) BETHUNE, *o.c.*, p. 86.
(22) A. HENNE en A. WAUTERS, *Histoire de la ville de Bruxelles*, III, p.193-199.

Jan van Pamel x Imaina (van Wedergrate?)

Margareta van Ledeberg x
(1) Regnier van Bornival

- Bernard I x Juliana Struven
  x Margareta van Aarschot van Rivieren
  - Bernard II
  - Roeland I
  - Roeland II
  - **Roeland III**

(2) Jan Meeuwe

- Jan van Waver x Katerina Swaef
  - Margareta x Jan VII van Schoonhoven
    Jan VIII
    Jan IX
    x Jan II van Rotselaar
  - Meynen x Simon I van Herbais
    Jan
    Simon II
  - Katerina x Jan Bernage
  - Jan
- Filips van Waver x Margareta van Redelgem
- Willem van Waver

De vetgedrukte namen dienden zich in 1445-50 aan voor de erfopvolging van Maria van Wedergate.
Jan Meeuwe had ook nakomelingschap uit een eerste huwelijk , dat we in ons schema duidelijkheidshalve niet hebben opgenomen.

Genealogie van Margareta van Ledeberg.

De onduidelijkheid omtrent de familierelaties van Margareta van Ledeberg staat niet op zichzelf. De periode 1304-1343 is op genealogisch gebied ook de meest duistere uit het huis van Wedergrate. De bronnen zelf uit die tijd spreken elkaar tegen. Vragen omtrent de juiste identiteit van Hendrik van Liedekerke, Otto IV en Jan van Wedergrate zijn gedeeltelijk onopgelost gebleven (zie vorig artikel). In 1445-50 maakten de kandidaat-erfgenamen tegenstrijdige stambomen op en de twee rechtbanken die de zaak behandelden (schepenen van de Keure te Gent en het Leenhof van Brabant), velden een verschillend vonnis. Te Gent haalde immers Jan van Schoonhoven gelijk, te Brussel Roeland van Bornival. Waarschijnlijk wist ook Maria van Wedergrate zelf niet wie haar naaste familielid was. Vandaar haar onstandvastigheid in de beloftes die ze deed omtrent de erfopvolging. Had de hertog van Boergondië dan toch gelijk toen hij uit zoveel verwarring besloot dat er geen geldige erfgenaam voorhanden was?

Dirk van de Perre
Hoogstraat 23
9401 Pollare

DE ONVERSCHROKKEN ABDIS VAN BEAUPRE (1777)

J. DE KEMPENEER

De cisterciënzerinnenabdij van Beaupré te Grimminge bezat het patronaatsrecht over deze parochie. Doch sinds 1612 stond de hertog van Arenberg zijn heerlijkheid Grimminge af aan de abdij van Beaupré, waardoor voortaan de abdissen als ,,vrouwe'' van Grimminge ook hun heerlijke rechten en voorrechten lieten gelden. Op 20 mei 1777 werd E.H. Petrus Sonneville aldaar tot pastoor benoemd uit hoofde van het ,,concours'' door de aartsbisschop ingericht. Sedert het concilie van Trente waren de bisschoppen niet meer verplicht, in de stricte zin van het woord, rekening te houden met een patronaatsrecht uitgeoefend door een religieuze instelling. De Mechelse aartsbisschoppen achtten het geregelde inrichten van een ,,concours'' best geschikt om aan goede zieleherders te geraken.

In Beaupré voerde sinds 1756 mevrouw Angeline de Lossy de abdissenstaf. Ze stamde uit een oude adellijke familie van Doornik en hoewel ze reeds op zeventienjarige leeftijd in Beaupré was ingetrede, gaf ze als abdis blijk van grote wilskracht en doorzettingsvermogen. Toen op 6 juni 1777 notaris De Brakeleere, van Geraardsbergen, zich bij de abdis moest begeven om haar de benoeming van pastoor Sonneville kond te maken en haar tot driemaal toe de vraag had gesteld of ze haar toestemming wou geven, maakte ze gebruik van haar voorrecht als ,,vrouwe van Grimminge'' en weigerde ze in die hoedanigheid. De notaris preciseerde dat hij genoodzaakt was te vertalen ,,*mits sy vrauw abdisse geen vlaemsch en verstonde*''.

In het Rijksarchief te Gent vonden we een nogal kenmerkende brief die de abdis nog enkele dagen tevoren naar kardinaal de Franckenberg, aartsbisschop van Mechelen, had geschreven en waarin ze hem uitnodigt in haar abdij te komen logeren (1).

Monseigneur,

Agréez je vous supply les remerciements que je vous dois pour avoir accordé un curé à la paroisse de Grimminghe pour laquelle en ma qualité de dame temporelle je m'étoit interessée auprès de Votre Excellence, je saisis le moment present avec autant plus d'empressement pour vous témoigner ma juste reconnaissance que je vient d'apprendre que Votre Excellence a fixé jour pour venir confirmer dans le voisinage de ma maison. Oserois-je,

Monseigneur, me flater que vous voudriez a cette occasion prendre le logement dans mon abbaye et en disposer comme de votre palais, je me ferai une fête d'y recevoir Votre Excellence le mieux qu'il me sera possible. Si contre toute attente, elle ne trouve pas à propos de m'accorder cette grace, j'espère qu'au moins elle voudra m'accorder un jour que je puisse luy offrir ma soupe. Dans cette attente, j'ai l'honneur d'être avec une soumission respectueuse.

De Votre Excellence
la très humble et très obéissante servante
Sr Angeline de Lossy, abbesse

Beauprez, le 23 mai 1777

J. De Kempeneer
Ruelenspark 35/220
3001 Heverlee

(1) GENT, RIJKSARCHIEF, *Bisdom*, M 56.

HET LAND VAN AALST
LOSSE NUMMERS
OUDE JAARGANGEN

Een los nummer vanaf jaargang 1991 kost 200 fr.
Een enkel nummer vóór 1991 kost 150 fr., een dubbel nummer 250 fr.
Een volledige oude jaargang kost 600 fr.

De verzending gebeurt na storting van het verschuldigde bedrag op rekeningnummer 001-0561340-77 van Het Land van Aalst, Oude jaargangen, Tulpstraat 1, 9308 Aalst-Hofstade, tel. (053) 70 21 79.

Alle jaargangen zijn nog in voorraad, uitgezonderd de onderstaande, waarvan nog slechts de aangeduide nummers beschikbaar zijn:

1949 (1) nummers 5-6
1950 (2) uitverkocht
1951 (3) uitverkocht
1952 (4) nummer 2
1953 (5) uitverkocht
1954 (6) nummers 3-4-5-6
1957 (9) nummers 1-3-4-5
1958 (10) nummers 3-4-5-6
1959 (11) uitverkocht
1960 (12) nummers 2-5-6
1961 (13) nummers 2-3-4-5-6
1962 (14) nummers 3-4-5-6
1965 (17) nummers 1-2-5-6
1966 (18) nummers 4-5-6
1967 (19) nummers 1-5-6
1976 (28) nummers 1-3-4
1977 (29) nummers 1-3-4-5-6
1979 (31) nummers 1-2-4-5-6
1983 (35) nummers 2-3-4-5-6
1988 (40) nummers 2-3-5-6
1989 (41) nummers 2-3-4-5-6

NOG BESCHIKBAAR:

G. Van Bockstaele
De Hunnegemkerk te Geraardsbergen in kaarten en plannen - 1988: 25 fr.
De abdijen van het Land van Aalst en het tweede hervormingsplan van Jozef II (1785) - 1988: 25 fr.

W.L. Braekman
,,Disorders ende confusien'' bij de kermisprocessie te Aalst in 1677 - 1988: 25 fr.

M. Cock
Het veertigjarig jubileum van ,,Het Land van Aalst'' - een viering - 1988: 25 fr.

P. Praet
Armoede te Aalst tijdens de 19de eeuw - 1988: 50 fr.

G. Van Bockstaele
Gids voor een werkbezoek aan de koninklijke bibliotheek Albert I te Brussel - 1991: 100 fr.

(Per bestelling, 20 fr. toevoegen voor portonkosten)

Herman van Isterdael e.a., Bibliografie van de Gemeenten van het Land van Aalst (1950-1983). 2 banden - 915 blz.: 1.200 fr. (gebeurlijk te verhogen met 70 fr. portonkosten). Kaart van het voormalige ,,Land van Aalst'' (1596) - Horenhault - kleurendruk - 1988: 1.000 fr.

Inhoud

JAARGANG XLIV - 1992 - NUMMER 1

D. VAN DE PERRE en R. VAN HAUWE
De geschiedenis van Denderwindeke II 1-62

D. VAN DE PERRE
Margareta van Ledeberg 62-70

J. DE KEMPENEER
De onverschrokken abdis van Beaupré 71-72

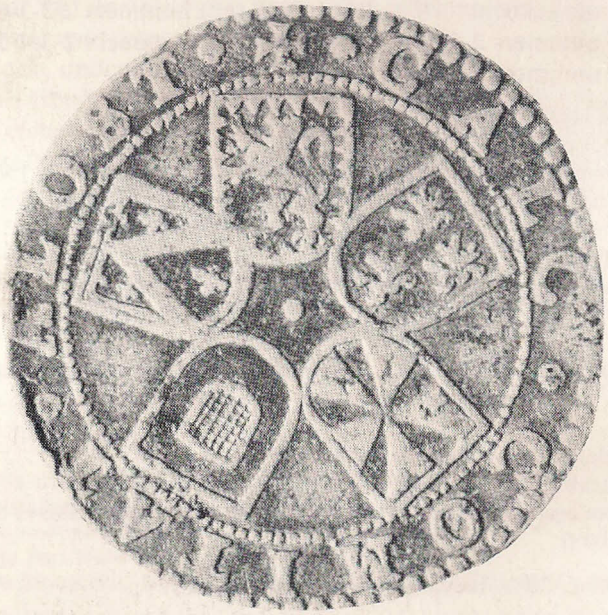

1992